

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШИСТКО АННА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 811.11+811.16

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСНОВИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПРЕСІЇ В СЛОВ'ЯНСЬКОМУ
ТА ГЕРМАНСЬКОМУ ЛІНГВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ**

03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ А. О. Шистко

Науковий керівник – **Дьячок Наталя Василівна**
доктор філологічних наук, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

ШИСТКО А. О. Основи мовленнєвої компресії в слов'янському та германському лінгвальному просторі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 – «Філологія». – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному аналізу процесів універбації, абрєвіації та еліпсису як феноменів мовленнєвої номінації в українській, англійській та німецькій мовах.

Актуальність цієї праці зумовлено такими чинниками.

1. Точкою відліку визначений номен, який визнаємо модельним об'єктом аналізу в межах загальної теорії сучасної номінації, оскільки вона залишається новою, відкритою для досліджень номінативною категорією.

2. Поява в мовленні величезної кількості компресивів (універбів, абрєвіатур тощо) потребує їхнього докладного дослідження, яке полягає в ототожненні цих одиниць на певному рівні, побудові моделей їхнього відтворення та закріплення в мовленні й мові, організації типології таких одиниць тощо.

3. Визначення номінативного статусу різних класів і груп компресивів допоможе встановити актуальні моделі й тактики номінації цього зразка в слов'янських та загалом індоєвропейських мовах; це є надважливим, адже досліджувані одиниці в цих мовах постають одним з актуальних масивів інновацій.

4. Ономасіологійний опис моделей відтворення та функціонування компресивів постає актуальним і для галузей прикладної лінгвістики – комп'ютерної лінгвістики, теорії перекладу, машинного перекладу, оскільки встановлення особливостей мовленнєвої номінації та виявлення механізмів лексичної конденсації вможливить розроблення тактики створення комп'ютерних мов, точнішу практику традиційного та машинного (комп'ютерного) перекладу.

Мета дослідження полягає у визначенні номінативного статусу компресивів та в структурному й ономасіологічному моделюванні цих одиниць, що імплементуються як скорочені вербальні еквіваленти словосполучень й окремих слів, функційно й семантично їм тотожних.

Джерельну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців з актуальної теорії номінації О. О. Потебні, А. А. Лучик, А. М. Нелюби, А. П. Загнітка, М. О. Навальної, В. П. Олексенка, Е. О. Веремчука, О. В. Гурко, О. І. Панченко, Н. В. Дьячок, А. Вежбицької, В. Матезіуса, Ш. Баллі, Х. Фрея, А. Мартіне, Г. Гійома та ін. Емпірична база охоплює корпуси української, англійської, німецької мов, чати, блоги, новини тощо, звідки було дібрано приклади, використані в роботі.

Наукову новизну праці зумовлено представленим у ній моделюванням процесів універбації (універбалізації, універбізації), абревіації, лексикалізації, номіналізації та інших феноменів сучасної номінації, а також розробленням критеріїв типологічного аналізу омонімії компресивів різної етимології.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що воно є внеском у розвиток сучасних теорій номінації та словотвору. У ньому запропоновано класифікації компресивів з позицій їх структурно-семантичного та ономасіологічного статусу. Процеси формування компресивів унаслідок перетворення словосполучень на слова без порушення семантичного складника потрактовано як процеси утворення дублетів цих словосполучень; це ґрунтується передусім на визначенні базової номінативної одиниці – номена, тобто мовної сутності, яка є абстрактною та об'єднує конкретні різноструктурні, утім, формально взаємопов'язані мовленнєві одиниці – слово, сполучення слів, словосполучення тощо – на тлі їх лексико-граматико-семантичної (номінативної) тотожності, зреалізованої як семантична ідентичність або семантична варіативність, а по-друге, на диференціюванні явищ зовнішньої вмотивованості (вмотивованості одним номеном іншого) та внутрішньої вмотивованості (вмотивованості номеном його мовленнєвих модифікацій) мовних одиниць.

У зв'язку із цим для компресивів різних типів передбачено розмежування процесів деривації, тобто утворення нових номенів поєднанням форм та семантик вихідного словосполучення та словотвірного форманта (зовнішня вмотивованість), лексикалізації, тобто семантичного саморозвитку вихідної одиниці, що спричиняє розпад її тотожності (зовнішня вмотивованість), мовленнєвої компресії (універбація, аббревіація, еліпсис тощо), тобто формального перетворення словосполучення на його вербальний еквівалент (внутрішня вмотивованість). Отже, у праці здійснено опис номенів, які містять у своєму складі словосполучення та компресиви того чи того зразка.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його результати можна використовувати як теоретичний матеріал навчальних дисциплін, дотичних до проблем ономаціології, семантики, лексикології, синхронного та діяхронного словотвору. Розбудовані моделі перетворення словосполучень на універби та / або аббревіатури можуть бути використані в системах машинного перекладу, у процесі вдосконалення електронних пошукових систем.

У **вступі** подано обґрунтування теми дослідження, визначено актуальність, мету, завдання, об'єкт і предмет, методи аналізу, а також теоретичну й практичну значущість роботи.

Перший розділ присвячений теоретичному розгляду процесів компресії як утілення універсальної тенденції компенсаторності з огляду сучасної теорії номінації, окресленню поняття номена як основної універсальної номінативної мовної одиниці, особливостям її оприявнення в різних дискурсах.

У **другому розділі** здійснено аналіз різновидів лексичної компресії: аббревіації як універсального процесу компресії, універбації як особливого вияву компресії, еліпсиса як синкретичного явища. Запропоновано актуальне розуміння зазначених явищ і процесів.

Третій розділ імплементує засади синтаксичної компресії в українській, англійській та німецькій мовах через аналіз компресійних синтаксичних структур з урахуванням теоретичних засад, механізмів творення та лінгвопрагматичного потенціалу.

Дослідження дає змогу сформулювати такі висновки.

1. Мовна номінація полягає в продукуванні нових номінативних інваріантів; мовленнєва номінація полягає в актуалізації вже наявних одиниць у конкретних комунікативних ситуаціях.

2. Номен – це абстрактна номінативна одиниця інваріантного типу, яка здатна експлікуватися в дискурсі як у формі окремого слова, так і у вигляді розгорнутих аналітичних структур.

3. Інваріантна одиниця (номен, лексема чи складна лексема) може матеріалізуватися в різних структурних варіантах. Термін **номен** у цьому контексті постає універсальним, оскільки він відповідає сутності номінаційних процесів і релевантно стає в ряд системних лінгвістичних одиниць (фонема, морфема, лексема, фразема).

4. Комплексні моделі компресії наявні лише в українській і англійській мовах. В німецькій вони відсутні. Причиною є типологічні особливості німецької мови.

5. Універби, кліпінги та акроніми є не просто зредукованими одиницями, а функційними дублетами номенів, які забезпечують баланс між точністю наукового опису (аналітична форма) та швидкістю живої комунікації (стисла форма). Це доводить, що лінгвальна компенсаторність є глобальним вектором розвитку людської мови сучасної доби.

6. Компресія є втіленням універсальної тенденції до компенсаторності в мові. Універби та інші типи скорочених номінацій постають як реальні форми аналітичних номінативних одиниць і водночас як потенційні альтернативи синтетичних назв.

7. Незалежно від мови бачимо підтвердження теорії номена: мозок зберігає ідеальний зміст об'єкта, але миттєво адаптує його зовнішню оболонку до вимог середовища. Сучасна людина більше не говорить словосполученнями там, де можна обійтися одним спрощеним конструктом.

8. Абревіатуру визначаємо як слово, яке є семантично тотожним конкретному словосполученню або відповідному структурованішому слову, що

може стилістично збігатися із цим словосполученням чи словом або відрізнятися від словосполучення чи слова; як слово, яке постає разом з ними дублетом одного й того самого номена.

9. Аналіз матеріалу дослідження довів універсальність явища аббревіації в трьох мовах – українській, англійській та німецькій. Наявний матеріал демонструє лише відносну універсальність явища універбації в цих трьох мовах. Найменшу продуктивність досліджуваного процесу спостерігаємо в німецькій мові, де універбацією фахівці називають композитотворення, або композицію, тобто утворення складних (зрощених) еквівалентів словосполучень.

10. Еліпсис є свідомим або контекстуально зумовленим пропущенням мовного елемента, який відновлюється адресатом в контексті мовної ситуації, попереднього контексту або спільних знань комунікантів. Еліпсис визначено як різновид синтаксичної неповноти, за якого певні компоненти речення не виражені формально, утім, наявні на рівні смислу.

11. Еліпсис як формотвірно-словотвірно-номінативне явище виявляється і на рівні синтаксису: за принципом аналогії все, що відбувається на одному з рівнів мовної системи, відбивається і повторюється на інших рівнях з іншими одиницями відповідних рівнів.

12. Еліптичні конструкції в синхронному зрізі української, англійської та німецької мов позиціонуються як релевантний механізм когнітивної економії, експресивізації та прагмалінгвістичного впливу. Його функціонування детерміноване як внутрішньоструктурними параметрами мовних систем, так і специфічними дискурсивними реаліями.

13. Синтаксична компресія передбачає системне скорочення структури тексту через еліпсис, граматичну неповноту, асиндетон, синтаксичну асиметрію, тобто опущення логічних ланок висловлювання.

14. Синтаксична редукція широко використовується в різних стилях мовлення: у розмовному мовленні; у художній літературі: для створення певного стилістичного ефекту або передавання внутрішнього стану персонажів; у

рекламі та публіцистиці: для привернення уваги, створення лаконічних та інформативних повідомлень.

15. Важливе місце в системі компресійних структур української мови посідають явища парцеляції та сегментації, які набули не баченого досі широкого поширення в сучасній художній літературі та особливо в масовій газетній публіцистиці, починаючи з кінця ХХ століття.

16. У сучасній лінгвокогнітивній парадигмі англійської мови розуміння синтаксичної компресії виходить за межі суто структурного спрощення і набуває глибинного нейробіологічного обґрунтування.

17. Синтаксична компресія в німецькій мові нерідко перетинає межі рівнів мовної системи, балансує на стику синтаксису та словотвору. Яскравим прикладом граничної синтаксичної компресії, що кристалізується в словотвірну модель, є складні слова. Такі морфологічні одиниці постають результатом «стягнення» або контракції цілих синтаксичних фраз, що супроводжується вилученням спільного словесного матеріалу.

Ключові слова: *мовленнєва компресія, лексична компресія, синтаксична компресія, словотворення, формотворення, номінативна одиниця, номен, глоса, універбація, абрєвіація, еліпсис, універб, абрєвіатура, еліптема, дискурс.*

SUMMARY

SHYSTKO A. O. *Foundations of Speech Compression in the Slavic and Germanic Linguistic Space.* – Manuscript copyright.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 035 – “Philology”. – Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of the processes of univerbation, abbreviation, and ellipsis as phenomena of speech nomination in the Ukrainian, English, and German languages.

The relevance of this research is determined by the following factors.

1. The starting point is the *nomem*, which is recognized as a model object of analysis within the general theory of modern nomination, since it remains a new nominative category open to research.

2. The emergence of a vast number of compressives (univerbs, abbreviations, etc.) in speech requires their detailed investigation, which consists in identifying these units at a certain level, constructing models of their reproduction and consolidation in speech and language, organizing the typology of such units, etc.

3. Determining the nominative status of various classes and groups of compressives will help establish relevant models and tactics of nomination of this type in Slavic and Indo-European languages in general. This is extremely important, since the units under study constitute one of the relevant arrays of innovations in these languages.

4. The onomasiological description of the models of reproduction and functioning of compressives is also relevant for the fields of applied linguistics – computer linguistics, translation theory, and machine translation – since determining the peculiarities of speech nomination and identifying the mechanisms of lexical condensation will make it possible to develop tactics for creating computer languages as well as improve the accuracy of traditional and machine (computer-assisted) translation practice.

The purpose of the research is to determine the nominative status of compressives and to carry out the structural and onomasiological modelling of these units, which are implemented as shortened verbal equivalents of word combinations and individual words and are therefore functionally and semantically identical to them.

The source base of the research consists of the works of domestic and foreign scholars in the field of the modern theory of nomination, namely Oleksandr Potebnia, Alla Luchyuk, Anatolii Neliuba, Anatolii Zahnitko, Volodymyr Oltksenko, Eldar Veremchuk, Olena Hurko, Olena Panchenko, Natalia Diachok, Anna Wierzbicka, Vilém Mathesius, Charles Bally, Henri Frei, André Martinet, Gustave Guillaume and others. The empirical base comprises corpora of Ukrainian, English, and German

languages, chats, blogs, news, etc., which served as sources for the example selection used in the dissertation.

The scientific novelty of the research is determined by the modelling of the processes of univertation (univerbalization, univertization), abbreviation, lexicalization, nominalization, and other phenomena of modern nomination presented therein, as well as by the development of criteria for the typological analysis of the homonymy of compressives of different etymology.

The theoretical significance of the research lies in the fact that it contributes to the development of modern theories of nomination and word formation. The dissertation proposes classifications of compressives from the standpoint of their structural-semantic and onomasiological status. The processes of compressive formation resulting from the transformation of word combinations into words while preserving their semantic component are interpreted as processes of forming doublets of these word combinations. This interpretation is based, first, on the definition of the basic nominative unit, the *nomem*, understood as an abstract linguistic entity uniting formally interconnected but structurally different speech units, including words, combinations of words, and word combinations, on the basis of their lexical, grammatical, and semantic (nominative) identity realized through semantic identity or semantic variability. Second, it is based on the differentiation between the phenomena of external motivation (the motivation of one *nomem* by another) and internal motivation (the motivation of speech modifications by the *nomem* itself) of linguistic units.

In this regard, the study differentiates between several processes' characteristic of different types of compressives. These include derivation, understood as the formation of new *nomems* through the combination of the forms and semantics of the original word combination with a word-formative element (external motivation); lexicalization, interpreted as the semantic development of the original unit leading to the loss of its identity (external motivation); and speech compression (univertation, abbreviation, ellipsis, etc.), defined as the formal transformation of a word combination

into its verbal equivalent (internal motivation). Accordingly, the research describes nomems that incorporate word combinations and various types of compressives.

The practical significance of the research lies in the fact that its results may be used as theoretical material for academic disciplines related to the problems of onomasiology, semantics, lexicology, synchronic and diachronic word formation. The developed models of word combinations transformation into univerbs and/or abbreviations may be applied in machine translation systems and in the process of electronic search systems improvement.

The Introduction substantiates the research topic and defines the relevance, purpose, objectives, object and subject of the study, methods of analysis, as well as the theoretical and practical significance of the research.

The first chapter is devoted to the theoretical consideration of compression processes as manifestations of the universal tendency toward compensatoriness from the perspective of the modern theory of nomination, to outlining the concept of the nomem as the principal universal nominative linguistic unit, and to the peculiarities of its manifestation in different discourses.

The second chapter analyses the varieties of lexical compression: abbreviation as a universal process of compression, univerbation as a specific manifestation of compression, and ellipsis as a syncretic phenomenon. An updated interpretation of these phenomena and processes is proposed.

The third chapter implements the principles of syntactic compression in the Ukrainian, English, and German languages through the analysis of compressive syntactic structures with regard to their theoretical foundations, mechanisms of formation, and linguopragmatic potential.

The research makes it possible to formulate the following conclusions.

1. Linguistic nomination consists in the production of new nominative invariants, whereas speech nomination consists in the actualization of already existing units in specific communicative situations.

2. A *nomem* is an abstract nominative unit of the invariant type capable of being explicated in discourse both in the form of an individual word and in the form of extended analytical structures.

3. An invariant unit (a *nomem*, lexeme, or complex lexeme) may materialize in different structural variants. In this context, the term *nomem* appears universal, since it corresponds to the essence of nominative processes and appropriately aligns with the series of systemic linguistic units (phoneme, morpheme, lexeme, phraseme).

4. Complex models of compression are present only in the Ukrainian and English languages. They are absent in German. The reason lies in the typological features of the German language.

5. Univerbs, clippings, and acronyms are not merely reduced units but functional doublets of *nomems* that ensure a balance between the precision of scientific description (the analytical form) and the speed of live communication (the compressed form). This demonstrates that linguistic compensatoriness constitutes a global vector in the development of contemporary human language.

6. Compression represents the manifestation of the universal tendency toward compensatoriness in language. Univerbs and other types of compressed nominations emerge both as actual forms of analytical nominative units and as potential alternatives to synthetic names.

7. Regardless of the language, we observe confirmation of the *nomem* theory: the human mind preserves the ideal content of an object while instantly adapting its external form to the requirements of the communicative environment. Modern speakers no longer use word combinations where a simplified construct is sufficient.

8. An abbreviation is defined as a word semantically identical to a particular word combination or to a corresponding more structurally developed word, which may either stylistically coincide with or differ from that word combination or word; it functions together with them as a doublet of the same *nomem*.

9. The analysis of the research material has demonstrated the universality of the phenomenon of abbreviation in the three languages under study – Ukrainian,

English, and German. The available material reveals only the relative universality of the phenomenon of univerbation in these three languages. The lowest productivity of the investigated process is observed in German, where specialists use the term *univerbation* to denote compound formation, or composition, that is, the creation of complex (fused) equivalents of word combinations.

10. Ellipsis is defined as the deliberate or contextually conditioned omission of a linguistic element reconstructed by the addressee from the communicative situation, preceding context, or shared knowledge of the communicants. Ellipsis is interpreted as a type of syntactic incompleteness in which certain sentence components are not formally expressed but remain present at the semantic level.

11. As a formative, word-formative, and nominative phenomenon, ellipsis also manifests itself at the syntactic level: according to the principle of analogy, everything occurring at one level of the language system is reflected and reproduced at other levels through the units specific to those levels.

12. In the synchronic dimension of the Ukrainian, English, and German languages, elliptical constructions are positioned as a relevant mechanism of cognitive economy, expressivisation, and pragmalinguistic influence. Their functioning is determined both by the internal structural parameters of linguistic systems and by specific discursive realities.

13. Syntactic compression presupposes the systematic reduction of textual structure through ellipsis, grammatical incompleteness, asyndeton, and syntactic asymmetry, that is, through the omission of logical links within an utterance.

14. Syntactic reduction is widely used across different speech styles: in conversational speech; in fiction, where it serves to create specific stylistic effects or convey the inner state of characters; and in advertising and journalism, where it functions to attract attention and produce concise yet informative messages.

15. An important place in the system of compressive structures of the Ukrainian language belongs to the phenomena of parceling and segmentation, which have gained unprecedented distribution in contemporary fiction and especially in mass newspaper journalism since the late twentieth century.

16. Within the contemporary linguocognitive paradigm of the English language, the understanding of syntactic compression extends beyond purely structural simplification and acquires a profound neurobiological grounding.

17. Syntactic compression in German frequently transcends the boundaries between the levels of the language system, functioning at the intersection of syntax and word formation. A vivid example of extreme syntactic compression crystallizing into a word-formative model is represented by compound words. Such morphological units emerge as the result of the “compression” or contraction of entire syntactic phrases accompanied by the elimination of shared verbal material.

Keywords: *speech compression, lexical compression, syntactic compression, word formation, formative processes, nominative unit, nomem, glossa, univerbation, abbreviation, ellipsis, univverb, abbreviation, ellipthema, discourse.*

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

1. Шистко А. О., Козак В. А., Решетилів К. В. Філологічні погляди на стилістику та аналіз дискурсу: стратегії текстової інтерпретації. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія»)*. 2023. № 12(18). С. 125–139.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)-125-139](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-125-139)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/view/201>

2. Шистко А. О., Дьячок Н. В. Щодо визначення мовленнєвої компресії – абрєвіації – в українській, англійській та німецькій мовах. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія»)*. 2024. № 4(22). С. 560–571.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-560-571](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-560-571)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/11169>

3. Шистко А. О. Принципи визначення універбації в українській, англійській та німецькій мовах. *U-45 Ukrainian sense / У-45 Український смисл*. Дніпро : Ліра, 2024. Вип. 2. С. 137–144.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462431>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/issue/view/27>

4. Шистко А.О. «Синтаксична компресія: особливості еквівалентності» У-45 Український смисл: збірник наукових праць. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2025. Вип. 2. С. 166–173.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462537>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/download/463/438>

5. Шистко А.О. «Еліпсис як джерело появи нових лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій» У-45 Український смисл: збірник наукових праць. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2026. Вип. 1. С. 168–178.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462617>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/483>

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження (статті в інших виданнях, матеріали конференції тощо)

1. Шистко А.О. «Проблема вмотивованості слова» Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: XI міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, ДНУ ім. Олесь Гончара, 20-21 квітня 2023 р.): мат. / укл.і заг. ред. О. К. Куварової. – Дніпро: Ліра, 2023. С. 174–176.

URL: <https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf.pdf>

2. Шистко А.О. «Способи класифікації німецьких слів-комполітів (на матеріалі електронної публіцистики)» Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: зб. наук. праць: у 2 ч. Дніпро: Вид-во ГІМ ДВНЗ ДДПУ, 2023. Вип. 10. Ч.1. С. 94–96.

URL: <https://edu.forlan.org.ua/doc/nauka7.1.pdf>

3. Шистко, А.О., Осіпчук, Н., Вільчинська, Т. «Лінгвістичний аналіз інтернет-комунікацій: вплив соціальних мереж на мовний стиль та виразність» International scientific conference: Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science (December 15, 2023, Poland) С. 202–205.

URL: https://futura-publiishing.com/international_conference_3/

4. Шистко А.О. «Основи синтаксичної компресії» Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали XII Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олесь Гончара, 24–25 квітня 2025 року) / укладання і загальна редакція О. К. Куварової. – Дніпро: Ліра, 2025. С.137–140.

URL: <http://uzs-dnu.dp.ua/NEO-2025.pdf>

5. Кравченко В.Д., Шистко А.О. «Способи творення похідних іменників в англійській та німецькій мовах» «Наукова весна» 2025: матеріали XV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 26–28 березня 2025 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2025. С. 282–284.

URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c6cee806-adde-46dc-b66c-c5164fbd273c/content>

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
SUMMARY	7
СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА	14
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ I. МОВЛЕННЄВА КОМПРЕСІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МОВИ	24
1.1. Актуальні процеси номінації в сучасних мовах	24
1.2. Поняття номена як основної одиниці мовної номінації	33
1.3. Компресія як утілення універсальної тенденції компенсаторності.....	53
1.3.1. Цифровий дискурс як лабораторія мовленнєвої компресії.....	66
1.3.2. Точність та економія в науковій термінології.....	67
1.3.3. Соціально-психологічний вимір компресії	68
Висновки до першого розділу	70
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА КОМПРЕСІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ	74
2.1. Аббревіація як універсальний процес компресії	74
2.2. Універбація як вияв компресії.....	84
2.3. Еліпсис як синкретичне явище: лексична компресія як підґрунтя синтаксичних компресійних трансформацій	93
Висновки до другого розділу.....	103
РОЗДІЛ III. СИНТАКСИЧНА КОМПРЕСІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ	108
3.1. Базові явища синтаксичної компресії.....	108
3.2. Компресійні синтаксичні структури в українській мові: теоретичні засади, механізми творення та лінгвопрагматичний потенціал.....	117
3.3. Компресійні синтаксичні структури в англійській мові: теоретико- прагматичний вимір та механізми реалізації	139
3.4. Компресійні синтаксичні структури в німецькій мові: структурно- семантична типологія, прагматика та транслятологічний вимір.....	158
Висновки до третього розділу	177
ВИСНОВКИ.....	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	196
ДОДАТОК.....	220

ВСТУП

Номінація реалій лінгвальної дійсності відбувається через застосування номінативних одиниць, здебільшого створених за певними моделями в мовленні чи в мові. З огляду на це номінативні процеси безпосередньо пов'язані із процесами словотворення. Сучасні дискурси (студентський, побутовий, військовий, ігровий та інші субкоди) надають дослідникам багатий матеріал для опису й узагальнення.

У запропонованій праці проаналізовані процеси універбації, аббревіації та еліпсису як феномени мовленнєвої номінації. Справді, досить часто зазначається, що між первинним словосполученням чи словом на позначення того чи того об'єкта реальної дійсності та його синтетичним конденсатом наявні відношення похідності, які зумовлені зовнішньою вмотивованістю. Зовнішню вмотивованість зазвичай потрактовують як відношення між двома номінативними одиницями – синтетичними чи аналітичними, значення однієї з яких (похідної) формується значенням іншої (твірної) та є відмінним від нього (семантично складнішим). Якщо ж значення похідної і твірної одиниць ідентичні, то можна стверджувати, що між цими одиницями відсутні відношення саме зовнішньої словотвірної вмотивованості, і, навпаки, потрібно говорити про внутрішню вмотивованість мовленнєвих утілень (аналітичного й синтетичного, синтетичного й синтетичного конденсата) окремого номіна. Це підтверджують такі тези.

1. Значення синтетичного конденсата не визначається через значення аналітичної (словосполучення) / синтетичної (словесної) одиниці, а абсолютно збігається з ним, наприклад *ЗСУ – Збройні Сили України, ПТСР – посттравматичний стресовий розлад, бронік – броньований жилет, повномасштабка – повномасштабне вторгнення, відмінусувати – зробити «мінус» ворогу, медичка – медична сестра, дяк – дякую, сека – секунда, заліковка – залікова книжка, диплом – дипломна робота* (прикладями є мовленнєвий матеріал, дібраний з блогів, спілкування наживо та в чатах) тощо.

2. У процесі модифікування такого зразка переважно не відбувається й граматичних змін: за деякими винятками наявна граматична, наприклад, родова (для іменників) або видова (для дієслів) тотожність головного слова словосполучення та синтетичного конденсата (якщо йдеться про співвіднесення *словосполучення – слово*); повний збіг граматичних характеристик спостерігається за модифікуванням на зразок *слово – конденсоване слово*. Випадки на зразок *повномасштабка – повномасштабне вторгнення, видуток – видуте яйце, крашанка – крашене яйце, писанка – писане яйце, мобілка – мобільний телефон* тощо, де відсутня тотожність за граматичними показниками, свідчать про дію процесу морфологічної аналогії, про прагнення лексичних одиниць до пристосування до певного типу словозміни.

Отже, збіг семантичних характеристик словосполучення / слова та відповідного конденсата провокує припущення щодо особливих відношень цих одиниць: між словосполученням / словом та його конденсатом зrealізовано відношення зовсім не словотвірні. Їх доцільно кваліфікувати як формотвірні, з одного боку, або як відношення мовленнєвого, несистемного словотворення, з іншого. Це припущення не охоплює випадки порушення тотожності значення словосполучення / слова та відповідного конденсата, що свідчить про наявність семантичного дериваційного процесу, наприклад: *золотовуст – *людина із золотими вустами* тощо.

Дослідження зазначених компресивних одиниць доцільно здійснювати в кількох напрямках.

1. Семантико-структурному, метою якого постають систематизація та типологізація номінативних одиниць, типів номінації; аналіз взаємодії семантичного й номінативного аспектів мови; інтерпретація номінативних структур у проєкції на мотивувальну базу.

2. Функційному, який вивчає, як застосовуються в мовленні номінативні одиниці з погляду їхнього співвіднесення зі світом слів, понять і речей. Цей підхід характерний вивченням механізмів вторинного означення слів у мовленні, тексті. Вторинне означення оприявнюється двобічно: у створенні нових смислів

у старої форми та генерування нової форми на позначення вже наявного поняттєвого змісту. Вивчення процесів вторинного означення базується на теоретичних засадах функційної ономанології, транспозиції Женевської школи, французької функційної лінгвістики, Харківської лінгвістичної школи.

Актуальність цієї праці зумовлено такими чинниками.

1. Точкою відліку визначений номен, який визнаємо модельним об'єктом аналізу в межах загальної теорії сучасної номінації, оскільки вона залишається новою, відкритою для досліджень номінативною категорією.

2. Поява в мовленні величезної кількості компресивів (універбів, абревіатур тощо) потребує їхнього докладного дослідження, яке полягає в ототожненні цих одиниць на певному рівні, побудові моделей їхнього відтворення та закріплення в мовленні й мові, організації типології таких одиниць тощо.

3. Визначення номінативного статусу різних класів і груп компресивів допоможе встановити актуальні моделі й тактики номінації цього зразка в слов'янських та загалом індоєвропейських мовах; це є надважливим, адже досліджувані одиниці в цих мовах постають одним з актуальних масивів інновацій.

4. Ономасіологічний опис моделей відтворення та функціонування компресивів постає актуальним і для галузей прикладної лінгвістики – комп'ютерної лінгвістики, теорії перекладу, машинного перекладу, оскільки встановлення особливостей мовленнєвої номінації та виявлення механізмів лексичної конденсації вможливить розроблення тактики створення комп'ютерних мов, точнішу практику традиційного та машинного (комп'ютерного) перекладу.

Мета дослідження полягає у визначенні номінативного статусу компресивів та в структурному й ономасіологічному моделюванні цих одиниць, що імплементуються як скорочені вербальні еквіваленти словосполучень й окремих слів, функційно й семантично їм тотожних.

Завдання можна сформулювати в такий спосіб.

1. На підставі певних підходів встановити види вмотивованості похідних мовних і мовленнєвих одиниць.

2. Визначити параметри диференціювання процесів лінгвальної компресії (зокрема універбації та абревіації) як процесів створення вербальних дублетів номенів-словосполучень, з одного боку, та лексикалізації і деривації як процесів створення нових номенів – з іншого.

3. Визначити місце універбалізаційного формо- та словотворення серед суміжних явищ.

4. Встановити параметри ономасіологічного моделювання досліджуваних компресивів з наступним описом цих моделей тощо.

5. Описати наявні випадки синтаксичної компресії – явища, спричиненого лексичною компресією.

Методи дослідження. Застосовано прийом суцільної вибірки для добору одиниць фактичного матеріалу. Дескриптивний метод використано для аналітичного опису досліджуваних феноменів, явищ, процесів. Порівняльний аналіз здійснено для виявлення спільних та відмінних рис різних видів компресії в різних індоєвропейських мовах, зокрема, українській, англійській, німецькій. Структурний метод уможливив з'ясування аналогічних процесів і явищ на різних рівнях мовної системи та для їх класифікації.

Джерельну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців з актуальної теорії номінації О. О. Потебні, В. Матезіуса, Ш. Баллі, Х. Фрея, А. Мартіне, Г. Гійома, А. А. Лучик, А. М. Нелюби, А. П. Загнітка, В. П. Олексенка, О. І. Панченко, О. В. Гурко, Е. О. Веремчука, Н. В. Дьячок, А. Вежбицької та ін. Емпірична база охоплює корпуси української, англійської, німецької мов, чати, блоги, новини тощо, звідки було дібрано приклади, використані в роботі.

Об'єктом опису постали компресиви різної етимології української, англійської та німецької мов як вербальні оприявлення номенів з домінантою-словосполученням, типологія їхніх номінативних статусів та механізмів

утворення. **Предметом** – процеси універбації та абревіації, що їх розглянуто з ономасіологічного та структурно-семантичного погляду.

Наукову новизну праці зумовлено представленим у ній моделюванням процесів універбації (універбалізації, універбізації), абревіації, лексикалізації, номіналізації та інших феноменів сучасної номінації, а також розробленням критеріїв типологічного аналізу омонімії компресивів різної етимології.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що воно є внеском у розвиток сучасних теорій номінації та словотвору. У ньому запропоновано класифікації компресивів з позицій їх структурно-семантичного та ономасіологічного статусу. Процеси формування компресивів унаслідок перетворення словосполучень на слова без порушення семантичного складника потрактовано як процеси утворення дублетів цих словосполучень; це ґрунтується передусім на визначенні базової номінативної одиниці – номена, тобто мовної сутності, яка є абстрактною та об'єднує конкретні різноструктурні, утім, формально взаємопов'язані мовленнєві одиниці – слово, сполучення слів, словосполучення тощо – на тлі їх лексико-граматико-семантичної (номінативної) тотожності, зреалізованої як семантична ідентичність або семантична варіативність, а по-друге, на диференціюванні явищ зовнішньої вмотивованості (вмотивованості одним номеном іншого) та внутрішньої вмотивованості (вмотивованості номеном його мовленнєвих модифікацій) мовних одиниць.

У зв'язку із цим для компресивів різних типів передбачено розмежування процесів деривації, тобто утворення нових номенів поєднанням форм та семантик вихідного словосполучення та словотвірною форманта (зовнішня вмотивованість), лексикалізації, тобто семантичного саморозвитку вихідної одиниці, що спричиняє розпад її тотожності (зовнішня вмотивованість), мовленнєвої компресії (універбація, абревіація, еліпсис тощо), тобто формального перетворення словосполучення на його вербальний еквівалент (внутрішня вмотивованість). Отже, у праці здійснено опис номенів, які містять у своєму складі словосполучення та компресиви того чи того зразка.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його результати можна використовувати як теоретичний матеріал навчальних дисциплін, дотичних до проблем ономаціології, семантики, лексикології, синхронного та діяхронного словотвору. Розбудовані моделі перетворення словосполучень на універби та / або аббревіатури можуть бути використані в системах машинного перекладу, у процесі вдосконалення електронних пошукових систем.

Матеріалом дослідження послуговували універби, аббревіатури й еліптими різної етимології, передусім вербальні модифікації номенів на зразок «словосполучення + аббревіатура», «словосполучення + еліптема» та «словосполучення + універб» у слов'янських та германських мовах, дібраних зі зразків усного та писемного мовлення (дописи й чати в соціальних мережах, тексти медіа, трансляції інтерв'ю тощо).

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження скоординовано з комплексною науковою роботою відповідно до тематики кафедри германської та слов'янської філології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» у межах наукової теми «Проблеми методології та історіографії мовознавства» та кафедри загального мовознавства та слов'янознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у межах науково-дослідної теми «Тенденції розвитку слов'янських мов і практичні аспекти мовленнєвої діяльності» (номер державної реєстрації роботи 0122U001282; підстава для виконання: рішення вченої ради факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства від 04.01.2022 р., протокол №6 від 04.01.2022 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Донбаського державного педагогічного університету (протокол № 3 від 14 листопада 2022 року), затверджено на засіданні вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 7 від 27 листопада 2025 року).

Апробація результатів дослідження. Розділи дослідження, теоретичні висновки й робота загалом обговорені на засіданнях кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний

університет» (2022 – 2025) і кафедри загального мовознавства та слов'янознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (2025 – 2026) та на аспірантських семінарах. Основні положення дисертації висвітлені в доповідях на наукових і науково-практичних конференціях: Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: XI міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, ДНУ ім. Олеся Гончара, 20-21 квітня 2023 р.); International scientific conference: Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science (December 15, 2023, Poland); XII Міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 24-25 квітня 2025 року); XV Міжнародна науково-технічна конференція аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 26-28 березня 2025 року та ін.

Публікації. Результати дисертаційної роботи висвітлено у п'яти публікаціях (трьох одноосібних і двох у співавторстві) у фахових виданнях України, а також у п'яти працях, які відбивають наукові повідомлення на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг праці. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури. Список літератури містить 226 позицій використаних наукових праць та інтернет ресурсів. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, обсяг основного тексту – 180 сторінок.

РОЗДІЛ I. МОВЛЕННЄВА КОМПРЕСІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МОВИ

1.1. Актуальні процеси номінації в сучасних мовах

У сучасному мовознавстві питання ідентифікації слова та словосполучення як базових номінативних компонентів мовної системи не втрачає своєї актуальності. Наукові дискусії зосереджені на глибокому аналізі внутрішньої архітектури номінативних одиниць, визначенні їхнього ієрархічного статусу, а також на дослідженні специфічних механізмів їхньої трансформації та особливостей функціонування в різних дискурсах.

Історично в лінгвістичній думці (у працях таких лінгвістів, як Ф. де Соссюр 1916, Л. Блумфілд 1933, 1993, Ш. Баллі 1922, 1932, А. Мартіне 1960, Е. Веремчук 2022, 2023, В. Олексенко 2021-2026, О. Панченко 2021-2024, О. Гурко 2021-2024 та інших) виокремилися дві фундаментальні методологічні стратегії вирішення цієї проблеми: словоцентрична та несловоцентрична.

Словоцентричний підхід ґрунтується на постулаті про те, що саме слово є центральною, вихідною ланкою мовної ієрархії. Згідно із цією концепцією, будь-який лінгвістичний аналіз має починатися саме з детермінації слів. У межах цієї парадигми перехід до вивчення як дрібніших складників (морфем), так і складніших конструкцій (словосполучень чи цілих речень) розглядають як рух від базового ядра – слова.

Несловоцентричний підхід пропонує принципово іншу візію. Прибічники такого підходу стверджують, що роль центрального елемента системи може виконувати не лише синтетична одиниця (слово), а й аналітична (словосполучення). Цей погляд отримав розвиток у роботах Л. Блумфілда (1933), який оперував терміном «форми». Він класифікував морфему як гранично малу форму, тоді як словосполучення та речення визначав як форми вищого порядку

за обсягом та структурною складністю. А. П. Загнітко зауважував із цього приводу, що «основна функція словосполучення – номінативна» [Загнітко 2007, с. 53].

За умови прийняття несловоцентричної моделі традиційне домінування слова нівелюється. Слово припиняє існувати як апріорна та виняткова одиниця порівняно з іншими компонентами мови [Дьячок 2023]. Окрім того, у певних лінгвістичних ситуаціях виокремлення окремого слова може втрачати свою доцільність – зокрема, коли воно є лише елементом складнішої аналітичної номінативної структури.

Яскравим підтвердженням ефективності несловоцентризму є наукова позиція А. П. Загнітка, який акцентує увагу на тому, що ключовою функцією словосполучення є саме номінація [Загнітко 2007, с. 53]. Ця думка корелює із класичним визначенням словосполучення як семантично цілісної, хоч і структурно розчленованої номінативної одиниці.

Універсальність несловоцентричного підходу зумовлена його здатністю охоплювати мовні одиниці різного ступеня складності. Н. В. Дьячок, проаналізувавши низку попередніх досліджень щодо несловоцентричного підходу, обґрунтовує пріоритетність цієї моделі тим, що психологічно репрезентативні лінгвістичні схеми повинні мати потенціал для універсального опису мов світу. Це потрібно для виявлення фундаментальних констант загальної мови, і в цьому аспекті несловоцентричні структури демонструють вищу аналітичну потужність порівняно зі словоцентричними [Дьячок 2023]. Отже, існує нагальна потреба в критичному переосмисленні засад словоцентризму.

Утім, і слово, і словосполучення мають досліджувати крізь призму їхнього номінативного ресурсу. Фундаментальне завдання теорії номінації полягає в деталізації зв'язків між ментальними образами та мовними формами, тобто в розкритті механізмів того, «як номінації створюються, стабілізуються та розподіляються в термінах різних фрагментів об'єктивної реальності».

Категорія номінації охоплює дві взаємопов'язані площини.

1. Динамічний аспект – безпосередній процес генерування, стабілізації та диференціації назв для об'єктів реальності.

2. Статичний аспект — результат цього процесу, тобто семантично наповнена мовна одиниця, що вже сформувалася [Дьячок 2023].

У науковій літературі традиційно розрізняють первинну та вторинну номінацію, проте критерії їх розмежування різняться. Група вчених спирається на структурні характеристики одиниць. Інші дослідники (А. М. Архангельська 2007) віддають перевагу хронологічному чиннику. Ми солідаризуємося з думкою, що саме від чіткої ідентифікації типів номінації залежить коректність опису всього арсеналу номінативних засобів. Н. В. Дьячок як послідовниця фундаментальних теорій вказує на те, що цей інструментар є не лише продуктом свідомої творчості, а й результатом глибоких трансформацій мовного субстрату, які часто відбуваються поза усвідомленням пересічних носіїв мови.

Феномен **первинної номінації** полягає в присвоєнні імені об'єкту, який раніше не мав власної вербальної назви [Дьячок 2023]. Прикладами можуть слугувати такі найменування:

укр. *стресорний фактор* (означення екстремального впливу);

болг. *найлонова торбичка* (побутовий предмет);

пол. *telefon komórkowy*;

англ. *mass media*.

Загалом сутність **номінації** виявляється у двох основних векторах.

1. Використання вже наявної назви для означення нового поняття (процес метафоризації). Наприклад: укр. *деркач* (як мітла), нім. *Zement* (у значенні зубної пломби), франц. *canard* (газетна фальсифікація).

2. Перейменування об'єкта, що вже має назву, за допомогою іншої структури (варіювання форми). Наприклад: англ. *mass media* → *medias*, болг. *найлонова торбичка* → *найлонка*, укр. *стрес-фактор* → *стресор*.

Можна зауважити, що будь-яка номінація – це акт закріплення явищ світу за допомогою знаків, де завжди наявна інтенція до мотивованого вибору звукової

оболонки для ідентифікації реальності. Також пропонують вносити до цього семіологічного класу як повнозначні слова, так і словосполучення, що постають як розчленована номінація, функціонально тотожна слову.

Є. М. Сидоренко пропонує розгорнуту класифікацію засобів вираження значень, де лише слово є синтетичною одиницею, а прийменниково-відмінкові форми, спеціальні словосполучення, лексії та фразеологічні компоненти належать до аналітичних типів [Сидоренко 1992, с. 44]. У межах ономасіології слово визнається універсальним номінантом, проте авторка підкреслює, що сучасна лінгвістика, подолавши «полон словоцентризму», виявила широкий спектр структурно складніших одиниць, покликаних втілювати різноманітні змісти [Сидоренко 1992, с. 46].

З позицій традиційного підходу слово (лексема) залишається базовою одиницею, здатною репрезентувати предмети, процеси та їхні взаємозв'язки в мовленні [Кочерган 2003, с. 437]. Його розглядають як фундаментальний інструмент комунікативно-пізнавальної діяльності. Виокремлюють ключові детермінанти слова: цілісність, граматичну нерозкладність, соціальну знаковість та властивість «непроникності» (неможливість вставити сторонній елемент всередину конструкції).

Варто зазначити, що категорія слова має різні термінологічні інтерпретації. О. О. Селіванова трактує лексему як абстрактну системну одиницю, що об'єднує всі свої варіанти в семантико-граматичній єдності [Селіванова 2008, 2010]. Цей термін дає змогу розмежовувати ментальний образ слова як такого та його сприйняття всередині конкретних синтагм.

Потрібно зауважити, що в межах західноєвропейської лінгвістичної традиції трактування **лексеми** істотно відрізняється від вітчизняного підходу. Зокрема, А. Мартіне розглядає лексему як суто абстрактний інвентарний елемент, протиставлений «слову» як його конкретній маніфестації в акті мовлення. Крім того, він розмежовує лексему як номінативний компонент і морфему як функційний елемент. У. Вайнрайх пропонує ще ширшу дефініцію,

згідно з якою статус лексеми може бути присвоєний будь-якій стійкій мовній одиниці, зокрема й фразеологізованим сполученням.

Дуальна природа слова передбачає розмежування **слова-лексеми** (як системної одиниці з усіма її формами та функціями) та **словоформи** (як конкретної реалізації лексеми в тексті).

Пізніше з'являється термін **слово-ономатема**. Ми переконані, що сутність цієї одиниці розкривається винятково через її втілення в мовленні. Тут акцентуємо на фактичній ідентичності мовної та мовленнєвої одиниць за їхньою протяжністю. Ономатемі протиставлено **слово-синтагма**, яка є матеріальним, ситуативним втіленням абстрактної назви. Отже, перша категорія належить до системи мови, а друга – до сфери мовлення.

Сучасна лінгвістична парадигма розглядає номінацію як динамічне явище з певним ступенем відтворюваності. Прийнято вважати, що:

мовна номінація полягає у продукуванні нових номінативних інваріантів;

мовленнєва номінація полягає в актуалізації вже наявних одиниць у конкретних комунікативних ситуаціях.

Найперспективнішим сьогодні видається підхід, що розглядає номінацію як діалектичну єдність процесу та результату. Синкретичне вживання цього терміна дає змогу об'єднати статику мовної системи та динаміку мовленнєвого акту в цілісний комплекс.

Ключовим положенням нашого дослідження є теза про те, що для адекватного опису номінативної системи критично важливим є вивчення кореляцій між одиницями різної структури [Мовна номінація 1977, с. 203]. Навіть в еталонних моделях, де слово домінує, виникає немало питань до його статусу, що змушує шукати глибші критерії визначення номінативних засобів.

У зв'язку із цим ми впроваджуємо категорію **номена** – абстрактної номінативної одиниці інваріантного типу, яка здатна експлікуватися в дискурсі як у формі окремого слова, так і у вигляді розгорнутих аналітичних структур. Цю тенденцію чітко простежують, порівнюючи різні мовні системи, де спостерігається прагнення до семантичної компресії – згортання розлогих

словосполучень у компактні слова. Номінативний статус таких сполучень підтверджений їхньою здатністю виступати лексичними еквівалентами слів.

Ще на початку ХХ століття Ф. Н. Фінк, аналізуючи типологію мов, довів, що людське мовлення базується на двох процедурах: структуруванні ситуації (аналізі) та її мовному синтезі [Дьячок 2023]. На прикладі концепту «діяч + дія» видно, як по-різному це реалізується. Наприклад:

у **китайській мові** кожен елемент ситуації має маркером окреме слово;

у **турецькій мові** обидва компоненти можуть синтезуватися в межах одного слова (напр. *geliyor*);

в **англійській, польській та болгарській мовах** спостерігається конкуренція між синтетичними та аналітичними формами (напр. англ. *he decides vs he makes a decision*; пол. *on decyduje vs podejmuje decyzję*).

Ми обґрунтуємо актуальність виділення цілісних словосполучень як повноправних номінативних одиниць, що мають семантичну єдність. Це дає змогу розглядати «слово» не як єдиний, а лише як один із формальних різновидів номінанта. До цієї категорії належать фразеологізовані структури з роздільним написанням, які функціонують як органічне ціле: англ. *in the future, in practice, most likely*; нім. *in der Zukunft, höchstwahrscheinlich*. Вони ідентичні словам за своїми синтаксичними функціями (прислівникові, модальні тощо), але структурно складаються з кількох елементів. У цьому разі їх не можна ототожнювати із класичними фразеологізмами, оскільки вони позбавлені конотативного переносного значення. Такі еквіваленти слів характеризуються високим ступенем відтворюваності та граматичної закріпленості.

Окрім того, словосполучення нерідко мають вищу дескриптивну потужність, передаючи відтінки значень, не доступні окремому слову. Це стимулює розвиток так званої **словотвірної квазісловосполучуваності**, яка згодом може спричиняти до універбацію.

Можна зазначити, що кожна номінативна синтагма є репрезентацією певного номена [Дьячок 2023]. Хоч між мовною та мовленнєвою номінацією наявні глибокі концептуальні відмінності (зокрема у типах вмотивованості та

актах формотворення на відміну від словотворення), внутрішній зв'язок між ними очевидний. Наприклад, семантична еквівалентність дієслова та аналітичної конструкції спостерігається в багатьох мовах:

укр. *червоніти* – *ставати червоним*;

болг. *пребледнява* – *стават бледи*, *изчервяване* – *стават червени*;

польськ. *zmoknąć*, *robić się ciemno*;

англ. *to harden* – *to get hard*;

нім. *abnehmen*.

Отже, інваріантна одиниця (номен, лексема чи складна лексема) може матеріалізуватися в різних структурних варіантах. Ми обираємо термін **номен**, запропонований Н. В. Дьячок, оскільки він відповідає сутності номінаційних процесів і релевантно стає в ряд системних лінгвістичних одиниць (фонема, морфема, лексема, фразема).

З позицій структурного підходу, інваріант – це абстракція, що відображає спільність групи конкретних одиниць (варіантів або дублетів). Важливим інструментом аналізу тут є **дистрибуція** – сукупність усіх контекстуальних позицій елемента. У нашому дослідженні ми виділяємо два типи дистрибуції для номінативних одиниць:

1) додаткова дистрибуція, коли варіант можливий лише в одному специфічному контексті.

2) вільна дистрибуція, коли різні структурні реалізації одного номена можуть функціонувати в ідентичному оточенні, створюючи простір для вільного варіювання.

Систематизуючи наукові здобутки попередніх дослідників, пропонуємо розгалужену класифікацію номенів, поділяючи їх на два основні типи: синтетичні та аналітичні.

1. Номени синтетичного зразка.

Цей тип охоплює всі семантично ідентичні одиниці, що функціонують на рівні окремого слова (лексеми) [Дьячок 2023]. До них уналежнюємо:

а) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема прийменникових, залежно від контексту (укр. *будинок, будинку, будинком, на будинку, будинків*; польськ. *dom, w domu, Dużo domów, domu, chodzić między domami*; англ. *the house, houses, in front of the house*; нім. *das Haus, zu Hause, Häuser, gegenüber dem Haus*; франц. *la maison, à la maison, maisons, dans les maisons*); сюди також можна внести еквівалентні за значенням словам аббревіатури (укр. *завідувач – зав, сторінка – стор.*; англ. *doctor – doc, madam – ma'am, mister – Mr, robot – bot*);

б) слово (або його форма), розширене іншим – залежним – словом (або словоформою), яке функційно уточнює семантику першого слова (укр. *двоповерховий будинок, чесна людина, здібна дитина*; польськ. *dwupiętrowy dom, człowiek uczciwy, zdolne dziecko*; англ. *two-storey house, fair man, capable child*; нім. *zweistöckiges Haus, gerechter Mann, fähiges Kind*; French *maison à deux étages, homme juste, enfant capable*); юкстапозити також можуть увійти до цього переліку (укр. *сукня-футляр, диван-ліжко, інтернет-кафе*; польськ. *sukienka płaszcz, Kafajka internetowa*; англ. *sheath dress, Internet cafe, hair-raiser, mother-in-law*; нім. *die Mehrzweck-Küchenmaschine, die Umsatzsteuer-Tabelle, das Musik-Erleben, die Schwimm-Meisterschaft, der Kaffee-Ersatz*; франц. *après-midi, beaux-arts, e chou-fleur, le chef-d'oeuvre*).

2. Номени аналітичного зразка.

Цей тип репрезентований одиницями, що існують на рівні словосполучень, але виконують цілісну номінативну функцію:

а) стійкі термінологійні та номінативні сполучення, тобто конструкції, що за ступенем лексикалізації наближаються до фразеологізмів, проте зберігають пряме значення компонентів, наприклад, укр. *залізнична станція, жувальна гумка*; пол. *guma do żucia*; англ. *station square, chewing gum*;

б) фразеологічні одиниці, тобто цілісні за значенням структури, де зміст не виводиться безпосередньо із суми значень окремих слів, наприклад, укр. *побити горщики, Адамове ребро*; англ. *when pigs fly* (коли рак на горі свисне); нім. *Berliner Luft*;

в) універбалізовані еквіваленти, тобто слова, що виникли внаслідок згортання (вербальної модифікації) словосполучення; вони демонструють повну лексико-граматичну та синтаксичну тотожність вихідному аналітичному звороту.

Говорячи про механізми формування вербальних репрезентантів, потрібно зауважити на тому, що процес переходу від аналітичної до синтетичної форми (універбація) реалізується через кілька основних типологічних моделей.

1. Еліптична трансформація (еліпсис), яка відбувається внаслідок скорочення одного з компонентів словосполучення:

а) усічення головного слова, коли прикметник або дієприкметник перебирає на себе функцію іменника (субстантивація), наприклад, укр. *приречена жінка* – *приречена*; пол. *młoda dziewczyna* – *młoda*; англ. *anonymous person* – *anonymous*;

б) усічення залежного слова, коли головне слово починає самостійно позначати ціле поняття, наприклад, укр. *футбольне поле* – *поле*; пол. *klatka schodowa* – *klatka*;

в) еліптична універбація з морфологічною адаптацією, коли спостерігаємо появу нових частин мови на базі словосполучень, наприклад,

- іменники (укр. *жінка-декан* – *деканеса*; пол. *telefon komórkowy* – *komórka*);

- дієслова (укр. *бути зіркою* – *позіркувати*; англ. *to make a contribution* – *to contribute*);

- прислівники (англ. *very hard* – *hardest*).

2. Композитна компресія (складання та згортання). Цей механізм передбачає об'єднання кількох основ у межах однієї лексеми:

а) абревіація, наприклад, укр. *медична сестра* – *медсестра*; нім. *DAAD*;

б) формальна компресія (зрощення), наприклад, укр. *швидко плинний* – *швидкоплинний*; англ. *long playing* – *long-playing*;

в) композитна універбація, тобто створення слова на основі синтагми з додаванням суфіксів, наприклад, укр. *учень шостого класу* – *шестикласник*; нім. *mit dunklen Haaren* – *dunkelhaarig*.

Наведені факти дають змогу стверджувати, що пошук ключової номінативної одиниці мови має зосереджуватися на її функційному призначенні, а не лише на формальній структурі. Такою універсальною одиницею ми вважаємо **номен** – ментальну та мовну субстанцію, що здатна повноцінно втілювати категорійні значення суб'єкта, ознаки чи дії незалежно від того, представлена вона одним словом чи цілим словосполученням.

Отже, номен – це абстрактний інваріант, що в процесі комунікації матеріалізується у вербальних (синтетичних) або полівербальних (аналітичних) формах. Вибір між синтетичним (словом) та аналітичним (словосполученням) у кожному конкретному випадку зумовлений прагненням мови до балансу між точністю вираження та економією мовленнєвих зусиль.

1.2. Поняття номена як основної одиниці мовної номінації

Як слушно зауважує Є. М. Сидоренко, спираючись на інтелектуальні здобутки минулого, що тривалий час домінували в семасіологійній площині, лінгвістична наука понад пів століття тому здійснила фундаментальний розворот у бік ономасіологічного вектору. Цей підхід переорієнтував увагу дослідників з вивчення готових значень на аналіз самих механізмів та засобів вербального втілення смислів.

Як зазначено в попередньому підрозділі, детермінація базових мовних одиниць залишається однією з найбільш дискусійних та основоположних проблем у царині лінгвістичної дескрипції. Ця проблема нерозривно пов'язана з розбудовою ієрархічної структури мовного опису. Свої концептуальні візії щодо природи головної номінативної одиниці висували такі видатні вчені, як Ш. Баллі (1922), Л. Блумфілд (1993), А. Мартіне (1960), Ф. де Соссюр (1916) та інші класики мовознавства.

Традиційно виокремлюють дві стратегії вирішення цього питання, які потребують для визначення поняття номена докладнішої експлікації.

Словоцентрична стратегія базується на аксіомі, що слово є центральним елементом мовної системи. У цій парадигмі аналітичний процес розгортається від виокремлення слів до подальшої диференціації або дрібніших складників (морфем), або складніших синтаксичних структур (словосполучень та речень).

Несловоцентрична стратегія містить підхід, що зародився на початку ХХ століття завдяки працям І. О. Бодуена де Куртене, який запропонував принципово іншу методологію. Учений продемонстрував можливість послідовної декомпозиції речення («*на те шука в морі, щоб карась не дрімав*»), де лінгвістичні одиниці виділяють через членування більших структур на менші. Було впроваджено два паралельні рівні аналізу: інтонаційно-фонетичний та морфологічний.

Під час морфологічного розбору складне речення спочатку поділяють на прості предикативні частини, які потім розкладають на семасіологічно-морфологічні слова (наприклад, *на те, у морі, не дрімав*), а на завершальному етапі – на мінімальні значущі частки, тобто морфеми.

Розвиваючи ці ідеї, Л. Блумфілд (1993) запропонував використовувати термін «форми» для позначення ключових мовних одиниць. У його ієрархії морфема постає як елементарна (мінімальна) форма, що є фундаментом для виокремлення слів, словосполучень та речень як складніших конфігурацій.

Одним із ключових виявів несловоцентризму є визнання номінативної природи словосполучень. А. П. Загнітко (2007) прямо стверджує, що номінація є базовою функцією словосполучення. Об'єднання слів у синтагми формує нову номінативну сутність, яка репрезентує складні цілісні явища реальності через інтеграцію окремих сигніфікатів (наприклад, синтез ознаки та предмета або суб'єкта та дії).

Проте сучасна лінгвістика виявляє істотні вади словоцентризму. Зокрема йдеться про відсутність унітарного визначення слова, коли доводиться постійно уточнювати, чи йдеться про фонетичне, морфологічне чи лексичне слово; про

наявність «сірих зон», що полягає в існуванні мовних одиниць на периферії, статус яких як слів є сумнівним; про неможливість універсалізації, тобто про те, що слово має принципово різні параметри та межі в різних мовних системах світу.

Саме тому несловоцентричний підхід визнано універсальним. Для побудови адекватних моделей номінації, здатних описувати світове мовне розмаїття на єдиних засадах та виявляти лінгвістичні універсалії, несловоцентричні методи є набагато ефективнішими.

Еволюція поглядів на номінативну одиницю мови демонструє поступовий перехід від статичного опису слова до динамічного розуміння номінації як когнітивно-комунікативного акту. Це потребує залучення ширшого кола концепцій, що пояснюють природу зв'язку між думкою, назвою та об'єктом.

Аналіз номінативних процесів неможливий без урахування ідей Г. Фреге, чия праця «Про зміст та значення» (*Über Sinn und Bedeutung*) заклала фундамент для розрізнення рівнів іменування. Він довів, що різні назви можуть вказувати на один і той самий об'єкт (денотат), але виражати різний зміст (смысл) [Frege 1892, 25-26].

У контексті нашого дослідження це пояснює наявність номенів з кількома дублетами: одиниці *мікрохвильова піч* та *мікрохвильовка* мають спільне «значення» (предмет), але різний «зміст», зумовлений прагматикою спілкування.

Представники європейського функціоналізму в особі А. Мартіне (1960) та К. Бюлера (1934) додали до теорії номінації аспект інтенціональності. Згідно з «моделлю органона» К. Бюлера, назва виконує функцію репрезентації. Утім, сучасні європейські лінгвісти (наприклад, представники когнітивної граматики, зокрема Р. Ленгекер) підкреслюють, що номінація – це не просто маркування реальності, а «профілювання» певних аспектів об'єкта. Наприклад, у процесі компресії (*бронетранспортер* – *броньовик*) відбувається семантичне профілювання ознаки «наявність броні», що стає домінантною для йменування всього складного об'єкта.

Фундамент української ономасіології закладений О. О. Потебнею [Потебня 1993], чие вчення про внутрішню форму слова є критично важливим для розуміння вторинної номінації та універбації. Внутрішня форма – це «найближче етимологічне значення», той місток, який дає змогу переносити назву з одного предмета на інший.

Під час перетворення словосполучення *залікова книжка* в універбат *заліковка* внутрішня форма вихідного прикметника зберігається, забезпечуючи семантичну тотожність новоутвореного слова вихідній аналітичній структурі.

У сучасному українському мовознавстві вагомий внесок у розроблення теорії номінації зробила О. О. Селіванова. Вона розглядає номінацію як складний когнітивний процес, де результатом є номен (або номінант) – знак, що вербалізує певний концепт. О. О. Селіванова наголошує на важливості ономасіологічного базису та ознаки, що лежать в основі будь-якого акту найменування [Селіванова 2008].

Важливим для нашого дослідження є положення В. М. Русанівського [Русанівський 1981, с. 11-13] про взаємозв'язок номінативних процесів з розвитком культури та суспільства. Він зазначав, що мовна економія (компресія) є природною реакцією мови на прискорення темпів соціальної комунікації, що зумовлює перехід від розлогих описів до компактних номінантів.

Сучасна українська школа функціональної лінгвістики, представлена зокрема працями А. П. Загнітка, акцентує на тому, що словосполучення як номінативна одиниця має вищий ступінь дескриптивності, ніж слово. Проте саме синтаксична природа словосполучення робить його вразливим до процесів еліпсису та компресії. А. П. Загнітко розглядає номінацію в межах синтагматичного ланцюга, де «згортання» структури є формою адаптації мовної системи до потреб мовленнєвого акту [Загнітко 2007].

Н. В. Дьячок поповнила теоретичні засади сучасної теорії номінації працями, які постали концептуальним підґрунтям нашого дослідження. Це ґрунтова лінгвістична концепція, що виводить аналіз номінації на новий рівень, звільняючи його від «полону словоцентризму». В основі її підходу лежить ідея,

що основною одиницею найменування є не просто слово, а **номен** – абстрактна сутність, яка може втілюватися в різних – синтетичних і аналітичних – формах. Дослідниця стверджує, що традиційне розуміння слова як основної одиниці мови є недостатнім для опису живої мовної дійсності. Виходячи з її концепції, номен постає мовним інваріантом, певним ментальним комплексом, який містить усі можливі способи найменування одного й того самого об'єкта, а глоса – конкретним утіленням номена в мовленні.

Основна новація тут полягає в тому, що номен охоплює як синтетичні одиниці (слова), так і аналітичні (словосполучення). З погляду теорії Н. В. Дьячок, *броньований транспортер* і *бронік / броня* – це не дві різні одиниці, а один номен, реалізований різними глосами.

У межах теорії номінації чітко розмежовані процеси створення та використання назв. Зокрема, **мовна номінація (інваріантна)** є процесом закріплення за об'єктом певного концептуального змісту. Це створення самого номена. **Мовленнєва номінація (варіантна)** постає вибором конкретної форми (глоси) залежно від ситуації.

Н. В. Дьячок пропонує чітку класифікацію того, як ці глоси співвідносяться між собою через дистрибуцію (умови вживання) [Дьячок 2023].

- Ідентичність, сутність якої полягає в повній тотожності форми та змісту в різних контекстах.

- Дублетність, сутність якої полягає в ситуації вільного вибору (можна сказати і *БТР*, і *бронетранспортер*, і *бронік*, і *броня* в одному й тому самому реченні).

- Варіативність, сутність якої полягає в ситуації, коли вибір форми диктує контекст (наприклад, метафоричне вживання).

Отже, основою тотожності слова є тотожність його лексичного значення. Останнє має два типи своєї реалізації: 1) тотожність як ідентичність і 2) тотожність як лексико-семантична варіативність. Одиниці, які мають зазначену властивість, тобто семантичну тотожність у всіх її різновидах,

підкріплену формальною вмотивованістю, тобто виведеністю однієї одиниці з іншої на рівні форми, ми розуміємо як структурні різновиди номена.

Інваріантом у цьому дослідженні постає номен – з домінантою-словосполученням або з домінантою-словом – залежно від того, якою була первинна номінація – полівербальною чи моновербальною (вербальною). Усі мовленнєві та / або текстові реалізації є семантично тотожними номену та одна одній. Це перевіряється умовами вільного модифікування.

Як уже згадувалося, номени з домінантою-словосполученням можуть бути представлені кількома своїми структурними різновидами. Зокрема деякі з них можна визначити як номени комплексного зразка.

Н. В. Дьячок зауважувала: «Останнім часом дослідження були зосереджені на еліптичній універбації як одному з підтипів структурного різновиду номена з домінантою-словосполученням, де семантично тотожна одиниця, що ототожнюється на рівні словосполучення, представлена універбалізованим (вербальним, словесним) еквівалентом відповідного словосполучення» [Дьячок 2023].

Найоригінальнішою частиною теорії є опис **багатокомпонентних номенів**. Н. В. Дьячок доводить, що шлях від офіційної назви до розмовної компресії – це не хаос, а чітко структурований ланцюг. Утім, до сьогодні це було розглянуто в царині україністики.

1. Номен на зразок «словосполучення + аббревіатура + еліптичний універб», яка репрезентована структурою:

	WCom
Nom	Abbr
	U,

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **Abbr** – його модифікація-аббревіатура, **U** – його модифікація-універб.

Наприклад, укр.

WCom

Nom	(день народження)	Abbr	(день народження)
			(дн)
		U	(народини):

«Я стала аналізувати, та виявилось, що сумочка, чесно кажучи, підробка відомого бренду, яку мені ще подарував чоловік, годинник отримала від подруг в дарунок на свій **день народження**, телефон змінила минулого року і він не останньої моделі» [ГРАК] – «А давайте влаштуємо моїй мамі флешмоб! В неї сьогодні **ДН**» [ГРАК]– «До **народин** Тараса Шевченка та Дня добровольця: легендарний Анатолій Паламаренко виступатиме у Києві Анатолій Паламаренко» [ГРАК];

англ.

Nom	(System Administrator)	WCom	(System Administrator)
		Abbr	(SysAdmin)
		U	(admin):

«**System Administrator**, is responsible for overseeing the maintenance and security of company intranets and computer systems» [https://www.indeed.com/hire/job-description/system-administrator] – «(Native) german **sysadmin** here. If you want to work in europe, you have to work in an english-speaking country, because finding sysadmin work without being able to communicate in german (or of course any other native language of the country you want to work in) will be pretty much impossible, in 99% of companies english is not the company standard» [REDDIT] – «**IT Admin Team Lead**» [INDEED].

У німецькій мові така модель відсутня.

2. Номен на зразок «словосполучення + композит + еліптичний універб», яка репрезентована такою структурою:

	WCom
Nom	Comp
	U ,

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **Comp** – його модифікація-комполит, **U** – його модифікація-універб.

Наприклад, укр.

	WCom
	(<i>броньована техніка</i>)
Nom	Comp
(<i>броньована техніка</i>)	(<i>бронетехніка</i>)
	U
	(<i>броня</i>):

«73 людини та 7 одиниць техніки, серед яких зенітний ракетно-гарматний комплекс «Панцир С1», автомобільна та **броньована техніка**. Українським військовим вдалося взяти під контроль територію у районі ще п'яти населених пунктів Миколаївщини» [ГРАК] – «... напад на Україну з півночі та практичною неможливістю стримувати значно переважаючі підрозділи ЗСУ в живій силі, **бронетехніці** та авіації російські війська. Натомість респонденти у віці 50 років і старші пояснюють це помилками» [ГРАК] – «... поранених евакуює важка броньована техніка, яка має ще купу бойових задач, тож іноді поранені чекають евакуації **бронєю** годинами, або медики вимушені носити поранених до 5 км пішки (такі походи бувають по десятки разів на день)» [ГРАК].

В англійській і німецькій мовах прикладів номенів із зазначеною конфігурацією ми не зафіксували.

3. Номен на зразок «словосполучення + аббревіатура + еліпсис (головне слово) + еліпсис (залежне слово)», яка репрезентована такою структурою:

	WCom
Nom	Abbr

E (main word)

E (dep. word),

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **Abbr** – його модифікація-аббревіатура, **E (main word)** – його модифікація-еліптема (головне слово), **E (dep. word)** – його модифікація-еліптема (залежне слово). Наприклад, укр.

WCom

(Дніпровський національний університет)

Nom

(Дніпровський національний університет)

Abbr

(ДНУ)

E(main word)

(університет)

E(dep. word)

(національний):

«...навчався у Дніпропетровському ліцеї інформаційних технологій, а згодом – на юридичному факультеті Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Має другу вищу освіту за спеціальністю «Банківська справа»» [ГРАК] – «...присвячена 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (Палац студентів ДНУ імені Олеся Гончара, м. Дніпро, 30-31 березня 2018 р.)» [ГРАК] – «заступництво і доробило чимало важних заходів у сих справах. Ред. [Діло] Німецький учений про український університет. Наш віденський орган "Ukrainisches Korrespondenzblatt " містить отсю статтю проф. д-ра Павла Сальвісберга» [ГРАК] – «Наш Національний серед десятки лідерів» [блог];

в англійській мові маємо усічену модель з такою конфігурацією елементів

WCom

Nom

Abbr

E (main word),

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **Abbr** – його модифікація-аббревіатура, **E (main word)** – його модифікація-еліптема (головне слово). Наприклад,

	WCom
	<i>(Happy Birthday)</i>
Nom	Abbr
<i>(Happy Birthday)</i>	<i>(HBD)</i>
	E (main word)
	<i>(Birthday):</i>
<i>«Happy Birthday! Cake first, worries later!»</i>	

[<https://englishprime.ua/uk/pozdravleniya-s-dnem-rozhdeniya-na-anglijskom/>] – «**HBD!** *You make the world brighter!*» [<https://englishprime.ua/uk/pozdravleniya-s-dnem-rozhdeniya-na-anglijskom/>] – «*Best wishes on your **birthday!***» [<https://englishprime.ua/uk/pozdravleniya-s-dnem-rozhdeniya-na-anglijskom/>].

У німецькій мові полікомпонентна модель не зазначена.

4. Номен на зразок «словосполучення + еліптичний універб + еліптема (головне слово) + композит», який репрезентовано такою структурою:

	WCom
Nom	Comp
	U
	E(main word),

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **Comp** – його модифікація-композит, **U** – його модифікація-універб, **E (m)** – його модифікація-еліптема – результат еліпсису в напрямку головного слова. Наприклад, укр.

	WCom
	<i>(зливовий стік)</i>
Nom	Comp
<i>(зливний стік)</i>	<i>(зливостік)</i>
	U

(зливовка)

E(main word)

(стік):

«За місяць до нашого приїзду курортне містечко Сафага, що на південь від Хургади, було майже повністю зруйноване, загинули люди: з гір зійшла селева лавина (всю ніч та наступний ранок ішов дощ) – вулицями вода сягала 1,5 метра, адже тут у містах немає **зливних стоків**» [ГРАК] – «Окрім цього, столичні гідрослужби щоденно ремонтують і очищають системи дощової каналізації міста: очищають решітки **зливостоків**, дощоприймальні колодязі і колектори, ремонтують дощоприймальні колодязі, замінюють решітки зливостоків тощо» [ГРАК] – «І така ситуація склалася у містах по всьому світу, навіть там, де значно краще облаштована **зливовка**» [ГРАК] – «За недавніми авторитетними висновками міжнародних експертів, «рідинні відходи українських підприємств або зовсім не очищеними скидаються у Дніпро, або очищеними умовно – за стандартами, прийнятими у світі, в Україні не проходить очищення жоден кубометр шахтних, промислових та каналізаційних **стоків**»» [ГРАК];

в англійській мові маємо таку модель:

WCom

(graphics card)

Nom

(graphics card)

Comp

(graphic-card)

U

(graphics)

E(main word)

(card):

«In our GPU / **graphics card** comparison, you can easily determine all the important data of a graphics card and, if you wish, compare them with a second graphics card. For this purpose, we have stored many benchmark results in our database, which will help you to classify the speed of a graphics card exactly» [https://www.gpu-monkey.com/en/] – «[AMD Radeon Graphics \(Ryzen 7000\)](https://www.gpu-monkey.com/en/)»

[[https://www.chaynikam.info/Radeon_Graphics_\(Ryzen_7000\).html#google_vignette](https://www.chaynikam.info/Radeon_Graphics_(Ryzen_7000).html#google_vignette)] – «*In IT, a "card" is a circuit board or component inserted into a computer to provide additional functionality or hardware interfaces. Key examples include graphics cards, network interface cards (NICs), and sound cards. They are often referred to as expansion cards or adapters*»
 [https://www.google.com/search?q=card+in+english+IT&sca_esv].

У німецькій така комплексна модель не зафіксована.

5. Спостерігаємо усічену модель в українській та англійській мовах. Номен на зразок «словосполучення + еліптичний універб + еліптема (головне слово)», який репрезентовано такою структурою:

	WCom
Nom	U
	E (main word),

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **U** – його модифікація-універб, **E (m)** – його модифікація-еліптема – результат еліпсису в напрямку головного слова. Наприклад,

	WCom
	<i>(оперативна пам'ять)</i>
Nom	U
<i>(оперативна пам'ять)</i>	<i>(оператива)</i>
	E(main word)
	<i>(пам'ять):</i>

«Збільшена **оперативна пам'ять** за потреби надасть пристрою потужності для більш продуктивної роботи» [ГРАК] – «Для комп'ютера з N-кількістю ядер і **оперативи** – він... гальмує» [ГРАК] – «Набір апаратних каналів передачі даних між компонентами комп'ютерної системи. CD-ROM. Compact Disc Read-Only Memory (компакт-диск – пам'ять тільки для читання)»
 [http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/glossary/view.php?id=17031];

WCom

(identical twins)

Nom

(identical twins)

U

(identicals)

E(main word)

(twins):

«**Identical** (monozygotic) **twins** occur when a single fertilized egg (zygote) splits into two separate embryos, sharing nearly 100% of the same DNA and the same sex»

[https://www.google.com/search?q=identical+twins&oq=identical+twins&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyCQgAEEUYORiABDIHCAEQABiABDIHCAIQABiABDIHCAMQABiABDIHCAQQABiABDIHCAUQABiABDIHCAYQABiABDIHCACQABiABDIHCAgQABiABDIHCAkQABiABNIBCTE5NzRqMGoxNagCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8] – «**"Identicals"** is used as a plural noun to represent items, entities, or persons that are exactly the same or very similar in appearance and nature»

[https://www.google.com/search?q=identicals+as+a+noun+in+english&sca_esv] – «**twins** refers to either of two children or animals born at the same time to the same mother» [[GOOGLE](#)].

[https://www.google.com/search?q=identicals+as+a+noun+in+english&sca_esv] – «**twins** refers to either of two children or animals born at the same time to the same mother» [[GOOGLE](#)].

У німецькій мові ця модель також не зазначена.

У німецькій мові ця модель також не зазначена.

6. Номен на зразок «словосполучення + еліптичний універб + еліптема (залежне слово)», який репрезентований такою структурою:

WCom

Nom

U

E (d),

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **U** – його модифікація-універб, **E (d)** – його модифікація-еліптема – результат еліпсису в напрямку залежного слова. Наприклад, укр.

WCom

(знайомі люди)

Nom

(знайомі люди)

U

(знайомці)

E (d)

(знайомі):

«Будь-хто молодше 18 років автоматично отримує приватний акаунт, коли приєднується до Instagram, тому лише **знайомі люди** можуть бачити їхні публікації, а дорослі не можуть надсилати повідомлення підліткам, які не підписалися на них» [ГРАК] – «Випадкові **знайомиці**, які перетнулися в аудиторії університету, а потім – у театрі, де місця виявилися поряд» [ГРАК] – «Певно, родичі або **знайомі** зустрічали прибулих. На надбережжі вони заступили прохід із східців на вулицю, але, швидко помітивши це, відступили» [ГРАК];

англ.

WCom

(mobile phones)

Nom

(mobile phones)

U

(mobiles)

E(d)

(mobile):

«Mobile phones are portable devices for wireless communication, widely referred to as **mobile phones** in British English and **cell phones** or simply "cell" or "phone") in American English» [GOOGLE] – «In English, "mobiles" refers to portable, handheld electronic devices used for communication. **Mobile phone** is the most common formal term, while in you will find "cell phone" (or "cellphone") is standard in North America, and simply "mobile" is frequently used in the UK» [GOOGLE] – «**mobile** – noun [C]. A mobile phone mainly UK» [https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/mobile].

У німецькій мові аналогічної моделі не знайдено.

7. Номен на зразок «словосполучення + композит аббревіатурного типу + аббревіатура + еліптичний універб», який репрезентований такою структурою:

WCom

Nom

ComAbbr

Abbr

U,

де **Nom** – номен з домінантою-словосполученням, **WCom** – його модифікація-словосполучення, **U** – його модифікація-універб, **ComAbbr** – його модифікація-комполит абрєвіатурного типу, **Abbr** – його модифікація-абрєвіатура. Наприклад, укр.

	WCom (броньований транспортер)
Nom (броньований транспортер)	ComAbbr (бронетранспортер)
	Abbr (БТР)
	U (броньовик):

«так звана «служба держбезпеки ДНР» заявила, що партизани підірвали військову машину зв'язку, багатоцільовий легкий **броньований транспортер** і службовий автомобіль міліціонерів-колабораціоністів в Ясинуватій. Нагадаємо, в серпні в псевдореспубліці «ЛНР» [\[ГРАК\]](#) – «Як на це відреагує Світовий конгрес українців, котрий недавно закупив для ЗСУ 15 британських **бронетранспортерів**? Як бути відомому правнику діаспори, довголітньому голові Світового конгресу українців Аскольду Лозинському» [\[ГРАК\]](#) – «Першій окремій бригаді спеціального призначення ім. Івана Богуна. Серед втрат окупантів: * 5 танків ; * 5 **БТРів**; * 2 бронеавтомобілі "Тигр". "Розрахунок" Чорний тюльпан" керується принципом "забагато палаючих росіян не буває"» [\[ГРАК\]](#) – «Іноді думаю: якби пощастило й мене забрав перший евакуаційний **броньовик**, можливо, усе обійшлося б. Та, на жаль, було згаяно багато часу. Зазнавши поранення о 10-й годині ранку, тільки о 17-й» [\[ГРАК\]](#).

В англійській мові ця модель не зреалізована через відсутність в ній комполитів абрєвіатурного типу (одиниць з аброморфемами). У німецькій мові комплексна модель цього зразка також відсутня. Загалом, як бачимо, комплексні моделі номенів у німецькій мові побудувати неможливо. Це пов'язано з тим, що

в німецькому мовленні є непродуктивною модель творення, наприклад, універбів, що внеможливлнює багатоконпонентність тих чи тих номінаційних моделей.

Н. В. Дьячок свого часу зробила спробу пояснити, чому такими активними постають процеси мовної / мовленнєвої компресії. Універсальним тут є закон компенсації: що частіше ми використовуємо поняття, тим менше зусиль хочемо витратити на його вимову.

Такий підхід дає змогу лінгвістам припинити суперечки про те, де закінчується слово й починається словосполучення, дивлячись на ці одиниці як на рівноправні елементи одного номена; систематизувати неологізми та розмовні форми, які раніше вважалися «мовним сміттям», а тепер постають як закономірні модифікації інваріанта; будувати точніші моделі для комп'ютерної лінгвістики та перекладу, де важливо розуміти семантичну тотожність різних за структурою конструкцій. Теорія фактично доводить, що наша мова – це динамічна мережа номенів, які постійно модифікуються, трансформуються, змінюються, розширюючись до точних описів і водночас згортаючись до коротких символів.

Підсумовуючи описане моделювання, інтегруючи вищезазначені підходи, можемо представити функціонування номена як багаторівневий процес. Для наочності використаємо формалізацію відношень між його реалізаціями.

Отже, нехай N – номен (інваріант), тоді його модифікації (глоси) $g_1, g_2, \dots, g_n$ перебувають у відношеннях семантичної еквівалентності: $g \in N: \text{Sem}(g) \equiv \text{Inv}$, де $\text{Sem}(g)$ – семантичне наповнення конкретної глоси, а Inv – інваріантне значення номена.

Крім цього, враховуємо поняття типу вмотивованості, не забуваючи про те, що вмотивованість буває зовнішньою (системною, словотвірною – за умови порушення семантичної тотожності між твірним і похідним елементами системи), і внутрішньою (позасистемною, асистемною, реляційною – за умови наявності семантичної тотожності між первинним та вторинним мовленнєвими елементами). Залежно від цього кваліфікуємо типи номінації.

Таблиця 1. Типи номінації.

Тип номінації (за походженням)	Характеристика	Приклад
Первинна (О.О. Потебня)	Створення назви на основі вихідної ознаки.	<i>електрична піч</i>
Вторинна (європейська традиція)	Переосмислення наявних знаків.	<i>чайник</i> (комп'ютерний дилетант)
Компресивна (українська школа)	Створення дублета стисненням структури.	<i>електропіч, електричка</i>

Залучення ідей європейських та українських лінгвістів дає змогу стверджувати, що номен є не просто «назвою», а **когнітивно-дискурсивним конструктом**. Європейська школа (Фреге, Ленгекер) надає нам інструменти для розрізнення смислового наповнення та референтного вказування. Українська школа (Потебня, Селіванова, Загнітко) пояснює генетичний зв'язок між розгорнутою формою та її компресованим варіантом через збереження внутрішньої форми та ономасіологічного базису.

Отже, номен постає гнучкою системою глос, де кожна модифікація (аббревіатура, універб, композит, еліптема) є прагматично вмотивованим вибором мовця для найефективнішої реалізації номінативної функції в конкретному контексті.

У контексті дослідження механізмів іменування особливої ваги набуває концепція Е. Бенвеніста [Benvenist 1966], який розглядає мову як дворівневу систему: семіотичну (рівень знаків) та семантичну (рівень дискурсу). Відповідно до цього підходу, номінація не є статичним актом: це складний процес інтеграції мовних одиниць у живу тканину мовлення.

Для того, щоб теоретично обґрунтувати функціонування різних типів найменувань, ми звертаємося до класифікації актів номінації, що базується на працях провідних лінгвістів.

1. **Первинна мовна номінація.** Це фундаментальний процес створення вихідних назв для об'єктів навколишнього світу. На цьому етапі виникають базові лексеми, які стають частиною словникового складу мови (наприклад: *стіл, вода, іти*). Це рівень «чистих» назв, які ще не пройшли через трансформації в конкретних ситуаціях.

2. **Вторинна номінація.** Використання вже наявного фонологічного або графічного образу для позначення нового денотата. Це реалізується через механізми метафори, метонімії або переосмислення. Вторинна номінація демонструє здатність мовної системи до саморозвитку за рахунок внутрішніх ресурсів.

3. **Первинна мовленнєва номінація.** Цей феномен заслуговує на особливу увагу в нашому дослідженні. Це акт творення нової назви безпосередньо в момент комунікації, нерідко через компресію (стиснення) складних конструкцій. Наприклад, трансформація словосполучення *залікова книжка* в компактну мовленнєву одиницю *заліковка* є яскравим прикладом того, як потреба в економії зусиль породжує нові номінативні форми.

Будь-який акт номінації є свідомою діяльністю людини, спрямованою на закріплення за певними фрагментами дійсності конкретних знаків. У цьому разі важливо розуміти, що слово не просто «наклеює ярлик» на предмет, а концептуалізує його, виділяючи ключові ознаки.

Нагадаємо, що для подолання обмежень словоцентризму ми пропонуємо використовувати термін **номен**. Це дає змогу розглядати номінативну одиницю не як фіксовану структурну форму (тільки слово), а як функціональний інваріант, що має різні способи матеріалізації.

У системі координат нашого дослідження номен – це абстрактна одиниця, що репрезентує певний концепт. Її текстовими реалізаторами виступають **глоси**. Глоса може бути представлена синтетично, тобто одним словом (лексемою); аналітично, тобто словосполученням (синтагмою); комплексно, тобто поєднанням кількох взаємозамінних форм (аббревіатура, складне слово, описова конструкція).

Такий підхід справді дає змогу зняти суперечність між поняттями слова й словосполучення. Ми розглядаємо їх як варіативні втілення одного й того самого номена. Наприклад, поняття «засіб для письма» (номен) може бути представлене як словом *ручка*, так і словосполученням *кулькова ручка*. У межах певної комунікативної ситуації вони є ідентичними за своєю номінативною функцією.

Важливим аспектом функціонування номенів є явище **дублетності** – існування в мові кількох рівнозначних форм для позначення одного й того самого об'єкта. Ми виокремлюємо такі типи співвідношень, як-от:

1) повна ідентичність, коли коротка та повна форми використані паралельно без зміни змісту (напр. *інформаційні технології – IT*);

2) контекстуальна варіативність, коли вибір між аналітичною формою (словосполученням) та синтетичною (словом-універбом) залежить від стилю мовлення або ситуації.

Дослідження показує, що розвиток мови постійно тяжіє до **компресії**. Комплексні номени, що мають 3-4 структурні реалізації, демонструють цей процес найбільш наочно. Схема такої трансформації переважно виглядає так: *вихідне словосполучення* → *абревіатура* → *складне слово (комполит)* → *універб (суфіксальне утворення)*.

Наприклад, у науковій та діловій сферах спостерігаємо, як складні назви установ або процесів поступово згортаються, проходячи через усі ці етапи, поки не досягають максимальної прагматичної зручності для мовця. Це підтверджує нашу тезу про те, що номен є динамічною категорією, яка адаптується до потреб комунікації, зберігаючи в цьому випадку свою змістову цілісність.

Традиційна лінгвістика тривалий час розглядала слово як непорушний фундамент мовної системи. О. І. Смирницький та його послідовники стверджували, що слово є базовою одиницею, оскільки існування морфем чи фразеологізмів апріорі зумовлене наявністю слів [Кочерган 2003, с. 135]. Проте він же визнавав, що різні мовні утворення мають неоднакову «якість слова»: їхня цілісність та видільність можуть варіюватися, досягаючи лише потрібного функційного мінімуму.

Це підводить до висновку, що єдиного, універсального визначення «слова взагалі» немає. Ми ж солідаризуємося з думкою, що абсолютизація слова є помилковою, оскільки:

1) воно не є монолітним (потребує уточнення: фонетичне, лексичне чи морфологічне);

2) воно не є універсальним (має різні параметри в різних мовних типах: порівн. укр. *стіл* та англ. *a table*).

3) воно по-різному трактується в межах суміжних дисциплін (когнітивна лінгвістика бачить у слові засіб вербалізації концепту, а теорія мовленнєвих актів – інструмент досягнення мети).

Отже, для адекватного опису номінативних процесів впроваджуємо поняття **номена** як абстрактного інваріанта. Якщо лексема об'єднує варіанти одного слова, то номен здатний об'єднувати варіанти різної структури (наприклад, слово + словосполучення).

Відповідно до вимог структуралізму розмежовуємо мову як систему інваріантів та мовлення як сферу їхньої реалізації у вигляді безлічі варіантів. Отже, номен є маркером інваріанта, а дублет, глоса – це мовленнєві втілення номена.

Виділяємо три фундаментальні типи модифікації номена, що базуються на засадах дистрибутивного аналізу.

1. Ідентичність, тобто повна семантична та формальна тотожність одиниць у різних контекстах (наприклад, лексема *дерева* зберігає свою сутність незалежно від синтаксичної ролі в реченні).

2. Дублетність, тобто відмінність форми за збереження значення, що базується на вільній дистрибуції. Одиниці можуть замінювати одна одну в ідентичних умовах (наприклад, пара *академічна відпустка* – *академка*).

3. Варіативність, тобто відмінності між глосами, зумовлені контекстом (додаткова дистрибуція). Це стосується насамперед багатозначності (наприклад, слово *зірка* як астрономічний об'єкт та як компліментне звертання).

Отже, сучасна лінгвальна дійсність демонструє, що номени нерідко мають не лише два, а три або чотири структурні дублети. Такі складні ланцюжки модифікацій підтверджують, що в основі номінативної системи лежить прагнення до гнучкості: мова зберігає розгорнуту форму для офіційності та точності (WCom), але водночас продукує стислі варіанти (Abbr, U) для економії часу та зусиль у неформальному чи професійному спілкуванні. Саме тому номен постає не статичним знаком, а динамічним інваріантом, який «проростає» у мовленні через цілу низку семантично тотожних реалізацій.

1.3. Компресія як утілення універсальної тенденції компенсаторності

Сучасний стан лінгвістичної науки передбачає потребу переосмислення фундаментальних засад взаємозв'язку між людським мисленням та способами його вербальної об'єктивації. Найдосконаліший тип інтелектуальної діяльності людини нерозривно пов'язаний з мовою, а мовленнєво-мисленнєві процеси постають як найскладніша форма людської активності. Будь-яка ідея, щоб стати доступною для іншого суб'єкта комунікації, мусить пройти шлях об'єктивації, тобто отримати певну матеріалізовану – вербалізовану – форму.

Саме ця потреба в опредметненні думки стала рушійною силою низки актуальних досліджень процесів номінації, сутність яких полягає у виявленні та комплексному описі передумов виникнення номінативних одиниць, що сформувалися внаслідок мовленнєвої компресії. Феномен компресії потребує широкого лінгвопсихологічного трактування, оскільки саме воно здатне надати фактаж для адекватного пояснення трансформацій аналітичних конструкцій мислення в синтетичні одиниці мовлення.

Згідно з фундаментальними спостереженнями психологів, розвиток семантичної сторони мовлення для класичної лінгвістики тривалий час обмежувався лише змінами предметного змісту слів. Утім, за межами аналізу нерідко залишалася ідея про те, що протягом історичного поступу змінюється сама психологічна природа значення. Мовна думка еволюціонує від примітивних

форм узагальнення до складних абстрактних понять. Отже, у слові трансформується не лише зміст, а й характер відображення дійсності.

Психолінгвістичний підхід дає змогу дослідити когнітивні механізми, що лежать в основі використання мови. Зокрема, у реальному мовленні діє низка психологічних змінних, які коригують ідеальну лінгвістичну модель. Одним із ключових обмежувальних чинників є обсяг оперативної пам'яті людини. Від цього чинника залежать довжина речення, структура слова тощо:

1) людина не здатна ефективно продукувати та сприймати синтаксичні конструкції, що перевищують певний рівень складності та довжини;

2) обмеження пам'яті накладають ліміт на кількість морфем та складів у межах однієї лексеми;

3) для індоєвропейських мов оптимальним вважається обсяг слова у 2–5 морфем та 2–5 складів.

У межах нашої теорії з опертям на думку Н. В. Дьячок ці обмеження стають фундаментом для виникнення номенів. Якщо вихідна номінація є занадто громіздкою (аналітичною), мозок ініціює процес компресії для створення глоси, яка б відповідала параметрам оперативної пам'яті людини.

Компресивні – когнітивні й мовленнєві – трансформації мають певні джерела й власну еволюцію. Етимологічний аналіз дає змогу стверджувати, що тенденція до компенсаторності бере свій початок ще в праслов'янський період. Первинні результати компресії спостерігалися під час трансформації складних ментальних образів у синтетичні мовленнєві одиниці. Найрепрезентативнішим у цьому контексті є, наприклад, масив соматизмів (назв частин тіла), які вважають найдавнішими одиницями мови.

Розглянемо модель формування загальнослов'янських номінацій обличчя.

1. Етимологічний корінь: спільнослов'янська лексема **lice* пов'язана з дієсловом **liti* (лити).

2. Семантична еволюція: поняття «формувати литтям» (металу чи воску) трансформувалося у «зовнішню форму людини», а згодом – у «лице».

3. Компресійний ефект: аналітична конструкція мислення «те, що відлите/сформоване» згорнулася в синтетичне слово *обличчя/лице*.

Праслов'янські моделі компресії сформувалися на ранніх етапах розвитку (до середини I тис. н.е.). Лінгвальна компенсаторність може зреалізовуватися через низку типових словотвірних засобів, наведених у таблиці 2.

Таблиця 2.

Тип моделі	Приклади (реконструкція)
Префіксальна	<i>*rǃ-rěktī</i> (поректи), <i>*nā-rěktī</i> (наректи), <i>*zā-rěktī</i> (заректи).
Суфікс -l- (*-dl-)	<i>*rěk-lǃ</i> (рекло)
Суфікс -н- (*-ьн-)	<i>нарочьнъ, порочьнъ, урочьнъ</i>
Суфікс -цтв-	<i>пророцтво, отроцтво</i>
Суфікс -тель-	<i>порочитель, навчитель</i>

Конкретніше, як стверджують Н. В. Дьячок та І. М. Шпітько, наприклад, згаданий праслов'янський етап «характерний появою 1) моделей префіксального слово- / формотворення (**rǃ-rěktī* – польськ. *porzeć*, чеськ. *pořeknout*, словенськ. *poreč*, болг. *порицавам*; **nā-rěktī* – польськ. *narzeć*, чеськ. *nařeknout*, словенськ. *nareč*, болг. *нарека*; **zā-rěktī* – польськ. *zarzeć*, чеськ. *zařeknout*, словацьк. *nariekat'*, *vyrieknuť*, словенськ. *zareč*, болг. *запека* тощо); 2) моделей суфіксального словотвору:

- віддієслівних іменників з суфіксом **-l-ǃ* (**-dl-ǃ*) (**rěktī* – **rěk-lǃ*);
- прикметників із суфіксом *-н-* (*-ьн-*) (чеськ. *obročny*);
- іменників із суфіксом *-ик-* (*-иц-*) індоєвропейського походження (**-к-*), який приєднувався до архаїчних основ (укр. *урочник*, чеськ. *uročnik*);
- іменників із суфіксом *-иц-*, який походить від **-isk-je(o)*;
- іменників із суфіксом *-ств-о* (основа на *-ств-* + суффікс *-в-о*) (укр. *пророцтво*, польськ. *proroctwo*, чеськ. *prorocství*, словацьк. *proroctvo*);

- віддієслівних іменників із суффіксом *-тель-*, що сформувався на базі індоєвропейського **-tel-* (болг. *порочител*, сербохорв. *порочитель*)» [Дьячок, Шпітько 2023, с. 158].

Компенсаторність у мові виконує подвійну функцію. По-перше, вона врівноважує кількість мовленнєвих одиниць. По-друге, вона скорочує тривалість звучання та написання, замінюючи багатокomпонентні (аналітичні) утворення синтетичними. Це забезпечує істотну економію часу та простору як фізичних площин передавання інформації.

Варто акцентувати увагу на принципі мовної аналогії. Вироблені моделі компресії стають зразками для подальшого творення слів. Похідні одиниці (універби, еліптими, аббревіатури) засвоюються та створюються легше, оскільки вони відтворюються «помодельно», а не «поштучно», як немотивована лексика.

Моделювання процесу компресії може здійснюватися відповідно до моделі модифікації номена в такий спосіб:

WCom (A + B) → {Compression} → U (S + suff) / Abbr / E, де

де **WCom** – аналітичне словосполучення, **U**, **Abbr**, **E** – синтетичний компресив (відповідно універб, аббревіатура чи еліптема), а дія компресії спрямована на подолання суперечності між розчленованістю форми та єдністю значення.

В останні десятиліття в індоєвропейських мовах спостерігається надзвичайна активність процесів еліптичної універбації. Результатом цих процесів є еліптичні універби – мовленнєві деривати, вмотивовані вихідними словосполученнями. Матеріал різних мов демонструє такі приклади.

Українська мова: *уналежнювати* (вважати належним), *атовець* (учасник АТО), *заліковка* (залікова книжка).

Англійська мова: *identicals* (identical twins), *medias* (mass media), *mobiles* (mobile phones).

Словацька мова: *obývačka* (obývacía izba), *mikrovlnka* (mikrovlnová rúra).

Польська мова: *komórka* (telefon komórkowy).

Німецька мова: *Dachwerk* (криша/покрівля), *Sportokiade*.

Причини виникнення універбів поділяються на дві групи.

1. Інтралінгвістичні (внутрішньомовні), серед яких:

- а) прагнення до регулярності мовних зв'язків;
- б) вироблення мовного автоматизму;
- в) подолання внутрішньої суперечності між розчленованою формою та цілісним значенням.

2. Екстралінгвістичні (позамовні), серед яких:

- а) прискорення темпу життя;
- б) соціально-психологічна потреба в заміні офіційних назв розмовними еквівалентами;
- в) психологічний чинник: саморегуляція обсягу слова для оптимального сприйняття оперативною пам'яттю людини.

Особливу роль у сучасній мовній картині світу відіграє суфікс **-к-** (у слов'янських мовах). Він постає потужним інструментом стиснення офіційних термінів у розмовно-просторічні форми: *невідкладка* (невідкладна допомога), *нетлінка* (нетлінний твір) тощо. Тут спостерігається своєрідна енантіосемія: зіткнення високого книжного значення основи та зниженого, фамільярного забарвлення суфікса.

Явище мовленнєвої компресії не є ізольованим лінгвістичним механізмом; воно постає як фундаментальна відповідь мовної системи на когнітивні виклики сучасності. В умовах інформаційного перенасичення людська психіка прагне мінімізувати енерговитрати на кодування та декодування повідомлень. Це породжує процес, який ми визначаємо як **номінативну компенсаторність** – заміщення розлогих аналітичних конструкцій компактними синтетичними знаками без втрати референтного значення, тобто за умови семантичної тотожності.

Психолінгвістичні стратегії компресії мають власні ліміти. Як уже зазначалося, обсяг оперативної пам'яті людини є обмеженим (класичне число Міллера 7 ± 2 одиниці інформації). У мовленні це трансформується в прагнення до оптимальної довжини слова. Коли номінація (наприклад, термін або назва

установи) перевищує поріг комфортного когнітивного сприйняття, мовна система ініціює відмову від так званих надлишкових морфем або цілих лексем.

Не менш важливими є психолого-соціальні чинники мовного прискорення. Тенденція до компресії підсилюється соціальними особливостями, які можуть бути визначені як людський чинник у мові. В епоху месенджерів та цифрової комунікації швидкість передавання інформації стає пріоритетною.

Із цим пов'язаний закон мовної економії (Закон Зіпфа), сутність якого полягає у тому, що частотність слова обернено пропорційна його довжині. Що частіше ми використовуємо поняття (наприклад, *мобільний телефон, mobile phone, handy phone*), тим швидше воно перетворюється на універб (*мобільник, mobile, Handy*).

Важливу роль відіграє також емотивне забарвлення. Універбація нерідко супроводжена зміною стилістичного регістра. Наприклад, англійське *identicals* замість *identical twins* або українське *днюха* замість *день народження* додають висловлюванню фамільярності, що сприяє певному зближенню комунікантів у неформальному середовищі.

Розглянемо, як цей механізм реалізується в трьох різних лінгвокультурах.

I. Українська мова. В українській мові компресія найчастіше відбувається через **еліптичну універбацію** з активним залученням суфіксів. Це дає змогу зберегти граматичні категорії (рід, число, відмінок) у стислій формі.

1. Академічний та професійний жаргон:

- *залікова книжка* – *заліковка*. Тут суфікс *-к(а)* містить семантику головного слова «книжка» («Перший з них – це випадки, коли зменшувальний суфікс втрачає своє значення (так, слова *книга* і *книжка* не відрізняються одне від одного емоційним забарвленням; їх уживання визначається сталими словосполученнями, до яких вони входять: *книга обліку, але залікова книжка*)» [ГРАК] – «*І паспорт, і військовий квиток, і навіть заліковка зі мною!*» [ГРАК]);

- *урсова робота* – *урсова* (субстантивація прикметника) або *урсач* (експресивна універбація) («*Нею студенти виконують реферати, есе, курсові роботи, виступають з доповідями на конференціях*»

[<https://sketch.uacorporus.org/#concordance?corpname=grac18&tab=basic&keyword>]
– «*Наукові висновки роботи можуть бути застосовані при викладанні курсів з історії української літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст., теорії літератури, при написанні літературознавчих праць (курсів, дипломних, магістерських та ін.), методичних посібників і підручників з української літератури, для розробки спецкурсів, спецсеминарів, позакласних заходів у загальноосвітніх школах*» [ГРАК] – «*Та вона просто студентка, яка хоче розкрутити тебе на те, щоб ти допоміг їй зробити **курсач**, який прогляне потім по діагоналі п'яний майстер з режисури із Карпенка-Карого, хіба не знаєш, як це робиться?*» [ГРАК]);

- *академічна відпустка – академвідпустка (аббревіатурний композит, або дублет номена, утворений додаванням аброморфеми) – академка («17-річна активістка Грета Тунберг повертається до школи: що вона зробила під час академічної відпустки. У шведської екоактивістки Грети Тунберг у серпні закінчилася академічна відпустка – вона знов повертається до школи»*

[<https://sketch.uacorporus.org/#concordance?corpname=grac18&tab=basic&keyword=%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0&showresults=1>] – «*22-річна студентка через суд скасувала відрахування з Львівського університету Студентку відрахували за те, що вона місяць не відвідувала пари, хоча вона зверталася до деканату з проханням оформити академвідпустку у зв'язку з грантовим навчанням у Данії»*

[<https://sketch.uacorporus.org/#concordance?corpname=grac18&tab=basic&keyword=%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0&showresults=1>] – «*До нас повернувся студент чи то з академки, чи ще звідкілясь, от мені викладачі кажуть: “Ти вже і так граєш Копача у театрі, то там і залишайся, а він нехай репетирує Копача тут, в інституті”»*

[<https://sketch.uacorporus.org/#concordance?corpname=grac18&tab=basic&keyword=>

%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BA%D0%B0&s howresults=1]).

2. Соціально-політична та побутова сфери:

- *маршрутне таксі – маршрутка*; це слово настільки міцно увійшло в систему, що сприймається як первинна номінація («Замістьке *маршрутне таксі* якось блискавично доставило її до потрібного місця» [ГРАК] – «І я на сьогодні, з тим зожем, все. хлопець не встиг на *маршрутку* біг швидко, та недостатньо: - *От зараза!*» [ГРАК]);

- *багатоповерховий будинок – багатоповерхівка* («Зокрема, за словами міського голови Василя Сидора, пошкоджені об'єкти освіти, лікарня, промислові підприємства, біля трьохсот *багатоповерхових будинків* і будинків приватного сектору» [ГРАК] – «У місті Українка Київської області через влучання уламка ракети у *багатоповерхівку* травмовано двох людей, серед яких є 13-річна дитина» [ГРАК]);

3. Військова та волонтерська лексика (сучасні інновації):

- *учасник антитерористичної операції – атовець* («Я прошу виконувача обов'язків Президента України Олександра Турчинова дати доручення уряду невідкладно забезпечити житлом всіх *учасників антитерористичної операції* на Сході нашої країни» [ГРАК] – «Спростовує міф про чоловічі страхи перед процедурою і *атовець* Руслан» [ГРАК]);

- *броньований жилет – бронік* («До квартири вбіг поліцей у синьо-зеленому *броньованому жилеті* й з автоматом у руках, перечепився об Ренна і простягся на підлозі» [ГРАК] – «Коли всі відмовилися їхати на Донеччину, щоб доставити військовим авто для поранених і вбитих, колега-волонтерка допомогла мені з *бронежилетом*, і я поїхала, – зізнається жінка» [ГРАК]);

- *гуманітарна допомога – гуманітарка* («Дуже виручала *гуманітарна допомога*, яку привозили в наше місто, – каже жінка» [ГРАК] – «До кожного запиту долучаємо пакуночок з жіночою *гуманітаркою*, – розповідає небайдужа українка» [ГРАК]).

II. Англійська мова: кліпінг, блендинг та акронімія. Англійська мова, будучи переважно аналітичною, обирає інші стратегії компресії. Найчастіше це **clipping** (відсікання частин слова) та **blending** (злиття основ).

1. Кліпінг (усічення):

- *laboratory* – *lab* («*Anti-vivisectionists last night freed a number of animals from a **laboratory***» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/laboratory>] – «*She works in a chemistry **lab***» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lab>]);

- *examination* – *exam* («*Shortly after taking the bar examination he was offered a position at a local law firm*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/examination>] – «*The rest of the **exam** involved free translation and composition, based on set texts decided upon by the university*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/exam>]);

- *refrigerator* – *fridge* («*A **refrigerator**, for example, is included but would have been an unlikely inclusion in the late 1960s*» [https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/refrigerator#google_vignette] – «*Milk keeps much longer in a **fridge***» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fridge?topic=refrigerators-and-freezers>]);

- *influenza* – *flu* («*Definition **of influenza** from the Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus © Cambridge University Press*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/influenza>] – «*There are lots of people off school this week with **flu***» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flu>]);

- *advertisement* – *ad* («*I saw an **advertisement** for the new restaurant that opened in town*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advertisement>] – «*I often prefer the **ads** on TV to the actual programmes*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ad>]).

Ці одиниці функціонують як повноправні члени речення, повністю витісняючи повні форми в повсякденному дискурсі.

2. Блендинг (телескопія):

- *Smoke + Fog – Smog* («Because of the fire, hundreds of houses went up in **smoke**» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/smoke>] – «The **fog** is expected to have cleared away by midday» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fog?q=Fog>] – «As we flew into the airport, we could see a murky yellow smog hovering over the city» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/smog?q=Smog>]);

- *Breakfast + Lunch – Brunch* («My husband dresses the children while I make **breakfast**» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/breakfast>] – «He managed to eat a big lunch despite having eaten an enormous breakfast» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lunch?q=Lunch>] – «We always have **brunch** together on Sunday» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/brunch?q=Brunch>]);

- *Information + Entertainment – Infotainment* («We have reliable information that a strike is planned next month» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information>] – «There's not much in the way of **entertainment** in this town – just the cinema and a couple of pubs» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/entertainment?q=Entertainment+>] – «**Infotainment** and internet access now account for an increasing proportion of mobile phone activity» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/infotainment?q=Infotainment+>]).

Це яскраві приклади когнітивної компресії, де дві концепції «зшиваються» в одну лексему.

2. Акронімія та ініціалізація:

- *Personal Computer – PC* («Many individuals now look to their personal computers to receive information about their investments» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/personal-computer>] – «The price of **PCs** has been tumbling recently» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pc?q=PC>]);

- *As Soon As Possible – ASAP* (читається як слово) («*We need the repairs done as soon as possible*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/as-soon-as-possible>] – «*Could you let me know asap if this is something you would consider?*» [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/asap?q=ASAP>]).

III. Німецька мова: деконструкція складних композитів

Німецька мова відома своїми багатоконпонентними складними словами (*Komposita*). Компресія тут спрямована на подолання надмірної довжини цих конструкцій.

1. Kurzwörter (скорочення композитів):

- *Akkumulator – Akku* («*Akkumulator – chemischer Energiespeicher, der elektrische Energie an einen Verbraucher abgeben kann; Batterie, Speicherzelle*» [] – «*Diese Lehre ist für die Kirche, was der Akku für ein Handy ist*» [<https://uk.glosbe.com/uk/de/%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%80>]);

- *Auszubildender* (той, хто навчається професії) – *Azubi* («*Слово **Auszubildende** (або скорочено **Azubi**) в німецьких словниках визначається як особа, що проходить професійне навчання (професійну підготовку) на підприємстві та одночасно навчається у професійній школі (*Berufsschule*)*» [[GOOGLE](#)]);

- *Kriminalroman – Krimi* («*Sie sagte, in **Kriminalromanen** würden normalerweise Menschen getötet*» [[GLOSBE.COM](https://uk.glosbe.com/uk/de/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD)])– «*Ich lese gerne **Krimis***» [<https://uk.glosbe.com/uk/de/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD>]);

- *Untergrundbahn* (підземна залізниця) – *U-Bahn* («*Abkürzung, Kurzwort (genauer: partielles Kurzwort) von **Untergrundbahn** ... U-Bahn-Bau, U-Bahn-Fahrer, U-Bahn-Gleis, U-Bahn-Netz, U-Bahn-Station*» [<https://de.wiktionary.org/wiki/U-Bahn>] – «*Die Berliner **U-Bahn** bildet zusammen mit der S-Bahn und den Metrolinien bei Straßenbahn und Bus das Rückgrat des öffentlichen Personennahverkehrs (ÖPNV) in Berlin*» [https://de.wikipedia.org/wiki/U-Bahn_Berlin]).

2. Аббревіація складних назв:

- *Lastkraftwagen* (вантажний автомобіль) – *LKW* («У німецьких словниках слово *Lastkraftwagen* (часто скорочується як *Lkw* або *LKW*)» [[GOOGLE](#)]);

- *Personenkraftwagen* (легковий автомобіль) – *PKW* («Нові слова: «*PKW*» (або: «*Pkw*») – це аббревіатура від «*Personenkraftwagen*» (легковий автомобіль). «*LKW*» (або: «*Lkw*») розшифровується як «*Lastkraftwagen*» (вантажний автомобіль)»

[[https://learngerman.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B8-](https://learngerman.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8/1-57701885/e-57702820)

[%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8/1-57701885/e-57702820](https://learngerman.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8/1-57701885/e-57702820)]);

- *Kindertagesstätte* (дитячий садок) – *Kita* («*Kita* – це просто скорочення від *KinderTagesstätte*»

[https://www.reddit.com/r/German/comments/ryoiui/difference_between_die_kita_die_kinderkrippe_and/?tl=uk]).

3. Синтагматична економія:

Уживання лише частини складного слова в контексті: *Hochschule* – *Schule* (*Eine Hochschule ist eine Einrichtung des tertiären Bildungsbereichs (z. B. Universität, Fachhochschule), die akademische Grade verleiht. Im Gegensatz zur Schule (die der allgemeinen oder beruflichen Grundbildung dient) ist das Studium an der Hochschule wissenschaftlich oder praktisch ausgerichtet, freiwillig und führt zu einem berufsqualifizierenden Abschluss*

[https://www.google.com/search?q=Hochschule+%E2%80%93+Schule&oq=Hochschule+%E2%80%93+Schule+&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIKCAEQABgKGBYYHjIICAIQABgWGB4yCAgDEAAYFhgeMggIBBAAGBYYHjIICAUQABgWGB4yCAgGEAAYFhgeMggIBxAAGBYYHjIICAgQABgWGB4yCAgJEAAYFhge0gEINjk2ajBqMTWoAgCwAgA&sourceid=chrome&ie=UTF-8]), якщо з попереднього дискурсу зрозуміло, про який заклад ідеться.

Для наочності наведемо зіставлення механізмів компресії в контексті теорії номена.

Таблиця 3

Мова	Домінантна стратегія	Приклад (WCom → U)	Когнітивний чинник
Українська	Суфіксальна універбація	<i>Вечірня газета – вечірка</i>	Збереження морфологічних ознак через афікс
Англійська	Усічення (Clipping)	<i>Professional – pro</i>	Максимальне звукове стиснення до одного складу
Німецька	Складноскорочені слова	<i>Automobil – Auto</i>	Спрощення складної морфологічної і фонетичної структури композита

Отже, аналіз міжмовного матеріалу підтверджує, що компресія є не деградацією мови, а її вищою формою адаптації. Незалежно від граматичного ладу (флективна українська, аналітична англійська чи синтетична німецька), мова загалом незмінно прагне до синтетизму.

Універби, кліпінги та акроніми – це не просто «короткі слова», це функційні дублети номенів, які забезпечують баланс між точністю наукового опису (аналітична форма) та швидкістю живої комунікації (стисла форма). Це доводить, що лінгвальна компенсаторність є глобальним вектором розвитку людської мови сучасної доби.

Наше дослідження в цьому його сегменті дає змогу висновкувати, що компресія є втіленням універсальної тенденції до компенсаторності в мові. Універби та інші типи скорочених номінацій постають як реальні форми аналітичних номінативних одиниць і водночас як потенційні альтернативи синтетичних назв.

З позицій хронології та механізмів виникнення виокремлюємо два класи компресивів: 1) одиниці, отримані через ментально-мовленнєві первинні (давні)

перетворення; 2) одиниці, що є результатом вторинних (сучасних) універбальних трансформацій.

Синтагматична економія дає скорочення лінійної структури найменувань, роблячи їх зручнішими для комунікації. Вона є процесом «внутрішнього» мовленнєвого словотворення, що сприяє появі нової форми втілення вже наявної номінативної одиниці. Отже, компресія не лише спрощує мовлення, а й гармонізує структуру мови відповідно до когнітивних можливостей людини.

1.3.1. Цифровий дискурс як лабораторія мовленнєвої компресії

Інтернет-комунікація стала основним каталізатором сучасних універбальних процесів. Тут тенденція до економії мовних зусиль досягає свого апогею, перетворюючи мову на систему «швидких сигналів». У межах теорії Н. В. Дьячок інтернет-сленг можна розглядати як створення екстремально стислих глос для складних емоційних та ситуативних номенів.

У цифровому середовищі компресія відбувається на кількох рівнях одночасно: графічному, фонетичному та семантичному.

Акронімізація та абревіація.

В англійській мові традиційні *ASAP* (as soon as possible) доповнюються складнішими конструкціями на зразок *ICYMI* (in case you missed it) або *TL;DR* (too long; didn't read). Остання одиниця є фактично універбалізованим номеном для поняття «стислий виклад великого тексту».

В українській мові активним є вживання абревіатур на позначення емоційних станів або локацій: *Пшц* (емоційний шок), *Дн* (день народження), *Дяка* (стиснення від «дякую» до іменникової форми).

В німецькій мові вживання *vllt* (vielleicht — можливо), *mMn* (meiner Meinung nach – на мою думку). Цікавим є феномен *HDL* (Hab dich lieb – люблю тебе), що функціонує як стійкий номен близькості.

Графодеривація та «візуальна компресія».

Активним є використання цифр та символів для заміни морфем: англійське *2morrow* (tomorrow), *4u* (for you);

німецьке *n8* (Nacht – ніч), де цифра 8 (*acht*) стає складником кореня.

Зафіксовано використання дефісів та скорочень у месенджерах українською для імітації живого темпу: *хз* (хто знає), *нзч* (немає за що).

Ефект «стикеризації» думки.

Інтернет-сленг породжує одиниці, які визначаємо як семантичні конденсати. Одне слово-мем може замінити цілий абзац пояснень.

В англійській *Ghosting* (раптове зникнення зі спілкування) – аналітична конструкція «припинити стосунки без пояснень, ігноруючи повідомлення» згортається в одну лексему.

В українській *зодонатити* – це не просто «дати гроші», а цілий номен-концепт волонтерської підтримки армії, що виникла через компресію фрази «зробити добровільний внесок на потреби ЗСУ».

1.3.2. Точність та економія в науковій термінології

Науковий дискурс за своєю природою тяжіє до аналітизму (докладних описів). Утім, закон компенсаторності змушує вчених створювати стислі дублети для прискорення фахової комунікації.

В англomовному науковому світі компресія є легітимним інструментом створення нових номенів. Здебільшого це аббревіація і акронімія як її різновид. Наприклад:

CRISPR (*Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats*) – замість повторення складної назви генетичної технології вчені використовують акронім як повноцінне слово, що навіть здатне дієвідмінюватися (*to CRISPR something*);

UX/UI (*User Experience / User Interface*) – компресія назв складних галузей дизайну до літерних кодів, які в професійному середовищі мають вищу номінативну цінність, ніж повні форми.

Німецька наука традиційно використовує складні слова (*Komposita*), але в мовленні вони неминуче піддаються компресії. В німецькій мові найвживанішою є композитна термінологія та варіанти її спрощення. Наприклад:

DNA-Sequenzierung – *Sequenzierung* (у вузькому контексті лабораторії відбувається еліпсис залежного слова, оскільки номен «об'єкт аналізу» є очевидним для спеціалістів (прагматична компресія);

KI (Künstliche Intelligenz) – повний еквівалент англійського *AI*, що став базовим терміном у технофері, витісняючи повну форму навіть у наукових статтях.

В українській мові спостерігаємо явища гібридної компресії. Тут маємо приклади синтеза власне мовних засобів та запозичень. Наприклад:

ПЛР-тест (полімеразна ланцюгова реакція) – використання абрєвіатури як префіксоїда;

Айтїшка / Айтїха – розмовна універбація назви цілої галузі «інформаційні технології»; це приклад того, як офіційна абрєвіатура (*IT*) проходить через суфіксальне оброблення, характерне для української морфології;

Секвенування – це термін, що є результатом семантичної компресії поняття «визначення послідовності нуклеотидів у ланцюжку ДНК».

1.3.3. Соціально-психологійний вимір компресії

Компресія в інтернет-сленгу та науці має різну прагматичну мету, але спільну психологійну природу. Тут доцільно звернути увагу на кілька основних психологійних принципів визначення компресії.

1. Принцип «свій-чужий»: Використання стислих форм (*універбів, акронімів*) маркує належність до певної групи (вчених чи геймерів). Якщо ви, наприклад, знаєте, що таке *БТР* або *АФК*, то входите в «коло обізнаних».

2. Закон найменшого зусилля (закон Марртіне). Людина завжди обирає найкоротший шлях до передавання смислу, якщо контекст дає змогу уникнути неоднозначності.

3. Формула енергетичної вигоди: $E = I / T$, де *E* – ефективність комунікації, *I* – обсяг інформації (зміст номєна), *T* – час на її вимову (довжина глоси). Що менше *T*, тим вища ефективність мовлення.

Таблиця 4. Порівняльна таблиця фахової та мережевої компресії

<i>Сфера</i>	<i>Українська (WCom → U)</i>	<i>English (WCom → U)</i>	<i>German (WCom → U)</i>
<i>Наука/IT</i>	<i>Струменевий принтер – Струменівка</i>	<i>Application – App</i>	<i>Betriebssystem – BS / OS</i>
<i>Інтернет-сленг</i>	<i>Особисті повідомлення – Лс / Личка</i>	<i>Direct Message – DM</i>	<i>Nachricht – Msg / Nachricht</i>
<i>Військова сфера</i>	<i>Територіальна оборона – Тероборона / ТрО</i>	<i>Special Forces – SpecOps</i>	<i>Bundeswehr – Bund</i>

Отже, вплив інтернет-сленгу та наукової термінології на процеси компресії доводить, що мовна система є саморегульованим організмом. В інтернеті компресія служить швидкості та емоційній експресії, в науці – компактності знання та професійній ідентифікації.

Незалежно від мови (українська, англійська чи німецька) бачимо підтвердження теорії номена: мозок зберігає ідеальний зміст об'єкта, але миттєво адаптує його зовнішню оболонку до вимог середовища. Сучасна людина більше не говорить словосполученнями там, де можна обійтися одним спрощеним конструктом.

Це свідчить про те, що майбутнє мови лежить у площині керованого синтетизму, де аналітичні структури залишаться в архівах, а жива мова складатиметься з компактних, енергоефективних номенів. Також все це доводить, що номен є не лише лінгвістичним, а й соціокультурним інваріантом, який адаптується до екстремальних умов швидкості (інтернет) та екстремальних умов точності (наука).

Висновки до першого розділу

У дослідженні застосовані засади словоцентричного й несловоцентричного підходів, перший з яких ґрунтується на постулаті про те, що саме слово є центральною, вихідною ланкою мовної ієрархії. Згідно із цією концепцією, будь-який лінгвістичний аналіз має починатися саме з детермінації слів. У межах цієї парадигми перехід до вивчення як дрібніших складників (морфем), так і складніших конструкцій (словосполучень чи цілих речень) розглядають як рух від базового ядра – слова. Несловоцентричний підхід пропонує принципово інше бачення. Прибічники такого підходу стверджують, що роль центрального елемента системи може виконувати не лише синтетична одиниця (слово), а й аналітична (словосполучення). Цей погляд отримав розвиток у роботах Л. Блумфілда, який оперував терміном «форми». Він класифікував морфему як гранично малу форму, тоді як словосполучення та речення визначав як форми вищого порядку за обсягом та структурною складністю.

За умови прийняття несловоцентричної моделі традиційне домінування слова нівелюється. Слово припиняє існувати як апріорна та виняткова одиниця порівняно з іншими компонентами мови. Окрім того, у певних лінгвістичних ситуаціях виокремлення слова може втрачати свою доцільність – зокрема тоді, коли воно є лише елементом складнішої аналітичної номінативної структури. Універсальність несловоцентричного підходу зумовлена його здатністю охоплювати мовні одиниці різного ступеня складності.

Ми дійшли висновку, що є нагальна потреба в критичному переосмисленні засад словоцентризму.

І слово, і словосполучення ми досліджували крізь призму їхнього номінативного ресурсу. Фундаментальне завдання теорії номінації полягає в деталізації зв'язків між ментальними образами та мовними формами, тобто в розкритті механізмів того, як номінації створюються, стабілізуються та

розподіляються в термінах різних фрагментів об'єктивної реальності. Категорія слова має різні термінологійні інтерпретації.

Сучасна лінгвістична парадигма розглядає номінацію як динамічне явище з певним ступенем відтворюваності. Прийнято вважати, що: 1) мовна номінація полягає в продукуванні нових номінативних інваріантів; 2) мовленнєва номінація полягає в актуалізації вже наявних одиниць у конкретних комунікативних ситуаціях.

На нашу думку, найперспективнішим сьогодні видається підхід, що розглядає номінацію як діалектичну єдність процесу та результату. Синкретичне вживання цього терміна дає змогу об'єднати статику мовної системи та динаміку мовленнєвого акту в цілісний комплекс.

Ми впровадили категорію **номена** – абстрактної номінативної одиниці інваріантного типу, яка здатна експлікуватися в дискурсі як у формі окремого слова, так і у вигляді розгорнутих аналітичних структур. Ця тенденція чітко простежена під час порівняння різних мовних систем, де спостерігається прагнення до семантичної компресії – згортання розлогих словосполучень у компактні слова. Номінативний статус таких сполучень підтверджується їхньою здатністю виступати лексичними еквівалентами слів.

Інваріантна одиниця (номен, лексема чи складна лексема) може матеріалізуватися в різних структурних варіантах. Термін **номен** у цьому контексті постає універсальним, оскільки він відповідає сутності номінаційних процесів і релевантно стає в ряд системних лінгвістичних одиниць (фонема, морфема, лексема, фразема).

З позицій структурного підходу, інваріант – це абстракція, що відображає спільність групи конкретних одиниць (варіантів або дублетів). Важливим інструментом аналізу тут є **дистрибуція** – сукупність усіх контекстуальних позицій елемента. У нашому дослідженні виділяємо два типи дистрибуції для номінативних одиниць: 1) додаткова дистрибуція, коли варіант можливий лише в одному специфічному контексті; 2) вільна дистрибуція, або варіювання, коли

різні структурні реалізації одного номена можуть функціонувати в ідентичному оточенні, створюючи простір для вільного варіювання.

Дослідивши номінативні моделі на матеріалі трьох мов – української, англійської й німецької – дійшли висновку, що, наприклад, комплексні моделі компресії наявні лише в українській і англійській мовах. В німецькій вони відсутні. Причиною є типологічні особливості німецької мови.

В англійській мові деякі моделі також не зреалізовані через відсутність у ній композитів абрєвіатурного типу (одиниць з аброморфемами). У німецькій мові комплексна модель цього зразка також відсутня. Загалом комплексні моделі номенів в німецькій мові побудувати неможливо. Це пов'язано з тим, що в німецькому мовленні є непродуктивною модель творення, наприклад, універбів, що внаслідок багатоконпонентності тих чи тих номінаційних моделей.

Номен постає гнучкою системою глос, де кожна модифікація (абрєвіатура, універб, композит, еліптема) є прагматично вмотивованим вибором мовця для найефективнішої реалізації номінативної функції в конкретному контексті.

Сучасна лінгвальна дійсність демонструє, що номен нерідко мають не лише два, а три або чотири структурні дублети. Такі складні ланцюжки модифікацій підтверджують, що в основі номінативної системи лежить прагнення до гнучкості: мова зберігає розгорнуту форму для офіційності та точності (WCom), але водночас продукує стислі варіанти (Abbr, U) для економії часу та зусиль у неформальному чи професійному спілкуванні. Саме тому номен постає не статичним знаком, а динамічним інваріантом, який «проростає» у мовленні через низку семантично тотожних реалізацій.

Універби, кліпінги та акроніми є не просто зредукованими одиницями, а функційними дублетами номенів, які забезпечують баланс між точністю наукового опису (аналітична форма) та швидкістю живої комунікації (стисла форма). Це доводить, що лінгвальна компенсаторність є глобальним вектором розвитку людської мови сучасної доби.

Можемо висновкувати, що компресія є втіленням універсальної тенденції до компенсаторності в мові. Універби та інші типи скорочених номінацій

постають як реальні форми аналітичних номінативних одиниць і водночас як потенційні альтернативи синтетичних назв.

З позицій хронології та механізмів виникнення виокремлюємо два класи компресивів: 1) одиниці, отримані через ментально-мовленнєві первинні трансформації; 2) одиниці, що є результатом вторинних (сучасних) універбальних трансформацій.

Синтагматична економія провокує скорочення лінійної структури найменувань, роблячи їх зручнішими для комунікації. Вона є процесом «внутрішнього» мовленнєвого словотворення, що спричиняє появу нової форми втілення вже наявної номінативної одиниці. Отже, компресія не лише спрощує мовлення, а й гармонізує структуру мови відповідно до когнітивних можливостей людини.

Вплив інтернет-сленгу та наукової термінології на процеси компресії доводить, що мовна система є саморегульованим організмом. В інтернеті компресія служить швидкості та емоційній експресії, в науці – компактності знання та професійній ідентифікації.

Незалежно від мови бачимо підтвердження теорії номена: мозок зберігає ідеальний зміст об'єкта, але миттєво адаптує його зовнішню оболонку до вимог середовища. Сучасна людина більше не говорить словосполученнями там, де можна обійтися одним спрощеним конструктом.

РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА КОМПРЕСІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

2.1. Абревіація як універсальний процес компресії

Навколо визначення процесів мовленнєвої компресії точаться дискусії, адже, попри певну історичність цього феномену, він потребує витлумачення низки критеріїв, які б уможливили чіткість його розуміння. Саме тому ця проблема є актуальною і передбачає обговорення всіх можливих адекватних пропозицій щодо всебічного висвітлення особливостей мовленнєвої / мовної компресії як явища та комплексної назви низки компресійних процесів у тій чи тій мові.

Визначення типології таких процесів залежить від того, в якій площині, тобто на якому рівні, розглядають результативні одиниці, що виникли внаслідок певних системних чи позасистемних (субсистемних) трансформацій.

Ідеться передусім про визначення місця цих трансформацій, їхню частотність, регулярність, підпорядкування правилам тощо. У цьому контексті потрібно зазначити, що, оскільки будь-яка мова постає системою, мовлення доцільно кваліфікувати як субсистему з певними ознаками асистемності.

Лінгвісти, які дотичні до питань сучасної номінації та неології, вказують на те, що зокрема одним із активних способів деривації нових лексем у сучасному мовленні є абревіація, яка виступає засобом універбації, тобто концентрації в одному слові значення складеного найменування. Від інших видів універбації абревіація відрізняється наявністю у структурі абревіатур матеріальних репрезентантів двох і більше елементів мотивувального словосполучення. Абревіація сприяє лексичному збагаченню мови, оскільки є процесом творення нових кореневих морфем і розширення синонімічних відношень базового словосполучення. Не менш важливу роль у поповненні лексики індоєвропейських мов відіграє процес універбації, який визначають як

перетворення словосполучення на слово із залученням до цього процесу дериваційних афіксів, що оформлюють структуру іменників, прикметників та дієслів відповідно до того, від якого словосполучення утворюється слово-універб. Ще одним сучасним процесом, спрямованим на оновлення лексичного ладу зокрема англійської мови, є еліпсис.

Загалом проблему компресії в лінгвістиці досліджували вітчизняні та зарубіжні мовознавці, зокрема: А. Лучик (2001, 2006, 2008), А. Нелюба (1992, 2004, 2005, 2007, 2012, 2014), В. Матезіус (1911, 1947), А. Мартіне (1960), О. Панченко (2021, 2024) та ін.

Ми здійснили спробу обґрунтувати реальний статус компресійних процесів у кількох індоєвропейських мовах, а саме – як феномену реляційного зразка, а не дериваційного. Об'єктом вивчення постають мовні одиниці на зразок «словосполучення + компресійний композит (аббревіатура)», «слово + аббревіатура», «словосполучення + еліптичний універб», «словосполучення + еліптема» та їхні мовленнєві реалізації. Предметом – сучасні процеси номінації в англійській мові.

Цікавим бачимо питання щодо визначення статусу лінгвального компресивного явища – аббревіації – в українській, англійській та німецькій мовах.

Практичне значення його вирішення полягає у можливості залучення матеріалу цього дослідження як доказового для витлумачення питань сучасної номінації в українській, англійській та німецькій мовах. Результати можна використовувати як теоретико-практичний матеріал у викладанні теоретичних та прикладних університетських курсів для студентів-славістів та германістів.

Процеси компресії зумовлені зокрема економією мовленнєвих чи мисленнєвих зусиль. Здебільшого пропонують кваліфікувати економію двох типів: кількісну та якісну. Кількісна полягає в тому, що певне скорочення відрізків мовлення в межах тієї чи тієї мови відбувається у формальній площині, тобто скорочується кількість знаків для імплементування певного значення чи поняття. До такого типу економії уналежнюють також економію фізичних зусиль

мовців. Якісна економія пов'язана із заощадженням ментальних, мисленнєвих зусиль, які носії мов витрачають на відбір адекватних мовних засобів на позначення тих чи тих понять у процесі передавання та сприйняття інформації. Переважно ці два типи економії виявляються комплексно, тобто окремо один від одного не зреалізуються.

Процес компресії, що в нашому випадку потрібно розуміти як формальне скорочення одиниць різної структури за умови збереження значення некомпресованої і компресованої форм, має давнє коріння. З огляду на це його відносять до розряду історичних мовних явищ.

Зараз можна говорити принаймні про два типи компресії: системну та несистемну. Перша зумовлена впливом на її формування системних мовних явищ – мовних законів. Друга – впливом екстралінгвістичних та інтралінгвістичних чинників. Зазначимо, що діахронійні дослідження цього питання дають підстави припустити, що початковим був другий тип: системність, правильність тієї чи тієї мови оформлювалася протягом тривалого часу, а отже, екстралінгвістичні чинники реалізації компресійних процесів постають доволі значущими. Це й тенденція економії мовленнєвих зусиль, і прагнення вмістити в певний відрізок часу максимум інформації, і тенденція мов до синтетичних одиниць номінації – слів, і здатність людської пам'яті зберігати саме синтетичні одиниці, і низка інших психологічних чинників тощо.

Н. В. Дьячок [Дьячок 2023] та інші дослідники, дотичні до вивчення актуальних процесів мовленнєвої номінації, запропонували класифікації компресивів з позицій їх структурно-семантичного та ономасіологічного статусу. Процеси формування компресивів унаслідок перетворення словосполучень на слова без порушення семантичного складника потрактовано як процеси утворення дублетів цих словосполучень; це ґрунтується передусім на визначенні базової номінативної одиниці – номена, тобто мовної сутності, яка є абстрактною та об'єднує конкретні різноструктурні, утім, формально взаємопов'язані мовленнєві одиниці – слово, сполучення слів, словосполучення тощо – на тлі їх лексико-граматико-семантичної (номінативної) тотожності,

зреалізованої як семантична ідентичність або семантична варіативність, а по-друге, на диференціюванні явищ зовнішньої вмотивованості (вмотивованості одним номеном іншого) та внутрішньої вмотивованості (вмотивованості номеном його мовленнєвих модифікацій) мовних одиниць.

У зв'язку із цим для компресивів різних типів передбачено розмежування процесів деривації, тобто утворення нових номенів поєднанням форм та семантик вихідного словосполучення та словотвірного форманта (зовнішня вмотивованість), лексикалізації, тобто семантичного саморозвитку вихідної одиниці, що призводить до розпаду її тотожності (зовнішня вмотивованість), мовленнєвої компресії (універбація, абревіація, еліпсис тощо), тобто формального перетворення словосполучення на його вербальний еквівалент (внутрішня вмотивованість) та вихідного структурованого слова на його компресований еквівалент (внутрішня вмотивованість). Отже, у праці здійснено опис номенів, які містять у своєму складі словосполучення / слово та відповідні їм компресиви того чи того зразка.

Узагальнивши попередній теоретичний досвід із цього питання, ми виокремили номені синтетичного та аналітичного зразка. Варіації номенів першого виду представлені всіма семантично тотожними одиницями, виявленими на рівні синтетичної одиниці – слова:

а) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема прийменникових, залежно від контексту (укр. *будинок, будинку, будинком, на будинку, будинків*; англ. *the house, houses, in front of the house*, нім. *Haus, zum Haus, mit dem Haus*);

б) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема скорочених; сюди можна віднести еквівалентні за значенням словам абревіатури (укр. *бібліотека – б-ка, включно – включ.*; англ. *Asst. – Assistant, app – application*; нім. *Abb. – Abbildung, ca. – circa*);

в) слово (або його форма), розширене іншим – залежним – словом (або словоформою), яке функційно уточнює семантику першого слова (укр. *двоповерховий будинок, чесна людина, здібна дитина*; англ. *two-storey*

house, fair man, capable child; нім. *zweistöckiges Haus, ehrliche Person, fähiges Kind*).

Варіації номенів другого типу представлені всіма семантично тотожними одиницями, виявленими на рівні словосполучень:

а) сполучення слів (зокрема зі службовим словом), яке за ступенем сполучуваності наближається до фразеологізму, але ще не є фразеологізмом (укр. *залізнична станція, трамвайна зупинка, жувальна гумка*; англ. *station square, chewing gum, central park*; нім. *Bahnhof, Straßenbahnhaltestelle, Kaugummi*);

б) фразеологізм (зокрема зі службовим словом у складі: укр. *стрибнути в гречку, заварити кашу*; англ. *break a leg, hang in there, it's not rocket science*; нім. *Ich verstehe nur Bahnhof, Alles in Butter, Kummerspeck*);

в) «універбалізований (вербальний) еквівалент» словосполучення – слово, утворене внаслідок вербальної модифікації словосполучення, тотожне словосполученню в лексико-граматичному аспекті, тобто демонструє тотожність лексико-граматичних значень і синтаксичної функції» [Дьячок 2023, с. 23].

Універбалізований еквівалент словосполучення як структурний різновид номена аналітичного типу має таку типологічну репрезентацію.

1. Вербальний репрезентант номена виникає внаслідок еліпсису:

а) еліпсис головного слова (укр. *нескорена жінка – нескорена*; англ. *anonymous person – anonymous*; нім. – не спостерігається) або еліпсис залежного слова (укр. *електрична ніч – ніч*; англ. *football field – field, school playground – playground*; нім. *Mobiltelefon – Telefon, Mineralwasser – Wasser, Nachtclub – Club*);

б) еліптична універбація, внаслідок дії якої з'являються іменники (укр. *самелітарна антена – самелітка*, англ. *personal property – personalty*; нім. *unglaublich schwierig – das Schwierigste*), прикметники (укр. *найбільш потужний – найпотужніший*, англ. *more wide – wider*), дієслова (укр. *побути зіркою – позіркувати*, англ. *stayed overnight – overnigheted*), дієприкметники та дієприслівники (укр. *зробивши білим – вибіливши*; нім. *mit Hilfe – mithilfe*), прислівники (укр. *дуже гостро – найгостріше*; англ. *very hard – hardest*).

2. Вербальний репрезентант номена з'являється внаслідок композитної компресії словосполучення:

а) аббревіація (укр. *УДУНТ* – *Український державний університет науки і технологій*; англ. *OECD* – *Organization for Economic Co-operation and Development*, нім. *BLZ* – *Bankleitzahl*, *UG* – *Untergeschoss*);

б) формальна компресія (укр. *швидко плинний* – *швидкоплинний*; англ. *long playing* – *long-playing*, нім. *Mobi ltelefon* – *Mobiltelefon*, *Mineral wasser* – *Mineralwasser*, *Nacht club* – *Nachtclub*);

в) композитна універбація (укр. *учень п'ятого класу* – *п'ятикласник*, англ. *with dark hair* – *dark-haired*).

Отже, наведені приклади демонструють, що визначення основної номінативної мовної одиниці є виокремленням такої одиниці, яка охоплює основну – номінативну – функцію. Такою одиницею можна вважати мовну субстанцію будь-якої форми (синтетичну та аналітичну) – одиницю, здатну всебічно передати зміст поняття та повноцінно втілити значення суб'єкта, об'єкта, ознаки, дії тощо. Іншими словами, ця мовна одиниця – номен – під час мовленнєвої / текстової реалізації може бути представлена як словом, так і словосполученням, відрізняючись лише своїми формами. Загалом визначаємо номен як певну абстрактну мовну одиницю, зреалізовану у вербальній та полівербальній формах.

Зосередимося на одному із трьох явищ компресії, що й постало предметом нашого дослідження – на аббревіації. Саме це постало предметом вивчення з моменту розуміння аббревіатур як окремих скорочених одиниць тієї чи тієї мови. Отже, для всебічного аналізу скорочених та складноскорочених одиниць потрібне загальноєвропейське теоретичне підґрунтя.

Раніше ми зауважували на тому, що низка мовознавців внесла визначення досліджуваного явища у світову науку. Зокрема «С. Соколова (Норвегія, Тромсе), наприклад, дослідила випадки змішування, або контамінації, взявши за зразок англ. *breakfast + lunch* → *brunch*. Оскільки подібні до наведеної одиниці (змішувані одиниці) складаються з кількох слів, часто їх порівнюють з

композиціями. Науковиця з Чорногорії С. Ненезіч розглядала синтагму та її мотиваційну функцію у скороченнях. Вона промоніторила відношення у випадку координаційної та детермінативної синтагми та композиту, у синтагмі та сполучниках і, нарешті, у синтагмі та аббревіатурах. Австрійська мовознавиця У. Долешаль зосередилася у дослідженні аббревіатур на конкретному типі похідних із внутрішньою флексією, як-от *SM Snagradnaigra (SM Snagradnojigri)* [Долешаль 2016, с. 343]. Очевидно, що більшість західноєвропейських дослідників розглядають аббревіацію як різновид універбації / універбізації за широкого розуміння останньої.

Традиційно аббревіацію розглядали як спосіб словотворення, який уможливорює лексикалізацію, закріплення в мові, графічні ініціальні скорочення. Її потрактовували також як процес продукування аббревіатур, тобто стислих складних слів, переважно іменників, створених з початкових частин слів, на основі яких формується скорочення. Не відкидають науковці й того, що до складу аббревіатури може входити слово. Вважають, що це визначення виграло б, якщо до нього додати такі риси аббревіатур, як-от «стабільна вимова за назвами літер (рідше – звуків) та – як наслідок його – лексикалізація графічних скорочень, якій підлягають найбільш вживані та загальноприйнятні випробувані часом аббревіатури», а також: «аббревіація спрямована на утворення більш коротких порівняно з вихідними структурами **синонімічних їм номінацій**» [Книщенко 2010]. Наперед зазначимо, що сумніви викликає твердження автора про синонімічність значень вихідної одиниці й продукту аббревіації. Спостереження демонструють зовсім інше – тотожність значень, що зумовлено внутрішньою вмотивованістю, яка транслює мовленнєву залежність аббревіатури від словосполучення чи слова і яку зреалізовано між одиницями, що постають мовленнєвими та / або текстовими втіленнями – формами – відповідних їм мовних номінативних одиниць. Про синонімічність у цьому контексті говорити недоречно, адже синонімічними одна одній можуть бути окремі номінативні одиниці (слова, лексеми), але аж ніяк не форми однієї й тієї самої номінативної одиниці, якими бувають словосполучення / слово та аббревіатура, наприклад:

англ. *tsp.* (*Teaspoon*), *km* (*Kilometer*), нім. *allg.* (*allgemein*), *art.* (*Artikel*), *geb.* (*gebore*), укр. *ф-ка* (*фабрика*), *ун-т* (*університет*), *р-н* (*район*) тощо.

Про це, як досі вважалося, словотвірне явище Л. О. Булаховський писав як про суспільну потребу мови: «У епоху, коли людям треба поспішати, щоб багато працювати, тією чи іншою мірою прискорюється і темп мови. Тенденція зберігати силу, щоб використовувати її найдоцільніше, стає життєвим принципом; йому підпорядковується і мова» [Булаховський 1928, с. 33].

О. О. Селіванова пропонує визначати аббревіатуру в такий спосіб: це найчастіше «іменний, створений шляхом скорочення простого слова або компонентів складного слова або елементів твірного словосполучення до рівня звуків чи літер, складів чи інших фрагментів слів» [Селіванова 2010, с. 5-6]. Мовознавиця зазначає, що «дискусії точаться навколо питань про віднесення до аббревіатур телескопізмів, про статус слів-аббревіатур (їх розглядають як окремі слова, результати лексикалізації, або як дублети, варіанти розгорнутих сполучень зі спільним значенням, результати конденсації, прямої універбалізації)» [Селіванова 2010, с. 6].

Отже, більшість лінгвістів єдині в думці щодо дериваційного характеру процесу аббревіації, у зв'язку із чим будь-яка аббревіатура є наслідком лексикалізації, тобто окремим самостійним словом. І лише О. О. Селіванова припускає наявність інших відношень між первинним словосполученням та аббревіатурою.

Тотожність семантики словосполучення / слова та відповідної йому аббревіатури дає змогу висловити думку, що між словосполученням та аббревіатурою зреалізуються відношення аж ніяк не словотвірні, наприклад: *mgr* – *magister*, *ggf.* – *gegebenenfalls*, *науково-дослідний інститут* – *НДІ* та ін.

Безперечно, це припущення не дотичне до випадків порушення тотожності значення словосполучення та аббревіатури, що свідчить якраз про семантичний дериваційний процес.

З огляду на це потрібно дати чіткіше й релевантніше лінгвальній дійсності визначення процесу появи компресивів-аббревіатур. Ми схильні розглядати їх як

універбалізований (вербальний, словесний) еквівалент простого, складного слова чи словосполучення, тобто як слово, яке виникло внаслідок словесної інтерпретації словосполучення, має абсолютно тотожні вихідній одиниці лексичне й граматичне значення та синтаксичну функцію. Ця словесна інтерпретація з'явилася завдяки процесу аббревіації. Тут ми розглядаємо дві різні за структурою номінативні абстрактні мовні одиниці: 1) номен на зразок «слово + аббревіатура» (*dr – doktor, mld – milliard, mm – milimetr, s – sekunda (sek.), t – tona, вид-во – видавництво, р-н – район, м – метр* тощо); 2) номен на зразок «словосполучення + аббревіатура» (нім. *i.A. – im Allgemeinen, u.z. – und zwar, AGB – Allgemeine Geschäftsbedingungen*, англ. *BNC – British National Corpus*, укр. *ШІ – штучний інтелект, ГІМ – Горлівський інститут іноземних мов*). Перша із цих типових одиниць входить до розряду структурних різновидів номена з домінантою-словом, тобто є семантично тотожною одиницею, яка ототожнюється на рівні слова. У цьому випадку словесний дублет (аббревіатура) створюється компресією слова. Друга представлена номінативна одиниця входить до розряду структурних різновидів номена з домінантою-словосполученням, тобто є семантично тотожною одиницею, яка ототожнюється на рівні словосполучення. У другому випадку словесний дублет (аббревіатура) номена з колокативною домінантою створюється композитною компресією словосполучення.

Отже, аббревіатуру, на нашу думку, доцільно визначати як слово, яке є семантично тотожним конкретному словосполученню або відповідному структурованішому слову, що може стилістично збігатися із цим словосполученням чи словом або відрізнятися від словосполучення чи слова; як слово, яке постає разом з ними дублетом одного – спільного – номена. Тому ми кваліфікуємо відношення між аббревіатурою і співвідносним з нею словом чи словосполученням як рівноправні реляційні, зумовлені внутрішньою вмотивованістю, за наявності семантичної тотожності.

Структура номена досліджуваних зразків може бути репрезентована в такий спосіб:

1) *словосполучення*

номен

(с домінантою-словосполученням)

абрєвіатура.

Наприклад, англ.

Application Programming Interface

номен

(*Application Programming Interface*)

API;

нім.

zum Beispiel

номен

(*zum Beispiel*)

z.B.;

укр.

Дніпровський національний університет

номен

(*Дніпровський національний університет*)

ДНУ;

2) *словосполучення*

номен

(с домінантою-словом)

абрєвіатура.

Наприклад, англ.

Applications

номен

(*Applications*)

Apps;

нім.

beziehungsweise

номен

(beziehungsweise)

bzw.;

укр.

громадянин

номен

(громадянин)

гр-н.

Фактичний матеріал доводить універсальність явища абрєвіації в трьох мовах – українській, англійській та німецькій. Попри належність цих мов до різних груп у межах індоєвропейської мовної єдності, вони демонструють ідентичність типології абрєвіатур (у межах номенів з домінантою-словом та з домінантою-словосполученням), відмінність полягає лише в особливостях структурного оприявнення синтетичних дублетів номенів. Абрєвіація як актуальне явище заслуговує на докладне вивчення, адже, позасистемне за походженням, воно трансформується в системний феномен, що оприявнюється і функціонує за законами тієї мовної системи, до якої належить.

2.2. Універбація як вияв компресії

Мовленнєва компресія як явище і як комплекс сучасних лінгвальних процесів наразі потребує найточнішого визначення. Тому ця проблема є актуальною і передбачає обговорення всіх можливих адекватних студій щодо всебічного висвітлення особливостей мовленнєвої / мовної компресії як явища та комплексної назви низки компресійних процесів у будь-якій сучасній мові.

Принципи розмежування типів цих процесів пов'язані з тим, в якому лінгвістичному контексті досліджують ті одиниці, що з'являються внаслідок аналізованих системних та / або позасистемних модифікувань.

Першочергово увагу потрібно приділяти визначенню місця цих модифікацій у системі чи поза системою в традиційному її розумінні, про частотність та регулярність їх вжитку, підпорядкування правилам тощо. У цьому контексті знову вважаємо за потрібне актуалізувати той факт, що, оскільки будь-яка мова постає системою, мовлення доцільно кваліфікувати як субсистему з певними ознаками асистемності.

Мовознавці, які поступово досліджували питання сучасної номінації та неології, зауважують на тому, що зокрема «одним із активних способів деривації нових лексем у сучасному мовленні є аббревіація, яка виступає засобом універбації, тобто концентрації в одному слові значення складеного найменування» [Віняр]. Важливу роль у поповненні лексики індоєвропейських мов відіграє процес універбації, який визначають як перетворення словосполучення на слово із залученням до цього процесу дериваційних афіксів, що оформлюють структуру іменників, прикметників та дієслів відповідно до того, від якого словосполучення утворюється слово-універб.

У класичній та сучасній лінгвістиці питання компресії загалом та універбації зокрема розглядали вітчизняні та зарубіжні мовознавці, як-от: А. Лучик (2006, 2008), А. Нелюба (1992, 2003, 2004, 2007, 2012, 2014), А. Мартіне (1960), О. Панченко (2022, 2023), Н. Дьячок (2023, 2024, 2025), О. Івко (2023) та ін.

Актуальним це питання є тому, що воно провокує спробу обґрунтувати реальний статус компресійних процесів зокрема в українській, англійській та німецькій мовах. Пропонуємо розуміння універбації як явища й одночасно процесу саме реляційного зразка, що за своєю суттю відрізняється від дериваційного, лише імітуючи його. Цей підрозділ присвячений аналізу мовних одиниць на зразок «словосполучення + еліптичний універб» та їхніх мовленнєвих

реалізацій, а також – сучасних процесів номінації в українській, англійській та німецькій мовах.

Докладне вивчення універбації на теренах Європи засвідчує наявність неабиякого інтересу до цього сучасного явища. Звісно, автори різних теорій по-різному потрактовують його сутність, сходячись на думці про його, по-перше, словотвірний статус та, по-друге, про охоплення зазначеним терміном майже всіх різновидів компресії.

Як ми зазначали раніше, процеси компресії представлені кількома різновидами абрєвіації, універбації, еліпсису. Всі вони зумовлені зокрема так званою мовленнєвою та мисленнєвою – кількісною та якісною – економією. Сутність кількісної полягає у формальному скороченні одиниць мовлення у межах певної мови. Це означає, що скорочується кількість знаків для відбиття конкретного значення чи поняття. До цього самого різновиду економії уналежнюють також економію фізичних зусиль носіїв тієї чи тієї мови. Сутність якісної економії пов'язана із заощадженням ментальних, мисленнєвих зусиль, які мовці витрачають на свідомий пошук потрібних і доречних у конкретній мовленнєвій ситуації мовних засобів на позначення тих чи тих понять у процесі передавання та сприйняття інформації.

Процеси компресії розуміємо як формальне скорочення одиниць різної – аналітичної та синтетичної – структури за збереження значення нескороченої і скороченої форм. Насправді вони мають давню історію: поява деяких з них спостерігається принаймні в X – XI ст. Отже, їх відносять до розряду історичних мовних явищ.

Скорочення, чи компресія, може бути системним або асистемним. Перший тип пов'язаний із впливом на нього мовних – системних – законів. Другий тип формується під впливом несистемних екстралінгвістичних та інтралінгвістичних чинників. Дослідження історії цього питання постає підставою для припущення щодо первинності другого – асистемного – типу. Системність же формувалася згодом, протягом досить тривалого часу розвитку конкретної індоєвропейської мови. Саме тому екстралінгвістичні чинники реалізації процесів скорочення, чи

компресії, постають рушійними. До них належать зокрема «тенденція економії мовленнєвих зусиль, прагнення вмістити у певний відрізок часу максимум інформації, і тенденція мов до синтетичних одиниць номінації – слів, і здатність людської пам'яті зберігати саме синтетичні одиниці, і низка інших психологічних чинників тощо» [Шистко, Дьячок 2024, с 567].

Мовознавці, які найдокладніше вивчали актуальні процеси мовленнєвої номінації, «запропонували класифікації компресивів з позицій їх структурно-семантичного та ономасіологічного статусу. Процеси формування компресивів унаслідок перетворення словосполучень на слова без порушення семантичного складника потрактовано як процеси утворення дублетів цих словосполучень; це ґрунтується передусім на визначенні базової номінативної одиниці – номена, тобто мовної сутності, яка є абстрактною та об'єднує конкретні різноструктурні, утім, формально взаємопов'язані мовленнєві одиниці – слово, сполучення слів, словосполучення тощо – на тлі їх лексико-граматико-семантичної (номінативної) тотожності, зреалізованої як семантична ідентичність або семантична варіативність, а по-друге, на диференціюванні явищ зовнішньої вмотивованості та внутрішньої вмотивованості мовних одиниць» [Шистко, Дьячок 2024, с 568].

З огляду на це диференціюємо скорочені одиниці з позицій їхньої появи передусім у мовленні, а потім – у мові. Розрізняють процеси «деривації, тобто утворення нових номенів поєднанням форм та семантик вихідного словосполучення та словотвірного форманта (зовнішня вмотивованість), лексикалізації, тобто семантичного саморозвитку вихідної одиниці, що призводить до розпаду її тотожності (зовнішня вмотивованість), мовленнєвої компресії (універбація, абревіація, еліпсис тощо), тобто формального перетворення словосполучення на його вербальний еквівалент (внутрішня вмотивованість) та вихідного структурованого слова на його компресований еквівалент (внутрішня вмотивованість)» [Шистко, Дьячок 2024, с 570]. Отже, у праці здійснено опис номенів, які мають у своєму складі словосполучення та відповідні їм компресиви певного – універбального – зразка.

Передусім ми виокремили номенни синтетичного та аналітичного зразка. Варіації номенів першого виду представлені «всіма семантично тотожними одиницями» [Дьячок 2023, с. 22], виявленими на рівні синтетичної одиниці – слова:

а) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема прийменникових, залежно від контексту; б) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема скорочених; сюди можна віднести еквівалентні за значенням словам аббревіатури; в) слово (або його форма), розширене іншим – залежним – словом (або словоформою), яке функціонально уточнює семантику першого слова.

Модифікації номенів другого типу представлені усіма семантично тотожними одиницями, виявленими на рівні словосполучень [Дьячок 2023, с. 22]: а) сполучення слів (зокрема зі службовим словом), яке за ступенем сполучуваності наближається до фразеологізму, але ще не є фразеологізмом; б) фразеологізм; в) «універбалізований (вербальний) еквівалент» словосполучення – слово, утворене внаслідок вербальної модифікації словосполучення, тотожне словосполученню в лексико-граматичному аспекті, тобто демонструє тотожність лексико-граматичних значень і синтаксичної функції» [Дьячок 2023, с. 23].

Універбалізований еквівалент словосполучення як структурний різновид номена аналітичного типу має таку типологічну репрезентацію.

1. Вербальний репрезентант номена може бути результатом еліпсису різних зразків: а) еліпсису головного або залежного слова; б) еліптичної універбації, внаслідок дії якої з'являються іменники, прикметники, дієслова, дієприкметники та дієприслівники, прислівники.

2. Вербальний репрезентант номена може бути результатом композитної компресії словосполучення: а) аббревіації; б) формальної компресії; в) композитної універбації.

Саме цей підрозділ дослідження присвячений одному із трьох явищ компресії – універбації. Якщо абстрагуватися від широкого розуміння цього явища, яке охоплює всі перераховані прецеденти мовної / мовленнєвої компресії,

то традиційно універбацією вважають згортання словосполучень до рівня слова зі збереженням первинного значення задля скорочення часу транслювання інформації усно чи письмово – на папері або в електронному форматі. Також про універбацію говорять як про спосіб словотворення, із чим ми категорично не згодні, адже площина утворення нових слів, яка передбачає не лише формальні трансформації твірної одиниці, а й набуття новою одиницею нового значення, належить мові. За нашого розуміння, універбація постає формотвірним процесом, схожим зі словотвірним лише за формальними ознаками, але аж ніяк не за внутрішніми, семантичними. Отже, цей процес уналежнюємо до мовленнєвих.

Наприклад, за широкого розуміння, універбацію трактують як вияв синтетизму в словотворенні, тобто як репрезентацію одним словом значення, яке реалізується в аналітичній конструкції поєднанням слів. З огляду на це універбацію визначають як утворення слова на базі словосполучення, з яким воно має тотожне значення. За такого підходу до розряду універбації потрібно віднести абревіацію, субстантивацію, суфіксацію (зокрема й нульову).

Пояснюють універбацію також як практично будь-який акт появи нового слова на базі полівербальної синтаксичної одиниці – словосполучення. Представники сучасного мовознавства прагнуть уніфікувати наявні види перетворення словосполучень на слова й позначити їх загальним терміном – конденсація.

За вузького розуміння, універбація постає утворенням слова на базі одного з компонентів вихідного багатоконпонентного найменування – словосполучення. Формування похідних простих слів унаслідок еліпсису твірного словосполучення з одночасною суфіксацією називають також стяжінням: універбація постає стисненням мотивувального словосполучення, зокрема й фразеологізму, що супроводжується включенням семантики.

Саме суфіксальна універбація є лише частиною загального процесу універбації. Це явище й одночасно процес обов'язково характеризується наявністю в мові двох формально різних одиниць зі спільною семантикою:

розчленованою (аналітичною) і нерозчленованою (синтетичною). Унаслідок універбації з'являється одиниця, що позначена термінами **універб**, **універбат** або **універбізм**.

Наразі дослідники кваліфікують одиниці на зразок укр. *персоналка* (*персональні дані, персональна інформація*), *мама* (*материнська плата*), *бронік* (*броньований жилет*); англ. *overnighted* (*stayed overnight*), *fridge* (*refrigeration unit*), нім. *das Schwierigste* (*unglaublich schwierig*), *Dreijährige* (*drei Jahre alt*) або як результат компресивного словотворення, або розглядають як реалізацію закону втрати формального розчленування найменування, або вважають результатом вторинної номінації, або називають суфіксальними універбами, або визначають як окремий випадок лексичної конденсації. Утім, усі єдині в одному: це явище дериваційного зразка, попри те, що абсолютний збіг семантики словосполучення і слова, що йому відповідає, дає всі підстави для припущення, що між словосполученням і словом зреалізуються відношення не дериваційні, тобто не такі, що зумовлюють виникнення нових номінативних одиниць.

Особливої уваги заслуговують дещо незвичні універби – такі, що є еквівалентними словосполученням, з одного боку, і складним словам – з іншого. Вирішення питання про їхнє походження передбачає два шляхи: 1) паралельна модифікація складного слова (комполита) і універба від словосполучення, наприклад *броньований жилет* – *бронежилет* = *бронік*; 2) послідовна модифікація від композита, наприклад, *броньований жилет* – *бронежилет* – *бронік*. Ураховуючи те, що й композит, і універб є модифікаціями відповідного їм словосполучення, а не результатами послідовної деривації, можемо припустити паралельність не лише функціонування, але й появи цих компресійних одиниць. Таке явище спостерігається здебільшого в слов'янських мовах через специфіку їхнього морфологічного і структурного ладу. У германських мовах здебільшого бачимо відповідності на зразок «словосполучення – композит» або «словосполучення – еліптичний універб». Утім, кожен випадок може бути й індивідуальним: не паралельність, а саме послідовність модифікування нерідко доводить час появи універбів у конкретній

мові. Про це переважно свідчать контексти, дібрані з мовних корпусів, а також пам'яток писемності тощо.

Отже, універб (універбат, універбізм) потрібно визначати як слово, яке є семантично тотожним конкретному словосполученню або відповідному структурованішому слову, що може стилістично збігатися із цим словосполученням чи словом або відрізнятися від словосполучення чи слова; також як слово, що постає разом з ними дублетом одного – спільного – номена. Тому розуміємо відношення між універбом і словосполученням чи відповідним йому складним словом як рівноправні реляційні, які зумовлені внутрішньою вмотивованістю, за наявності семантичної тотожності всіх результативних одиниць.

Структура номена досліджуваного зразка може бути репрезентована й зреалізована у такий спосіб:

1) *словосполучення*

номен

(з домінантою-словосполученням)

універб.

Наприклад, англ.

Personal property

номен

(*Personal property*)

personalty;

нім.

unglaublich schwierig

номен

(*unglaublich schwierig*)

das Schwierigste;

укр.

сателітарна антена

номен

(сателітарна антена)

сателітка;

2)

слово

номен

(з домінантою-словом)

універб.

Наприклад, англ.

Refrigerator

номен

(Refrigerator)

Fridge;

нім.

E-Mail

номен

(E-Mail)

Mail;

укр.

бронетранспортер

номен

(бронетранспортер)

бронік.

Досліджуваний матеріал демонструє лише відносну універсальність явища універбації в трьох мовах – українській, англійській та німецькій. Потрібно зауважити на найменшій продуктивності досліджуваного процесу в німецькій

мові, де універбацією фахівці називають композитотворення, або композицію, тобто утворення складних (зрощених) еквівалентів словосполучень. Це пов'язано здебільшого з тенденцією німецької мови до адаптування саме складних слів – композитів. Однак, попри належність цих мов до різних груп у межах індоєвропейської мовної сім'ї, вони демонструють певну ідентичність типів універбів (зокрема в межах номенів з домінантою-словосполученням), відмінність спостерігаємо лише в особливостях структурного оприявлення синтетичних дублетів номенів. Універбація як сучасне мовне явище заслуговує на докладне вивчення, адже, позасистемне за походженням, воно здатне трансформуватися у системний мовний феномен, що імплементується і функціонує за законами тієї окремої мовної системи, до якої він належить.

2.3. Еліпсис як синкретичне явище: лексична компресія як підгрунття синтаксичних компресійних трансформацій

Сучасна лінгвістика дедалі більше зосереджена на функційних аспектах мовних явищ, зокрема на тих, що забезпечують ефективність і динаміку комунікації. Одним із таких універсальних механізмів є еліпсис – явище, що полягає у свідомому або нормативному пропуску або стисненні окремих елементів висловлювання за умови збереження його смислової та комунікативної повноти.

Поняття еліпсису має тривалу традицію в мовознавстві. Ще в античній риторичі еліпсис розглядали як стилістичний прийом. У сучасній лінгвістиці його трактування значно розширилося. Пропуск мовних елементів є закономірним наслідком економії мовного мислення. Л. Булаховський розглядав еліпсис як функційно зумовлену неповноту речення, що не порушує його граматичної організації (Булаховський, 1928-1929).

У західній лінгвістиці (Р. Кверк) еліпсис трактують як різновид синтаксичної редукції, тісно пов'язаної з анафорою та дейксисом, як засіб економії мовлення та стилістичної виразності (Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik,

1985). Класичне визначення дає С. Крейн: «Еліпсис – це опущення елементів речення, що можуть бути відновлені з контексту або знань комунікантів» (Crain, 1991, р. 45). У німецькому мовознавстві (Г. Гельбіг, Й. Буша) еліпсис розглядають у межах теорії валентності дієслова (Helbig, Buscha, 2001).

У широкому розумінні еліпсис – це свідоме або контекстуально зумовлений пропуск мовного елемента, який легко відновлюється адресатом на основі мовної ситуації, попереднього контексту або спільних знань комунікантів. У лінгвістиці еліпсис визначають як різновид синтаксичної неповноти, за якого певні компоненти речення не виражені формально, проте наявні на рівні смислу.

У сучасній граматиці еліпсис класифікують за кількома критеріями.

1. За функційною ознакою:

- а) синтаксичний (пропуск обов'язкових членів речення);
- б) семантичний (пропуск компонентів, зрозумілих з контексту);
- в) прагматичний (опущення елементів для економії та експресивності).

2. За структурною ознакою:

- а) підметовий;
- б) присудковий;
- в) об'єктний;
- г) повнотекстовий (еліпсис цілих словосполучень або речень).

В умовах інтенсифікації міжмовної взаємодії, розвитку медійного простору та трансформацій дискурсивних практик (зокрема в умовах воєнного часу) еліпсис набуває особливої актуальності. Переважно його визначають як синтаксичне явище, утім, ми пропонуємо інше трактування цього терміна, який має об'єктивно вживатися не лише в площині синтаксису, але й у площині теорії номінації, слово- й формотворення. Наукова думка фактично трактує процес еліпсису як конверсію, принаймні як субстантивацію.

Перетворення інших частин мови на іменники, наприклад, в українській мові, називають **субстантивацією**; найчастіше це відбувається із прикметниками та дієприкметниками (наприклад, *минуле, черговий*), а також займенниками та числівниками, і в цьому разі слово набуває

загальнокатегорійного значення предметності, відповідає на питання «хто? що?» та виконує синтаксичну функцію іменника. Прикладами трансформації цього зразка постають: *минуле життя* → *минуле* (те, що минуло), *чергова служба* → *чергова* (та, хто чергує), *хворий чоловік* → *хворий*, *свої люди* → *свої* тощо.

Безперечно, такі трансформації залежать від контексту, в якому та чи та одиниця функціонує: від її місця і синтаксичної ролі в реченні, від втрати певних граматичних характеристик однієї частини мови й водночас набуття характеристик іншої частини мови. Отже, цікавою є природа еліпсису (в нашій термінологійній системі): з одного боку, джерелом його постає контекст, синтаксичні одиниці, а з іншого – еліпсис як номінативне явище стає джерелом окремих еліптичних синтаксичних конструкцій. У цьому полягає синкретизм досліджуваного явища.

Особливу роль еліпсис відіграє в художньому та публіцистичному стилях, оскільки надає мовленню динамічності, емоційної напруги, дає змогу акцентувати увагу на ключових елементах висловлення. У художній літературі еліпсис нерідко використовують для передавання внутрішніх переживань персонажів, уривчастості думок, створення ефекту психологічної напруги. Зокрема, може бути зреалізований так званий контекстуальний еліпсис, коли відсутній компонент відновлюють з попередніх реплік або загальної мовної ситуації. Це явище тісно пов'язане з інтонацією та порядком слів.

Ставимо за мету дослідження еліпсису як явища номінації.

До того, як розглянути еліптеми як результат еліпсису та еліпсис як явище й процес номінації, потрібно визначити статус досліджуваних одиниць і зрозуміти їхнє місце щодо мовного інваріанта – абстрактної системної одиниці, здатної матеріалізуватися у власних формах (одним з різновидів таких форм є еліптеми).

Інваріант як мовна субстанція інтерпретується в межах структурного підходу. Сутність фундаментального постулату полягає в розмежуванні мови як відносно замкненої знакової системи інваріантних одиниць і мовлення /

мовленнєвої діяльності як середовища її функціонування, як способу реалізації мовних одиниць (множинність їхніх варіантів).

Потрібно зауважити, що інваріант можна визначити як абстрактну одиницю, не пов'язану з її конкретними реалізаціями, що являє собою ту схожість, яка певною мірою виявляється в сукупності однорідних конкретних одиниць, які мають статус її варіантів або дублетів, що виникли внаслідок модифікації інваріанта. У цьому випадку важливим є поняття дистрибуції, під яким у лінгвістиці розуміють сукупність усіх середовищ, де вони можуть бути знайдені, тобто сукупність усіх (різних) позицій (або вживань) елементів щодо вживання інших елементів.

У нашому випадку доцільно виокремити два типи дистрибуції матеріальних репрезентантів номінативної мовної одиниці – додаткову та вільну. Перший тип – це «таке співвідношення одиниць, коли кожна з них можлива лише у своєму середовищі, контексті і ніде більше» [Дьячок 2023, с. 22]. Другий тип дистрибуції створює умови для вільного варіювання одиниць, тобто «функціонуючи як реалізація однієї й тієї ж мовної сутності, одиниці певного структурного рівня можуть мати подібне оточення» [Дьячок 2023, с. 24].

Узагальнивши досвід досліджень, пропонуємо виокремити номені синтетичного та аналітичного зразка. Нагадаємо, що варіації номена синтетичного типу представлені «всіма семантично тотожними одиницями» [Дьячок 2023, с. 24], виявленими на рівні синтетичної одиниці – слова: а) слово, що реалізується у своїх формах, зокрема прийменникових, залежно від контексту; сюди також можна внести еквівалентні за значенням словам аббревіатури; б) слово (або його форма), розширене іншим – залежним – словом (або словоформою), яке функційно уточнює семантику першого слова; юстапозити також можуть увійти до цього переліку.

Різновиди номенів іншого зразка репрезентовані всіма семантично тотожними одиницями, виявленими на рівні словосполучень: а) сполучення слів (зокрема зі службовим словом), яке за ступенем сполучуваності наближається до фразеологізму, але ще не є фразеологізмом; б) фразеологізм (зокрема зі

службовим словом у складі); в) «універбалізований (вербальний) еквівалент» словосполучення – слово, утворене внаслідок вербальної модифікації словосполучення, тотожне словосполученню в лексико-граматичному аспекті, тобто демонструє тотожність лексико-граматичних значень і синтаксичної функції» [Дьячок 2023, с. 27].

Актуалізуємо, що універбалізований еквівалент словосполучення як структурний різновид номена аналітичного зразка має таку типологічну репрезентацію.

1. Вербальний репрезентант номена виникає внаслідок еліпсису: а) еліпсис головного або еліпсис залежного слова; б) еліптична універбація, внаслідок дії якої з'являються слова різних частин мови – іменників, прикметників, дієслів, дієприслівників, дієприкметників, прислівників.

2. Вербальний репрезентант номена виникає внаслідок композитної компресії словосполучення: а) абревіація; б) формальна компресія; в) композитна універбація.

У межах цієї класифікації нас цікавить такий тип універбальної компресії, де вербальний репрезентант номена виникає внаслідок еліпсису й де еліпсис постає не лише джерелом появи мовленнєвих варіантів номена, а й джерелом синтаксичної універбації.

Формально функціонування еліптем можемо представити за аналогією з функціонуванням, наприклад, універбів типовими схемами.

Схема 1.

WCom

Nom

E1,

де **Nom** – номен, **WCom** – аналітична його реалізація (дублет-словосполучення), **E1** – синтетична / словесна його реалізація (дублет-еліптема, яка виникла внаслідок еліпсису головного слова). Наприклад,

хворий пацієнт

номен

(хворий пацієнт)

хворий:

«Але за ці роки я не бачила такого масового надходження **хворих пацієнтів**, яке відбувалося цих кілька днів.» (ГРАК) – «Лікар повинен хотіти допомогти **хворому**, а якщо у нього не вистачає часу і бажання, то формальна зустріч **хворого** з лікарем великої користі не принесе» (ГРАК);

АНГЛ.

anonymous person

номен

(*anonymous person*)

anonymous:

«**Anonymous Person Vector Images** – 9,134 royalty free vector graphics and clipart matching» (<https://www.vecteezy.com/free-vector/anonymous-person>) – «**Anonymous** (англійською «анонімний», «анонім») – угруповання хакерів-активістів, яке сформувалося у 2003 році» (<https://glavcom.ua/techno/hitech/anonymous-tajemniy-soyuznik-ukrajini-831509.html>);

НІМ.

anomal Person

номен

(*anomal Person*)

anomal Person:

«Dies ist ein Bund, der gerade deshalb, weil er anomal ist und Louis in seiner Sphäre bleibt, nicht zu trennen ist» (CORPUS) – «Und mit dem Wort »anomal« wurden ganze Völker in den Tod geschickt. [Die Zeit, 18.02.1999, Nr. 8], Nur stellten sie anomale Ansprüche an die physiologische Struktur der Gäste. [Graudenz, Karlheinz u. Pappritz, Erica: Etikette neu, Berlin: Deutsche Buch-Gemeinschaft 1967 [1956], S. 330]. Inzwischen dauert dieser anomale Zustand nun schon elf Jahre

an. [Archiv der Gegenwart, 2001 [1956], Dies folgt der gleichen anomalen Logik wie das Töten des Feindes. [Süddeutsche Zeitung, 07.01.2004], Nun jedoch hat Groehler gelernt, ein solches Verhalten als anomal und erklärungsbedürftig zu erkennen. [konkret, 1992]» (<https://www.dwds.de/wb/anomal>).

Схема 2.

WCom

Nom

E2,

де **Nom** – номен, **WCom** – аналітична його реалізація (дублет-словосполучення), **E2** – синтетична / словесна його реалізація (дублет-еліптема, яка виникла внаслідок еліпсису залежного слова). Наприклад,

електрична піч

номен

(електрична піч)

піч:

*«На станції вже є **електрична піч**. Але нова значно ефективніша. Вона здатна нагріватися до 177 градусів за Цельсієм. Тож космічні мандрівники зможуть» ([ГРАК](#)) – «**Печі** та інші опалювальні прилади повинні мати протипожежні розділки (відступки) від горючих конструкцій не менше 38 см» ([ГРАК](#));*

англ.

football field

номен

(football field)

field:

*«A **football field** is an area of grass where football is played» (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/football-field>) – «A **field** is an*

area of grass, for example in a park or on a farm. A **field** is also an area of land on which a crop is grown» (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/field>);

нім.

Nachtclub

номен

(*Nachtclub*)

Club:

«Von **Nachtclubs**, Bordellen und Kasinos ist [...] [in Kuba nach der Revolution von 1959] weit und breit nichts mehr zu sehen [...]. [Die Welt, 30.01.2016]» (<https://www.dwds.de/wb/Nachtclub>) – «In Deutschland hat sich kürzlich der erste **Club** von McLaren-Eigentümern gegründet, mit 14 Gründungsmitgliedern [Die Welt, 25.11.2019]» (<https://www.dwds.de/wb/Club>);

Отже, еліпсис як формотвірні-словотвірні-номінативне явище виявляється і на рівні синтаксису: за принципом аналогії, про який свого часу писав Ф. де Соссюр [Saussure 1916], все, що відбувається на одному з рівнів мовної системи, відбивається і повторюється на інших рівнях з іншими одиницями відповідних рівнів. Як зазначено раніше, еліпсис кваліфікували саме як синтаксичне й стилістичне явище, що ми намагаємося спростувати, спираючись, передусім, на принцип системної аналогії.

Українська мова, як мова з розвинутою флексійною системою, характеризується широкими можливостями для еліптичних конструкцій. Найпоширенішими є еліптичні речення без присудка або підмета, особливо в діалогічному мовленні:

– *Ти готовий?* – *Готовий.*

Пішов би й раніше, та не зміг (Internet).

Підмет я відновлюється з наявної форми дієслова.

Найхарактернішим є пропуск дієслова-зв'язки *бути* у формі теперішнього часу, що імплементує еліпсис присудка:

Київ – столиця України.

(пор.: *Київ є столицею України*) (Internet)..

У художньому мовленні такі конструкції створюють ефект лаконічності та категоричності. Прийом, джерелом якого постає еліпсис, наразі широко застосовують у медійному дискурсі, наприклад:

Без світла. Без зв'язку. Але тримаємось (з чатів).

Такі конструкції є типовими для сучасних українських медіатекстів, де еліпсис виконує функцію емоційної концентрації та мобілізації адресата. Загалом еліпсис у художньому та публіцистичному стилях надає мовленню динамічності, емоційної напруги, вможливорює акцентування ключових елементів висловлення. Контекстуальний еліпсис в українській мові також тісно пов'язаний з інтонацією та порядком слів.

В англійській мові еліпсис є одним із ключових механізмів синтаксичної економії, обмежений жорсткою структурою **SPO (Subject (підмет) – Predicate (присудок) – Object (додаток))**. Попри фіксований порядок слів, тут широко використовують еліпсис як у розмовному, так і в публіцистичному та художньому стилях. Особливу роль відіграє редукція допоміжних дієслів, також нерідко спостерігається у складних реченнях та відповідях на запитання:

– *Have you finished the report?*

– *Already.*

Пропуск дієслова *have* є типовим для діалогічного мовлення.

– *Have you finished the report? – Yes, I have.*

Типовим для англійської мови є еліпсис допоміжних дієслів, інфінітивів або цілих предикативних груп. Еліпсис дієслова *to be* нерідко використовують у заголовках та в рекламних слоганах [Quirk et al., 1985].

Як і в українській мові, англійські еліптичні конструкції вживають у медіадискурсі, наприклад: *No power. No water. Still fighting*. Конструкції цього зразка широко використовують в англійських новинних зведеннях, підкреслюючи драматизм подій.

Німецька мова поєднує жорсткий порядок слів з можливою синтаксичною редукцією, особливо в неофіційному мовленні. Вона демонструє специфічні

моделі еліпсису, в яких найчастіше пропущені компоненти, що легко відновлюються граматично, наприклад:

– *Kommst du morgen?*

– *Ja, morgen.*

У німецькій мові також наявний еліпсис підмета, наприклад: *Ich bin gleich da – Bin gleich da.*

Німецький еліпсис зберігає баланс між граматичним структуруванням та комунікативною доцільністю, що відображає типологічні особливості мови [Helbig & Buscha, 2001].

Порівняння прикладів української, англійської та німецької мов демонструє як спільні, так і відмінні риси в досліджуваному явищі. До спільних рис належать прагнення до економії мовних засобів, залежність від контексту, активне використання в розмовному мовленні, медійних текстах, зокрема в заголовках. Відмінності пов'язані з типологічними особливостями кожної із трьох мов, а саме: в українській мові наявний ширший спектр еліптичних варіантів завдяки флексійній системі; в англійській – обмежений синтаксис компенсований контекстом; у німецькій – структурована граматики із гнучким використанням еліпсису.

Еліпсис у сучасних українській, англійській та німецькій мовах постає важливим інструментом мовної економії, експресії та прагматичного впливу. Його реалізація зумовлена як типологічними характеристиками мов, так і конкретними дискурсивними умовами. У перекладознавстві еліпсис потребує особливо зваженого підходу, оскільки від адекватності його відтворення залежить збереження комунікативного ефекту оригіналу.

Зіставлення трьох мов дає змогу зробити такі узагальнення: еліпсис є універсальним мовним явищем; тип еліпсису залежить від граматичної будови мови; у перекладі нерідко застосовують стратегії компенсації та експлікації.

Дослідження еліпсису є важливим не лише для теоретичної граматики, а й для перекладознавства, стилістики та дискурс-аналізу, оскільки еліптичні конструкції нерідко створюють труднощі під час міжмовної інтерпретації.

Особливий інтерес становить зіставлення мов різних типологічних груп – української (флексивної), англійської (аналітичної) та німецької (перехідного типу).

Особливої уваги надалі потребує відтворення еліпсису у воєнному дискурсі (*наприклад, двохсотий, трьохсотий, забаранений, задвохсочений* тощо), де надмірне розгортання структури може знизити емоційний вплив тексту. Подальші дослідження еліпсису доцільно спрямувати на аналіз цифрового, медійного та воєнного дискурсу, а також на вивчення когнітивних механізмів сприйняття неповних синтаксичних структур.

Висновки до другого розділу

Визначення типології процесів мовленнєвої компресії залежить від того, в якій площині, тобто на якому рівні, розглядають результативні одиниці, що виникли внаслідок певних системних чи позасистемних (субсистемних) трансформацій.

Ідеться передусім про визначення місця цих трансформацій, їх частотність, регулярність, підпорядкування правилам тощо. У цьому контексті потрібно зазначити, що, оскільки будь-яка мова постає системою, мовлення доцільно кваліфікувати як субсистему з певними ознаками асистемності.

Процеси мовної компресії значною мірою детерміновані чинником економії ментальних або мовленнєвих зусиль. У лінгвістичній літературі традиційно виокремлюють два базові різновиди зазначеної економії: кількісну та якісну. Кількісний тип передбачає редукацію мовленнєвих сегментів у формальній площині конкретної мовної системи, що виражається у зменшенні кількості знаків, необхідних для експлікації певного семантичного контенту чи концепту. До цього ж сегмента зазвичай зараховують мінімізацію фізичних зусиль референтів мовлення. Натомість якісна економія корелює із заощадженням інтелектуальних (когнітивних) ресурсів, які індивіди витрачають на селекцію релевантних мовних одиниць для вербалізації денотатів у процесах кодування та декодування інформації. Зазвичай обидва типи економії

функціонують синкретично, тобто їхня ізольована реалізація у чистому вигляді не простежується.

У класичній парадигмі абрєвіацію кваліфікували як дериваційний спосіб, що зумовлює лексикалізацію та фіксацію в мовній системі графічних ініціальних скорочень. Крім того, її інтерпретували як безпосередній процес генерації абрєвіатур – компактних складних лексем (переважно субстантивів), утворених із початкових компонентів твірних одиниць, які слугують базою для скорочення. У наукових працях також припускається можливість інтеграції повнозначного слова до структури абрєвіатури. Існує погляд, що дефініція цього феномену потребує доповнення такими дескрипціями абрєвіатур, як стабільна орфоепічна реалізація за назвами графем (рідше – фонем) і, як наслідок, лексикалізація графічних скорочень, якій підлягають найбільш частотні й узуальні, верифіковані часом абрєвіатури. Додатково зазначено, що абрєвіація орієнтована на продукування коротших, порівняно з вихідними структурами, синонімічних їм номінацій.

Теза про синоніміїність семантики вихідної структури та результату абрєвіації є дискусійною. Емпіричний матеріал свідчить про протилежне, а саме про наявність семантичної тотожності, яка зумовлена внутрішньою вмотивованістю. Ця вмотивованість транслює контекстуальну залежність абрєвіатури від вихідного словосполучення або слова й актуалізується між одиницями, що постають мовленнєвими та/або текстовими репрезентаціями (формами) відповідних їм мовних номінатем. Застосування поняття синонімії в цьому контексті видається некоректним, оскільки синоніміїні відношення можуть виникати між окремими самостійними номінативними одиницями (словами, лексемами), проте не між варіантними формами одного й того самого номена, якими фактично є базове словосполучення/слово та корелятивна абрєвіатура.

Абрєвіатуру визначаємо як слово, яке є семантично тотожним конкретному словосполученню або відповідному структурованішому слову, що може стилістично збігатися із цим словосполученням чи словом або відрізнятися

від словосполучення чи слова; як слово, яке постає разом з ними дублетом одного й того самого номена. Тому ми визначили відношення між аббревіатурою і співвідносним з нею словом чи словосполученням як рівноправні реляційні, зумовлені внутрішньою вмотивованістю (за наявності семантичної тотожності).

Аналіз матеріалу дослідження довів універсальність явища аббревіації в трьох мовах – українській, англійській та німецькій.

Наявний матеріал демонструє лише відносну універсальність явища універбації в цих трьох мовах. Найменшу продуктивність досліджуваного процесу спостерігаємо в німецькій мові, де універбацією фахівці називають композитотворення, або композицію, тобто утворення складних (зрощених) еквівалентів словосполучень. Це пов'язано з тенденцією німецької мови до адаптування саме складних слів. Утім, мови демонструють певну ідентичність типів універбів (зокрема в межах номенів з домінантою-словосполученням), відмінність полягає лише в особливостях структурного оприявлення синтетичних дублетів номенів. Універбація як сучасне мовне явище заслуговує на докладне вивчення, адже, позасистемне за походженням, воно здатне трансформуватися в системний мовний феномен, що імплементується і функціонує за законами тієї окремої мовної системи, до якої він належить.

У широкому розумінні еліпсис є свідомим або контекстуально зумовленим пропущенням мовного елемента, який відновлюється адресатом в контексті мовної ситуації, попереднього контексту або спільних знань комунікантів. Еліпсис визначено як різновид синтаксичної неповноти, за якого певні компоненти речення не виражені формально, утім, наявні на рівні смислу.

Еліпсис як формотвірно-словотвірно-номінативне явище виявляється і на рівні синтаксису: за принципом аналогії все, що відбувається на одному з рівнів мовної системи, відбивається і повторюється на інших рівнях з іншими одиницями відповідних рівнів.

Українська мова, що належить до репрезентантів вираженого флективного типу, має значний дериваційний потенціал для функціонування еліптизованих синтаксичних комплексів. Найбільш частотними виявляються еліптичні

структури з деважацією предикативного або суб'єктного вузла, які актуалізовані переважно в межах діалогічного дискурсу.

В англійському лінгвопросторі еліпсис постає одним із фундаментальних засобів реалізації закону синтаксичної компресії, параметризованим чітким правилом розташування компонентів (суб'єкт – предикат – об'єкт). Незважаючи на фіксовану архітектоніку речення, зазначена редукція інтенсивно маркує інтерпретаційні моделі розмовного, масмедійного та художнього функціональних стилів. Специфічне навантаження має елімінація допоміжних дієслівних одиниць, яка також перманентно фіксується у складних поліпредикативних конструкціях та репліках-відповідях. Еталонною для англійської мовної системи є компресія допоміжних дієслів, інфінітивних форм або цілісних предикативних блоків. Редукція дієслівної лексики *to be* регулярно експлуатується в заголовкових комплексах та рекламних суглобах.

Німецька мова інтегрує фіксований порядок розташування членів речення з потенціалом до синтаксичного згортання, зокрема, в неофіційній комунікативній практиці. Вона репрезентує детерміновані зразки еліптизації, де зазвичай еліміновані складники, що підлягають експліцитному граматичному відновленню.

Німецький еліпсис утримує паритет між формально-граматичною організацією та прагматичною інтенцією мовця, що віддзеркалює типологічні константи цієї системи. Компаративний аналіз ілюстративного матеріалу української, англійської та німецької мов унаочнює як ізоморфні, так і аломорфні ознаки в межах досліджуваного лінгвального феномену. До ізоморфних характеристик належать загальна тенденція до заощадження мовного субстрату, конситуативна зумовленість, валентність у колоквіальному мовленні та медіадискурсі, зокрема в заголовковій площині.

Аломорфізм зумовлений структурно-типологічними характеристиками кожної з дескриптованих мов: в українській констатовано варіативнішу амплітуду еліптичних модифікацій завдяки синтетичній природі флексії; в англійській — нормативні обмеження синтаксису нівелюються прагматичним

контекстом; у німецькій – фіксована граматична матриця поєднується із флексибільним застосуванням еліптизації.

Еліптичні конструкції в синхронному зрізі української, англійської та німецької мов позиціонуються як релевантний механізм когнітивної економії, експресивізації та прагмалінгвістичного впливу. Його функціонування детерміноване як внутрішньоструктурними параметрами мовних систем, так і специфічними дискурсивними реаліями. У царині перекладознавства еліпсис вимагає ретельної верифікації, оскільки від релевантності його міжмовної конверсії залежить збереження ідентичного комунікативного ефекту вихідного текстового масиву.

РОЗДІЛ III. СИНТАКСИЧНА КОМПРЕСІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

3.1. Базові явища синтаксичної компресії

Процеси компресії охоплюють сьогодні майже всі рівні мовної системи, зреалізуовуючись у писемному та усному мовленні. Системний рівень синтаксису з його одиницями не є винятком. Особливість синтаксичної компресії вбачаємо в принципі системної ієрархії: скорочення, стиснення мовленнєвого матеріалу на рівні лексичному неодмінно відбивається на рівні синтаксичному або навпаки. Напрямок процесу можуть фіксувати конкретні приклади.

Явище компресії характеризує всі стадії розвитку будь-якої мови, починаючи від самої її появи. Еволюцію мови супроводжують внутрішньомовні та зовнішні, позалінгвальні, чинники, зокрема контакти між сусідніми племенами чи народами, намагання окремих з них сформуватися як нація. На стадії становлення германські мови мали багато спільного в лексичних системах, утім, через вплив конкретних фонетичних та морфологічних законів певної мовної системи кожна з лексичних систем отримала своє «національне» забарвлення.

Залежно від підходів до її розгляду, а також від умовного системного рівня, де вона відбувається, компресія буває кількох видів: фонетична, лексична, морфологічна, синтаксична. Зацікавлення викликає саме останній вид, з одного боку, через активність і водночас актуальність цього виду компресії, а з іншого – через недостатній рівень дослідження цієї проблематики.

Синтаксичну компресію також можна назвати інформаційною, тому що речення передусім є реалізацією інтенції, що передбачає адресну інформативність. Отже, цей вид компресії постає стисненням змістового наповнення дефініціовального складника зі збереженням його сутнісної площини. З огляду на таке явище має значний потенціал в архітектоніці тексту,

оскільки безпосередньо пов'язане з моделюванням образного слова. Семіотичні ж та комунікативні засоби компресії інформації в тексті мають значеннєве спрямування.

Компресія пов'язана із сучасними процесами в синтаксисі, які залежать від скорочення синтаксичних структур, зокрема речень в індоєвропейських мовах. Для виявлення цих процесів потрібно проаналізувати наявні процеси компресії з урахуванням їхньої актуальності, зокрема визначити статус синтаксичної компресії серед інших явищ досліджуваного зразка, проаналізувати особливості еквівалентності синтаксичних компресивів, з'ясувати взаємозалежність різних видів мовної компресії.

Не можна не погодитися з розмірковуваннями М. Вінтонів та Т. Вінтонів щодо того, що «одним із фундаментальних законів внутрішнього розвитку мови є закон мовної економії. При цьому тенденція до економії розвивається у двох напрямках і діє двояко: з одного боку, аналіз текстів показує, що стиснення кількох висловлень в одне речення спричиняє появу ускладнених структур із великою кількістю підрядних частин, відокремлених членів речення, вставних конструкцій; з іншого боку, поряд із такими структурами зростає і кількість коротких простих речень» (Вінтонів 2016, 10). Також релевантним сучасній мовній ситуації є твердження О. Ващило та В. Нагнибіди, що «на сучасному етапі розвитку суспільства значні обсяги інформації потребують більш стислих засобів їх передачі. Мовна компресія є провідним способом реалізації закону мовної економії, що зумовлюється прагненням будь-якої мови до лаконічності, чіткості й точності викладу думки» [Ващило, Нагнибіда 2021, с. 48].

Синтаксична компресія, або синтаксична редукція, постає мовним явищем, сутність якого полягає у вилученні з логічно розгорнутих конструкцій надлишкових словесних компонентів, а також синтаксичному об'єднанні елементів, що залишилися, за умови повного збереження семантико-синтаксичного значення первинних синтаксичних структур. Вона є одним із продуктивних засобів досягнення лаконічності, компактності та експресивності мовлення. Основна мета продукування таких компресивних синтаксичних

конструкцій носіями тієї чи тієї мови – передати максимум інформації, використовуючи мінімум мовних засобів, і в цьому разі зміст речення залишається зрозумілим з контексту або комунікативної ситуації. Іншими словами, синтаксичну редукцію, або синтаксичну компресію, вважають продуктивним засобом синтаксичної конденсації.

До основних механізмів синтаксичної редукції належать:

1) еліпсис (опущення) – пропуск одного або кількох членів речення (найчастіше присудка або підмета), які легко відновлюються з контексту, наприклад, конструкцію *Я хочу кави, а ти хочеш чаю* можна замінити *Я хочу кави, а ти – чаю* без втрати значення.

2) номіналізація – заміна дієслівних конструкцій іменними, що робить висловлювання компактнішим, характерним для наукового або офіційно-ділового стилю;

3) асиндетон (безсполучниковість) – відсутність сполучників між однорідними членами або частинами складного речення, що посилює динамічність та експресію.

Отже, до синтаксичної компресії (її ще називають синтаксичною редукцією) належнюємо такі процеси.

1. Поділ складного речення з кількома підрядними на два або більше речення простішої структури. Це унаочнено матеріалом двомовних перекладів. Складні речення відповідної структури мови оригіналу перекладач розбиває на смислові відрізки (синтагми) і трансформує (модифікує) їх, отримуючи в мові перекладу речення простішої структури із збереженням змісту. Наприклад: нім. *Zum Beispiel könnten wir die Leute bitten, ihre Zustimmung zu äußern oder Nichtübereinstimmung mit einer Reihe von Aussagen wie: Diejenigen, die Wahlen unterstützen, schaden dem Land* (<https://files.core.ac.uk/download/pdf/16673706.pdf>);

укр. *Вільне волевиявлення поліпшить становище справ у країні, навіть якщо воно загрожує соціальними вибухами* (соціальні мережі).

2. Заміна складного / складнопідрядного речення простим. Нерідко процесу компресії саме такого зразка сприяє належне володіння усталеними

граматичними конструкціями мови оригіналу й мови перекладу. Наприклад: укр. *На зараз цей співробітник зайнятий тим, що формує звіт за минулий місяць* – нім. *Im Moment ist dieser Mitarbeiter damit beschäftigt, einen monatlichen Bericht zu erstellen*; укр. *Ми спостерігали за тим, як розвантажували товар* – нім. *Wir haben gesehen, wie die Ware entladen wurde*; укр. *На складі лежать двигуни, які потрібно доставити в порт* – нім. *Im Lager gibt es Motoren, die zum Hafen geliefert werden* (тут і далі джерело прикладів – Inet).

3. Заміна підрядного речення дієприкметниковим зворотом. Наприклад: укр. *Тепер, коли ми візьмемо до уваги все, що було сказано раніше, можна зробити висновок, що ...* нім. *Das heißt, wir können daraus schließen...*

4. Заміна залежного речення або займенникового звороту конструкцією із прийменником. Наприклад: нім. *Aufgrund der Tatsache, dass wir mit den Umständen konfrontiert wurden, können wir mit einer Verzögerung bei der Lieferung von Waren rechnen*; укр. *Через непередбачені обставин можлива затримка з доставкою товару.*

Матеріал перекладів свідчить про те, що доцільно здійснювати переклад компресивних структур повними, розгорнутими структурами. Наприклад: англ. *If this is the first time you have connected to this PC using Bluetooth, you must complete the Bluetooth wizard on the phone and set up a Bluetooth partnership with the PC before synchronizing.* – укр. *Якщо ви вперше підключаєтесь до цього комп'ютера за допомогою Bluetooth, ви повинні завершити установку Bluetooth майстра на телефон та налаштувати Bluetooth зв'язок з ПК перед синхронізацією.*

Засоби синтаксичної конденсації мають низку особливостей, які полягають у тому, що ці засоби не є закономірними, а зумовлені контекстом або певними екстралінгвістичними чинниками. Конденсовані або неконденсовані синтаксичні конструкції завжди постають зрозумілими й загальнозживаними через те, що носії інформації в межах конкретної мови або в межах конкретних мов здатні передавати потрібну однозначну інформацію в певному соціальному просторі, а також на певних рівнях спілкування.

Синтаксична компресія полягає також в стисненні знакової структури через еліпсис, граматичну неповноту, асиндетон, синтаксичну асиметрію (відкидання логічних ланок висловлювання). Тут і постає питання про те, яка компресія є первинною, а яка – вторинною: лексична чи синтаксична. Відповідаючи на нього, згадаємо факти лексичної, номінаційної, компресії, а також одиниці, що імплементують результати зазначеного процесу.

Вербальний репрезентант номена виникає внаслідок еліпсису а) головного слова, залежного слова; б) еліптичної універбації, внаслідок дії якої з'являються іменники, прикметники, дієслова, прислівники. Або вербальний репрезентант номена виникає внаслідок композитної компресії словосполучення, а саме: а) аббревіації; б) формальної компресії; в) композитна універбація [Дьячок 2023, с. 24].

Ці одиниці належать є номенів, які представлені всіма семантично тотожними одиницями, виявленими на рівні словосполучень, а саме: а) сполучення слів (зокрема зі службовим словом), яке за ступенем сполучуваності наближається до фразеологізму, але ще не є фразеологізмом; б) фразеологізм (зокрема зі службовим словом у складі); в) універбалізований (вербальний) еквівалент словосполучення – слово, утворене внаслідок вербальної модифікації словосполучення.

З огляду на те, що всі результативні одиниці тут формально утворені від синтаксичних одиниць – словосполучень, точніше – постають їхніми еквівалентами за умови збереження лексичного значення (у чому й полягає сутність компресії), можна було б уважати синтаксичну компресію первинною. Утім, у цьому разі наявний певний синкретизм, адже словосполучення, здатні до компресії, мають певний ступінь злиття компонентів і стале значення. Такі словосполучення за своєю суттю «наближаються» до фразеологізмів, хоч і залишаються структурно вільними. Їхню аналітичну структуру об'єднує спільне значення, яке й уналежнює такі словосполучення – колокації – до розряду номінативних одиниць, наближаючи їх цією рисою до слів. Отже, лише

розчленована аналітична форма дає змогу вважати їх синтаксичними конструкціями.

Причини компресії, зокрема синтаксичної, в різних індоєвропейських мовах є загалом універсальними. Це пов'язано з іншими мовними й світоглядними універсаліями індоєвропейців – носіїв як германських, так і слов'янських мов.

До причин синтаксичної, або, іншими словами, інформаційної, компресії належать такі.

1. Прагматичні чинники (вимоги мовної прагматики).
2. Засади естетики.
3. Стилiстичні чинники (вимоги стилістики).

Разом із цими наявні такі, які провокують компресію інших типів (лексичну, морфологічну зокрема), але є універсальними й тому охоплюють абсолютно всі вияви формального скорочення інформації.

1. Дія загальномовної тенденції економії мовленнєвих зусиль (economy of speech – термін Отто Єсперсена (1922? 1928)), яку найчастіше спостерігають у мовленні.

2. Окрема тенденція зближення унормованої (літературної) і розмовної площин та проникнення розмовних, сленгових, діалектних елементів до літературного простору.

3. Екстралінгвістичні процеси, які полягають у стрімкому прискоренні темпу життя. Це спричиняє спрощення структурованих синтаксичних конструкцій, особливо найскладніших з них.

4. Когнітивні процеси (проекція когнітивних знань на мову, на мовні одиниці супроводжена значним редукуванням мовленнєвих зусиль). Причина цього – «передтекстові» когнітивно-мисленнєві операції, реалізацію яких зумовлено властивістю людського мислення не виражати експліцитно ті знання про реальну дійсність, які є здобутком загальнолюдських знань – концептів та концептосфер того чи того народу як носія певної мови, а також знань,

відтворення яких у разі комунікативної помилки є можливим через логіко-висновкові когнітивні операції.

Т. А. ван Дейк писав, досліджуючи теорію дискурсу, про те, що «за наявності послідовності пропозицій потрібно опустити ті пропозиції, які не слугують умовою інтерпретації» [Teun A. van Dijk 1972].

Окрім того, синтаксична компресія базується на лінгвальній тенденції до передавання максимальної кількості інформації за певний відрізок часу. Цю тенденцію формально втілено в результатах явищ еліпсису, універбації тощо, коли через формальну словесну компресію відбувається компресія синтаксична, наприклад: укр. *Ігровий майданчик привертав увагу майже кожного – майданчик привертав увагу майже кожного*; англ. *the playground attracted almost everyone's attention – the ground attracted almost everyone's attention*; укр. *Він зробив свій внесок в спільну справу – він привніс своє до спільної справи*; англ. *He made a contribution last days – he contributed last days*.

Тут спостерігаємо явища еліпсису (укр.) та еліптичної дієслівної універбації (англ.), які спричинили синтаксичну компресію. Отже, потрібно наголосити на тому, що такі випадки демонструють двоступеневу компресію: 1) лексико-граматичну, тобто таку, яка відбувається на рівні лексики й граматики, та 2) синтаксичну, тобто таку, яка відбувається вже на синтаксичному рівні – формально на рівні речення.

Наведемо ще дві протилежні тенденції, які діють в тій чи тій мові, постаючи рушійною силою зокрема синтаксичної компресії: 1) тенденція, що охоплює процеси, під впливом яких мовна система еволюціонує, стрімко розвивається; 2) тенденція, що охоплює процеси, які «гальмують», стримують стрімкий розвиток системи. Це не означає, що дія двох тенденцій відбувається одночасно: зазвичай дія першої з них зумовлена екстралінгвальними явищами й процесами (суспільними, політичними, воєнними тощо) і триває під час активізації суспільних подій; дія другої тенденції виявляється як компенсаторна після бурхливих, революційних, переломних подій. У цьому разі так само мова розвивається в бік передавання більшого обсягу інформації в одиницю часу через

модифікування синтаксичних одиниць – речень. Утілення такої тенденції розвитку в змістовій площині відбувається симетрично, чи паралельно, з фонетичним аспектом. Скорочення змісту супроводжено відповідним скороченням форми (структури, фонетичної оболонки висловлювання тощо). Це і є основний принцип дії синтаксичної компресії в будь-якій індоєвропейській мові.

Утім, наявні ще причини, що сприяють активній появі та широкому поширенню компресивів, зокрема синтаксичних. Це значущість впливу масової комунікації (масмедіа) на суспільство. Разом з економічним і соціальним існуванням людини можна говорити про її лінгвальне існування, де саме людина керує не лише власним мовленням, спираючись на мовний досвід, але й провокує мовленнєві й мовні зміни, однією з яких і є компресія у всіх її виявах.

Отже, синтаксична компресія передбачає системне скорочення структури тексту через еліпсис, граматичну неповноту, асиндетон, синтаксичну асиметрію, тобто опущення логічних ланок висловлювання. Модифікації компресії інформації здебільшого зумовлені жанровими особливостями й вимогами того чи того усного чи писемного дискурсу. Не можна висновкувати про первинність чи вторинність синтаксичної компресії порівняно з лексичною: по-перше, сутність їхня однакова; по-друге, причини появи й функціонування компресивних одиниць ідентичні; по-третє, відмінність полягає лише в наявності / відсутності статусу номінативності компресивних одиниць.

Синтаксична редуція (насамперед у формі еліпсису) є одним із найефективніших інструментів у прагмалінгвістиці реклами. Вона забезпечує мовну економію, динамічність сприйняття та імітує невимушений розмовний стиль. Прикладами слугують такі своєрідні зразки у трьох досліджуваних мовах.

В українській рекламі флективна система дозволяє опускати підмети або дієслова-предикати без втрати змісту, оскільки закінчення слів чітко вказують на синтаксичні зв'язки. Наприклад: *[Ми] Керуємо майбутнім* (ПриватБанк (офіційний слоган корпоративного сайту та рекламних кампаній)). Спостерігаємо еліпсис підмета (займенника *ми*), який легко дедукується з

особового закінчення дієслова *-емо*. Інший приклад: *[Тут є] Смак свободи* (Чернігівське (відоме гасло багаторічної масової кампанії бренду)). Спостерігаємо номінативне (називне) еліптичне речення, де повністю редуковано екзистенційну предикативну групу (*є / присутній*).

Попри фіксований порядок слів (*S-V-O*), англійська реклама активно редукує підмети, допоміжні дієслова та дієслово *to be* для досягнення максимального ефекту лаконічності.

В англomовному рекламному дискурсі маємо такі приклади. *[It is] Good to know. [It is] Goodyear* (Goodyear (транснаціональна компанія з виробництва автомобільних шин)). Тут бачимо опущення суб'єктно-предикативного комплексу «*It is*» на початку обох частин гасла. Ще одним прикладом може послугувати *[You should] Think different* (Apple (культова рекламна кампанія 1997–2002 рр.)). Спостерігаємо в цьому разі еліпсис модально-суб'єктної групи. Речення зведене до імперативної форми, яка фокусує увагу суто на дії.

У німецькій мові, де дієслово має чітко визначене місце, синтаксична редукція найчастіше виражається у формі бездієслівних номінативних конструкцій або елімінації артиклів. Наприклад: *[Das є/bietet] Freude am Fahren* («Радість від водіння») (Бренд: BMW (глобальний і незмінний слоган автоконцерну)). Тут маємо класичний бездієслівний еліпсис (номінативний синтагматичний сегмент). Повністю усунено підмет і предикат (на кшталт *Das Auto bietet...*), залишено лише об'єкт емоційного впливу. Ще приклад: *Bitte ein Bit [відпустіть / налийте]* (Bitburger (відома німецька пивоварня)). Тут спостерігаємо контекстуально-ситуативний еліпсис. Пропущено предикативну групу наказового способу (*Geben Sie mir... / Schenken Sie... ein*), що є типовим для розмовної німецької моделі замовлення в автентичному середовищі.

Отже, синтаксична редукція широко використовується в різних стилях мовлення: у розмовному мовленні; у художній літературі: для створення певного стилістичного ефекту або передавання внутрішнього стану персонажів; у рекламі та публіцистиці: для привернення уваги, створення лаконічних та інформативних повідомлень.

3.2. Компресійні синтаксичні структури в українській мові: теоретичні засади, механізми творення та лінгвопрагматичний потенціал

В епоху тотальної глобалізації, стрімкого розвитку цифрових інформаційних технологій та безпрецедентного прискорення темпів людського життя сучасне суспільство стикається з явищем перманентного перевантаження інформаційного простору. Проблема раціонального подання інформації, оптимізації комунікативних потоків та прагматичного підходу до структурування повідомлень набуває виняткової, безпрецедентної актуальності, що неминуче зумовлює глибокі трансформації на всіх без винятку рівнях мовної системи [Мірошниченко 2016].

Серед ключових механізмів, які забезпечують життєздатність та гнучку адаптацію мови до нових, екстремальних комунікативних потреб сьогодення, фундаментальну роль відіграє мовна економія. Вона постає не просто як факультативна тенденція, а як універсальний, базовий закон розвитку та функціонування мови, що виявляється в непереборному прагненні мовців до мінімізації артикуляційних, когнітивних та часових зусиль за умови збереження або навіть максимізації інформативності висловлювання [Рекотова 2022, с. 60].

Реалізація цього універсального принципу на рівні побудови тексту та конструювання речення спричиняє виникнення та активне функціонування феномену синтаксичної компресії. У сучасній українській мові синтаксична компресія стає надзвичайно поширеним, життєво важливим та істотним чинником розвитку мовної системи, який охоплює найрізноманітніші функційні стилі та дискурсивні практики, що неминуче призводить до відчутної модифікації традиційних синтаксичних структур.

Вона репрезентує собою не просто механічне, кількісне скорочення фізичного обсягу тексту, а глибокий, складний когнітивно-лінгвістичний та психологійний процес, що полягає в цілеспрямованому вилученні з поверхневої структури висловлювання тих синтаксичних і лексичних елементів, які в певній

комунікативній ситуації виявляються надмірними, логічно передбачуваними або такими, що можуть бути без особливих зусиль відновлені реципієнтом з вербального (попереднього чи наступного) чи невербального (ситуативного) контексту.

Скомпресовані тексти органічно функціонують у найрізноманітніших сферах життєдіяльності сучасної людини, утворюючи щільне комунікативне середовище: від вишуканої художньої літератури та оперативної газетної публіцистики до сухих науково-технічних інструкцій, рекламних слоганів та невимушеного повсякденного розмовного мовлення. Завдяки майстерному застосуванню механізмів компресії інформативність висловлювання не лише не зазнає редукції чи втрати сенсу, але, навпаки, парадоксально зростає, роблячи текстовий масив значно насиченішим, динамічнішим, експресивнішим та переконливішим для кінцевого споживача інформації – читача чи слухача. Відтак, докладне, вичерпне дослідження компресійних синтаксичних структур, виявлення їхньої типології, функційного навантаження та прагматичного потенціалу в сучасній українській мові становить одне із пріоритетних завдань новітнього мовознавства.

Значущим у нашому дослідженні постає питання, пов'язане з концептуальною дихотомією закону мовної економії та мовленнєвої надмірності.

Для справді глибокого, науково обґрунтованого розуміння онтологічної природи компресійних синтаксичних структур потрібно насамперед чітко розмежувати, а згодом діалектично поєднати поняття «мовна економія» та «мовна компресія». Сучасний ґрунтовний лінгвістичний аналіз теоретичних праць щодо концепту «мовна економія» (із залученням загальнонаукових методів опису, аналізу, узагальнення та пояснення) дає змогу стверджувати, що економія – це фундаментальний мовний закон і глобальний еволюційний принцип, тоді як мовна компресія – це безпосередній, відчутний результат або конкретний практичний спосіб реалізації цього абстрактного принципу в живому мовленні [Рекотова 2022, с. 56].

Принцип лінгвістичної економії органічно та нерозривно пов'язаний із цілою низкою суміжних концептуальних ознак, серед яких провідні позиції посідають стислість, змістовність, лаконічність, влучність, семантична компресія та прегнантність (тобто надзвичайне внутрішнє смислове насичення форми). У площині стилістики тексту ці різноманітні ознаки нерідко синтезуються та об'єднуються під терміном «лапідарність», який традиційно позначає феноменальну здатність комуніканта вмістити максимум глибинного змісту в мінімум зовнішньої мовної форми, відсікаючи все зайве, подібно до того, як скульптор відсікає зайве від кам'яної брили [Дзикович, Моїсеєва 2923].

Фундаментальним, основоположним принципом, на базі якого сучасні науковці у сфері теоретичної та прикладної лінгвістики прагнуть пояснювати найважливіші, глибинні процеси еволюційного розвитку й щоденного функціонування мови, виступає діалектичне протиставлення «економія – надмірність» [Заїка 2021, с. 41].

Будь-яка природна людська мова апіорі містить у своїй системі певний (нерідко досить високий) відсоток структурної та семантичної надмірності. Ця надмірність не є недоліком; навпаки, вона є еволюційно виправданою для забезпечення абсолютної надійності передавання інформаційного повідомлення від адресанта до адресата в реальних умовах комунікації, які завжди супроводжуються можливими фізичними, психологічними або лінгвістичними перешкодами (так званими комунікативними «шумами»). Надмірність слугує своєрідним буфером, гарантуючи, що навіть за випадкової втрати чи викривлення частини мовного сигналу загальний зміст висловлювання буде адекватно реконструйований і зрозумілий реципієнтом.

Утім, у численних комунікативних ситуаціях, коли канал зв'язку є ідеально чистим, а прагматичний контекст (спільний фонд фонових знань, аперцепційна база комунікантів) є достатньо глибоким і багатим, природна мовна надмірність перетворюється на обтяжливий баласт, що гальмує динаміку спілкування. Саме в таких сприятливих умовах на повну потужність вступає в дію закон економії

мовних зусиль, який через різноманітні механізми компресії безжально усуває структурно надмірні елементи [Рекотова 2022, с. 53].

Згідно із ґрунтовними теоретичними положеннями М. С. Нікітіна, під феноменом компресії варто розуміти специфічний, складноорганізований клас змістовних еквівалентних мовленнєвих трансформацій синтаксичної структури мови. Жорсткі правила виконання цих лінгвістичних трансформацій передбачають свідоме опущення одних й обов'язкове збереження інших, вагоміших елементів цих синтаксичних структур. Важливо наголосити, що опущення і збереження елементів не є хаотичним; воно завжди мотивується потужними екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками оптимального забезпечення комунікативного акту: непримиренною боротьбою з мовленнєвою надмірністю, прагненням до економії фізичних зусиль мовця та, що найголовніше, цілеспрямованим фокусуванням уваги реципієнта на ключових, рематичних інформаційних блоках. Отже, компресія постає не як деградація синтаксису, а як його вища, оптимізована форма існування.

Як особливе, універсальне явище, що історично з'явилося внаслідок реалізації природних законів економії мови та невинного стремління людини максимально спростити й пришвидшити процес поширення інформації, компресія здатна пронизувати абсолютно всі архітектонічні рівні текстової структури. Сучасний лінгвістичний аналіз переконливо засвідчує, що тексти найрізноманітнішого спрямування активно імплементують компресію на всіх можливих рівнях для радикального скорочення обсягу тексту без найменшої шкоди для його змістового ядра. Сформованість у мові величезного різноманіття засобів компресії дає змогу гнучко продукувати тексти, філігранно маніпулюючи їхнім обсягом.

Для наочної систематизації цього складного явища доцільно представити рівневу стратифікацію мовних засобів конденсації інформації.

Таблиця 4

Рівень мовної компресії	Концептуальна характеристика та	Репрезентативні приклади в сучасній українській мові
--------------------------------	--	---

	базові механізми реалізації	
Графемний (графічний)	Тотальне скорочення на рівні візуального написання слів без зміни їхнього фонетичного звучання під час розшифрування. Охоплює аббревіатури, графічні скорочення, використання цифр та математичних символів замість повноцінних словесних описів.	<i>м. (замість місто), грн (замість гривня), вул. (замість вулиця), 2024 (замість дві тисячі двадцять четвертий), США, ЄС.</i>
Морфологічний (словотвірний)	Утворення нових, коротших лексичних одиниць через використання усічених форм, усічення основ слова, компресивне словотворення, зрощення, контамінація та універбація (згортання словосполучення в одне слово).	<i>Маршрутка (з маршрутне таксі), заліковка (із залікова книжка), промо (від промоція), ЗМІ (засоби масової інформації як лексикалізована одиниця).</i>
Лексичний	Свідома заміна розгорнутих, багатослівних описових зворотів одним містким словом, нерідко терміном. Залучення лексики з максимально високим ступенем гіперонімічного узагальнення.	<i>Використання терміна аграрії замість описової конструкції люди, які працюють у сфері сільського господарства; інфляція замість процес знецінення паперових грошей.</i>
Синтаксичний	Радикальне елімінування логічно та структурно вторинних членів речення. Охоплює такі	<i>Я – додому (замість Я йду додому); Сьогодні. Тут. Зараз (замість Це</i>

	механізми: еліпсис, інтенціональна граматична неповнота, парцеляція, безсполучниковість (асиндетон), спрощення підрядних зв'язків.	<i>відбувається сьогодні, тут і зараз).</i>
Семантичний (семантико-синтаксичний)	Опущення зрозумілих смислових макроблоків, превалювання імпліцитності висловлювання над експліцитністю. Відбувається скорочення формули структури запису змісту та трансформація метамови.	Заміна розгорнутого опису складної побутової ситуації одним макропропозиційним концептом (наприклад, алюзивне висловлювання, зрозуміле лише поінформованим).
Стилістичний	Системне уникнення стилістично маркованих, описових, орнаментальних і багатослівних фігур мовлення на користь гранично лаконічних, нейтральних структур.	Нейтралізація метафор, епітетів та порівнянь у текстах наукового або офіційно-ділового дискурсу задля економії перцептивного простору.

Кожен із зазначених рівнів має широкий, специфічний спектр власних інструментів. Проте особливе, центральне місце у цій складній ієрархії посідає саме синтаксичний рівень. Це зумовлено тим фундаментальним фактом, що речення є базовою, найвищою комунікативною одиницею мови, і саме структурні трансформації на рівні синтаксису найпомітніше та найефективніше впливають на загальне сприйняття тексту, його динаміку та прагматичне спрямування.

Текстова компресія безпосередньо на синтаксичному рівні являє собою витончений лінгвістичний процес, що полягає у філігранному вилученні з тканини висловлювання тих слів, словосполучень і цілих підрядних частин

речення, які свідомо чи підсвідомо здаються творцеві тексту (авторові) другорядними, малозначущими (як у суто смисловому, так і у структурному чи комунікативному плані) або вже достеменно відомими реципієнту, а отже, такими, що категорично не потребують повторної вербалізації.

У вітчизняному мовознавстві проблеми синтаксичної компресії, природи неповноти речення та інструментарію мовної економії десятиліттями активно та плідно досліджували цілою плеядою видатних учених. До золотого фонду української синтаксичної науки належать ґрунтовні розвідки таких лінгвістів, як В. В. Богатько (2010), І. Р. Вихованець (1988), П. С. Дудик (2010), А. П. Загнітко (2001, 2007), С. Єрмоленко (2001), О. А. Стішов (1990) та багатьох інших. Зазначені вчені досконало розглядали синтаксичну будову еліптичних неповних речень, складну семантику еліпсованих елементів, допустимий обсяг еліпсації в різних стилях, а також комунікативне значення таких структур. Однак, попри вагомий здобуток попередників, компресувальний потенціал цих мовленнєвих конструкцій у світлі новітніх когнітивно-дискурсивних парадигм залишається невичерпним джерелом для подальших глибинних наукових пошуків та інтерпретацій.

До найважливіших, базових видів синтаксичної компресії в сучасній українській лінгвістиці традиційно уналежнюють: класичний еліпсис, інтенціональну граматичну неповноту, безсполучниковість (асиндетон), експресивне членування (до якого входять споріднені, але відмінні явища парцеляції та сегментації/приєднання), контамінацію структур, їх спрощення та риторичне замовчування (апосіопезу). Кожен із цих механізмів відзначається власними, унікальними структурними особливостями та виконує суворо специфічні прагматичні функції в тексті.

Еліптичні неповні речення (термін походить від давньогрецького слова *elleipsis*, що буквально перекладається як «нестача», «пропуск» або «випадіння») об'єктивно є одним з найпотужніших, найстаріших та найчастотніших засобів лінгвістичної компресії в українській мові. Еліпсис як синтаксичний засіб компресії текстів полягає в нормативному опущенні логічно потрібних членів

речення, які, проте, надзвичайно легко, майже автоматично відновлюються у свідомості комуніканта завдяки жорстким законам синтаксичної сполучуваності лексем та загальному контексту [[Мірошніченко](#)].

У класичних еліптичних конструкціях опускаються винятково ті елементи, які в конкретний момент мовлення не несуть значущого, унікального семантичного навантаження в змісті речення. Завдяки їх філігранному усуненню відбувається різка, контрастна актуалізація (висунення на передній план) тієї інформації, яка залишається наявною в реченнєвій структурі.

Найчастіше в українській мові еліпсуванню піддається дієслово-присудок, особливо якщо це дієслова фізичного руху, процесу мовлення, буття або інтелектуального/матеріального володіння.

Для глибокого розуміння цього процесу проаналізуємо репрезентативні приклади еліптичної компресії в сучасній українській мові.

Приклад 1 (Еліпсис дієслова руху в складносурядному реченні):

Поверхнева (реалізована) структура: *«Батько – на завод, а мати – в поле»;*

Глибинна (повна) структура: *«Батько [пішов/поїхав] на завод, а мати [пішла/поїхала] в поле».*

У цьому класичному прикладі синтаксична компресія дає змогу мовцеві уникнути стилістично важкого, тавтологічного повторення дієслова руху. Реципієнт миттєво реконструює присудок на основі семантики наявних суб'єктів («батько», «мати») та обставин напрямку дії, виражених прийменниково-іменниковими конструкціями із просторовим значенням («на завод», «в поле»). Тире в українській орфографії тут постає графічним маркером синтаксичного нуля – місця, де відбулася компресія.

Приклад 2 (Еліпсис дієслова-імператива в ситуативному діалозі):

Поверхнева структура: *«Мені, будь ласка, чорну каву без цукру».*

Глибинна структура: *«[Зробіть/Налийте/Принесіть/Дайте] мені, будь ласка, чорну каву без цукру».*

Еліпсис головного дієслова наказового способу в розмовному стилі є абсолютно нормованим явищем. Сама екстралінгвальна комунікативна ситуація

(перебування замовника в кав'ярні біля баристи) робить вербалізацію присудка абсолютно надмірною. Конструкція складається лише з додатка в давальному відмінку (*мені*) та прямого додатка в знахідному відмінку (*каву*), проте повною мірою реалізує комунікативну інтенцію мовця.

Варто наголосити, що емотивна функція еліпсису (яка полягає в акцентуації емоційного боку висловлення, наданні йому динамізму) є не єдиною, а нерідко факультативною й змінною. У багатьох випадках (як у Прикладі 2) еліпсис є суто прагматичним, рутинним засобом мовної економії зусиль артикуляційного апарату, що не має жодного додаткового експресивного чи стилістичного навантаження.

Поряд із класичним, структурно зумовленим еліпсисом, сучасні дослідники синтаксису виокремлюють явище інтенціональної (навмисної) синтаксичної неповноти, яке має принципово інакшу прагматичну та психологічну природу. Основною, визначальною ознакою конструювання неповних синтаксичних утворень, яка радикально відрізняє їх від повних аналогів, є свідоме порушення автором послідовності в граматичному зв'язку членів речення. На відміну від типового еліпсису, де пропуск легко заповнюється з контексту і є структурно передбачуваним, незакінченість або розірваність такого речення є зумисною стратегією. У цьому разі неназваний або вилучений елемент чи частина речення парадоксально стають найакцентованішими, психологічно найважливішими в усьому висловлюванні.

Неповні речення постають комплексним засобом як синтаксичної, так і глибинної семантичної компресії: вони передають життєво важливу інформацію гранично коротко, економлять дорогоцінний час мовця і слухача в умовах цейтноту. Дослідники наголошують на надзвичайно цікавому лінгвокогнітивному феномені: втрата реченням формальних структурних елементів зовсім не спричиняє симетричної втрати його семантичного складника. Навпаки, питома інформативність такого спресованого висловлювання стрімко зростає, повідомлення стає насиченішим, концентрованішим і, як наслідок, набагато переконливішим для читача чи

слухача. Неповне речення на рівні перлокутивного ефекту звучить значиміше, вагоміше та категоричніше, ніж його розгорнутий структурний еквівалент.

Приклад контекстуальної неповноти (діалогійна репліка):

Повна форма запитання: «- *Чи ти успішно виконав те складне завдання, яке я тобі доручив учора?*»

Компресована репліка-відповідь: «- *Виконав*» (з інтернету).

У репліці-відповіді пропущено підмет (*я*), прямий додаток (*завдання*) та всі обставини. З погляду формального, академічного граматичного синтаксису це речення є неповним (односкладним, контекстуальним). Утім, з погляду комунікативного синтаксису та теорії актуального членування речення, воно є абсолютно довершеним та інформативно вичерпним. Мовець безжально відсікає всю відому, тематичну (дану) інформацію, залишаючи винятково рему – нову інформацію, ядро повідомлення. Саме це забезпечує найвищий ступінь комунікативної ефективності.

Окреме, надзвичайно важливе місце в системі компресійних структур української мови посідають явища парцеляції та сегментації, які набули не баченого досі широкого поширення в сучасній художній літературі та, особливо, в масовій газетній публіцистиці, починаючи з кінця ХХ століття.

Парцеляція (від фр. *parcelle* – частинка) – це потужний стилістико-синтаксичний прийом навмисного розчленування єдиної, зв'язної синтаксичної структури (базового речення) на кілька окремих інтонаційно-сміслових одиниць (парцелятів). Кожна із цих одиниць оформлюється на письмі як самостійне, незалежне речення (найчастіше відокремлюється крапкою), хоч граматично залишається залежною від базової частини. Класифікацію парцельованих конструкцій у лінгвістиці здебільшого будують на суто структурних підставах, залежно від граматичного характеру самих парцелятів (це може бути окреме слово, підрядне словосполучення або навіть ціла підрядна частина складного речення), а також від їхньої загальної кількості в межах одного періоду.

Приклад парцеляції:

Базова (розгорнута) структура: «*Старе місто спало під покровом ночі дуже тривожно, глибоко і абсолютно без жодних сновидінь*».

Парцельована (компресована) структура: «*Місто спало. Тривожно. Глибоко. Без сновидінь*» [В. Підмогильний. Місто; ГРАК].

У цьому прикладі автор застосовує компресію не стільки в сенсі фізичного скорочення кількості знаків (хоча економія лексики тут також присутня), скільки в сенсі *когнітивної компресії сенсів* та інтонаційного рубання тексту. Розділивши однорідні обставини способу дії крапками, письменник штучно надає кожному парцелятові статусу самостійного висловлювання. Це руйнує монотонність складного синтаксичного періоду і різко, багаторазово підвищує експресивний компонент значення кожного виділеного слова. Згідно із працями О. Г. Григор'євої, під експресивним компонентом значення варто розуміти «додаткове до основного – предметно-логічного – значення слова (конотацію), що містить інформацію про ступінь, силу вираження емоції чи суб'єктивну оцінку слова» реципієнтом.

Парцеляція чітко реалізує цей прихований експресивний потенціал мови.

Водночас потрібно розмежовувати споріднені, але не тотожні концепти. Парцельовані одиниці потрібно концептуально відрізнити від сегментованих конструкцій, які були докладно описані ще в класичних працях.

Сегментація (яскравим прикладом якої є називний теми) передбачає винесення логічно найважливішого компонента в абсолютну препозицію (на початок висловлювання) у формі називного відмінка з подальшим його розгортанням або займенниковим дублюванням у наступному реченні: *Рідна земля. Як часто ми згадуємо про неї на чужині*. Це також є своєрідною формою синтаксичної економії, оскільки такий прийом дає змогу мовцю уникнути нагромадження складних, громіздких підрядних зв'язків, замінюючи гіпотаксис на більш прості конструкції.

Серед найяскравіших фігур експресивного синтаксису, що фундаментально базуються на принципі мовної компресії, особливою сугестивною силою виділяється замовчування (у класичній риторичі —

апосіопеза). Замовчування – це свідомо, продумана автором незавершеність речення, його навмисна логічна або структурна неповнота, внаслідок якої процес вираження думки раптово, нерідко на кульмінаційному моменті, обривається [[Торосян 2018](#)].

Цей складний психолінгвістичний прийом базується на розрахунку автора на те, що читач або слухач, заінтригований початком фрази, самостійно доповнить неказане у своїй уяві. Графічно в українській мові замовчування найчастіше маркується багатокрапкою (трикрапкою) або раповим тире.

Приклад апосіопези: *«Я б міг прямо зараз розповісти вам усю страшну правду про ці події, але...»*. У наведеному прикладі складносурядна (або потенційно складнопідрядна) синтаксична структура жорстко обірвана на рівні протиставного сполучника «але». Друга предикативна частина, яка мала б містити пояснення причини відмови від розповіді, цілком відсутня. Прагматичний і стилістичний потенціал такої жорсткої компресії полягає у створенні колосальної психологічної напруги: імпліцитний (прихований) зміст виявляється значно ширшим, ляснішим та емоційно вагомішим, ніж те, що могло б бути виражено експліцитно. Це абсолютна, вища форма мовної економії, коли красномовне мовчання стає інформативнішим за тисячі слів.

Додатковими, але не менш дієвими засобами синтаксичної компресії виступають явища безсполучниковості (асиндетону), синтаксичної контамінації та загального спрощення синтаксичних парадигм [[Мірошніченко](#)]. Безсполучниковість передбачає свідоме опущення будь-яких сполучників (сурядності чи підрядності) між однорідними членами речення або предикативними частинами складного речення. Цей прийом стрімко прискорює темп мовлення, робить текст візуально й фонетично динамічнішим, змушуючи події чи факти нашаровуватися один на один. Порівняємо.

1. Розгорнута форма (полісиндетон, надмірність): *«Він повільно підвівся, і сумно подивився у темне вікно, і дуже глибоко зітхнув»*.

2. Компресована форма (асиндетон): *«Він підвівся, подивився у вікно, зітхнув»* (динаміка дії зростає).

Синтаксична контамінація, своєю чергою, є процесом злиття, взаємопроникнення двох різних синтаксичних конструкцій в одну гібридну форму, що дає змогу уникнути лексичних повторів та істотно зекономити мовні зусилля автора. Загальне спрощення поверхневої структури тексту відбувається за рахунок штучного підвищення питомої інформативності окремих мовних одиниць та послідовної відмови від використання розгалужених, багаторівневих гіпотаксичних (підрядних) ланцюгів на користь простішого паратаксису (сурядності) або простих речень, ускладнених дієприкметниковими чи дієприслівниковими зворотами.

Теоретичні засади творення та функціонування компресійних структур в українській мові неможливо розглядати абстрактно, у повному відриві від реального стилістичного середовища їхнього побутування. Залежно від жанру комунікації, цільової аудиторії та прагматичних інтенцій мовця, компресія виконує абсолютно різні завдання та набуває глибоко специфічних лінгвокультурних рис.

Метою багатьох сучасних академічних лінгвістичних досліджень є скрупульозне вивчення мовних явищ компресії та зворотного явища надмірності саме як найхарактерніших, визначальних тенденцій розмовного стилю української мови. У спонтанному розмовному мовленні компресія є не штучним прийомом, а абсолютно природним, органічним станом системи, який усебічно зумовлений високою ситуативністю живого спілкування. Оскільки комуніканти під час бесіди переважно перебувають у спільному хронотопі (в єдиному фізичному часі та просторі), лівова частка інформації передається не вербальними, а невербальними каналами (жестикуляцією, мімікою, зміною пози, паузацією, інтонаційним малюнком) або є очевидною із самого фізичного оточення мовців.

Це екстралінгвальне оперття дає змогу мовцям максимально, до меж можливого спростити поверхневу синтаксичну структуру речення. Відбувається масове, автоматичне елімінування (видалення) тих синтаксичних компонентів, які можуть бути безпомилково й миттєво відновлені з невербальної частини

тексту або з фонових знань, причому без жодної зміни загального інформаційного боку висловлювання порівняно з гіпотетичним вихідним текстом або нейтральною, академічною стилістичною нормою. Саме в цьому дискурсі безроздільно превалюють короткі еліптичні речення, обірвані конструкції, вигуки та слова-речення (неподільні еквіваленти речень, такі як *Так, Ні, Авжеж, Ова*). Комунікація тут нагадує телеграфний стиль, де кожне слово має максимальну інформаційну вагу.

Аналіз сучасного масмедійного дискурсу становить особливий, живий інтерес для учених-мовників через його безпрецедентний, тотальний маніпулятивний та інформаційний вплив на сучасне суспільство. Серед численних лінгвістичних проблем новітнього дискурсу засобів масової інформації явище цілеспрямованого стиснення тексту сміливо виокремлюється дослідниками як найпоширеніше й соціально найзапитаніше як для філологів-теоретиків, так і для практиків-медійників (редакторів, копірайтерів, SMM-спеціалістів).

Стислий, спресований текст у друкованій пресі, стрічках інтернет-новин чи на телевізійному суфлері виникає як закономірний результат складної творчої діяльності журналіста, у процесі якої свідомо застосовують цілу низку мовних і графічних засобів скорочення. Скомпресовані медійні тексти є інформаційно насиченішими, ніж їхні розгорнуті, класичні відповідники. Зокрема, як зазначають науковці, в текстах сучасних новин компресія тотально присутня на всіх мислимих і немислимих рівнях: від графічного (використання інфографіки замість опису) до стилістичного.

Для газетного стилю та гіпертекстової інтернет-комунікації архітиповим є масове використання номінативних (односкладних) речень у ролі «кричущих» заголовків (наприклад: «*Криза в парламенті. Нові призначення*»), «агресивної» парцеляції для створення штучної інтриги чи жорсткого розставлення ідеологічних акцентів, а також тотальної лексикалізації синтаксичних структур (утворення нових аббревіатур та телескопічних слів для тотальної економії дорогоцінного друкованого чи екранного простору пікселів). Прагматика

сучасних медіа диктує суворі правила: споживач має кліпове мислення і потребує миттєвого, фаст-фудного споживання інформації. Тому синтаксис неминуче стає «рубленим», коротким, лапідарним, позбавленим орнаментальності.

Абсолютно іншу, полярну функцію синтаксична компресія виконує у творах художньої літератури. Тут семантична та структурна організація тексту не підпорядкована вимогам економії місця, а цілком і повністю визначена прагматичними та естетичними настановами автора, спрямованими на максимальний емоційний вплив на читацьку аудиторію. Одним з найпотужніших, найтонших засобів вираження складної категорії експресивності на рівні синтаксису є саме використання компресійних (зокрема, неповних, еліптичних, обірваних та парцельованих) синтаксичних конструкцій.

Завдяки тісному взаємозв'язку загальномовної макрокатегорії експресивності із суміжними лінгвістичними категоріями емоційності, оцінності та інтенсивності, компресійним синтаксичним конструкціям органічно притаманний увесь цей складний комплекс значень.

Виконуючи в художньому тексті експресивно-підсилювальну функцію, обірвані речення чи майстерна парцеляція створюють неперевершену ілюзію спонтанного внутрішнього мовлення персонажа, імітують потік його збудженої свідомості. Це дає автору унікальний інструмент для філігранного передавання тонкого психологічного стану героя: його раптової розгубленості, екстремального хвилювання, спалаху гніву, задухи чи смертельної втоми, коли в людини фізично не вистачає дихання на побудову повного складнопідрядного речення. Показово, що сучасний дослідник В. Волошук у своїх працях ґрунтовно досліджував основні стильові функції компресованих речень-періодів у сучасному стислому оповіданні, переконливо доводячи, що довжина, архітектоніка і граматична повнота речення є не просто формою, а прямим інструментом темпоритмічної організації художнього твору та керування емоціями читача [Дзикович 2023].

У сухому, об'єктивному науково-технічному дискурсі синтаксична компресія позбавлена будь-якої емоційності. Тут вона виконує винятково інтелектуальну функцію — слугує ефективним інструментом жорсткої логічної структуризації тексту та створення феноменально високої щільності фактологічної та термінологічної інформації.

Сучасні магістерські та дисертаційні роботи (зокрема ті, що виконані на багатому матеріалі англomовної та української науково-технічної літератури з 2020 по 2025 роки) докладно, з математичною точністю аналізують частотність засобів синтаксичної компресії та специфіку їхнього перекладу. Наприклад, на репрезентативному матеріалі посібників з механічної інженерії, об'ємних інструкцій з експлуатації складних приладів та текстів двомовних сайтів таких транснаціональних машинобудівних корпорацій, як SKF та DENSO, проведено суцільні вибірки, які засвідчили тотальне домінування компресованих структур [Нагнибіда 2021].

В англomовних текстах інженерної галузі (які в умовах глобалізації найчастіше виступають мовою-оригіналом для перекладу українською) компресія філігранно досягається за рахунок використання важких багатокomпонентних атрибутивних словосполучень (так званих «іменникових кластерів», коли довгий ланцюг із 5-7 іменників виконує функцію означення до останнього слова без жодного використання прийменників), а також складних інфінітивних та дієприкметникових комплексів. За професійного перекладу таких екстремально скомпресованих структур українською мовою перекладач стикається із серйозними викликами й нерідко змушений вдаватися до зворотної процедури – синтаксичної декомпресії (розгортання стислої одиниці в підрядне речення). Це пояснюється тим, що глибинні типологічні розбіжності між аналітичною англійською (де зв'язки виражаються порядком слів) та флективною синтетичною українською мовами не завжди вможливають збереження такого самого високого ступеня синтаксичної стислості без критичної втрати ясності, точності та однозначності розуміння.

Утім, науковий стиль власне сучасної української мови також демонструє високий рівень самостійної компресії. Це реалізується через активне, масове використання безособових і пасивних конструкцій, важких віддієслівних іменників (які містять предикативність цілого речення) та багатозначність нарізнооформлених прийменників і прийменникових сполук, що дають змогу згортати цілі підрядні речення причини чи умови в один прийменниковий зворот.

Одним з найбільш унікальних, динамічних виявів мовної компресії є когнітивні процеси, що протікають на хиткій межі між синтаксисом та лексикологією / морфологією. У процесі еволюції мови синтаксична компресія (згортання речення чи словосполучення) нерідко стає лише найпершим, пусковим етапом у довгому ланцюгу процесу словотворення. Найбільш яскраво, масово і продуктивно цей феномен сьогодні спостерігається в сучасному українському ергоніміконі – динамічній сукупності власних назв підприємств, комерційних установ, організацій та брендів [Зимовець 2019].

Роль принципу мовної економії в цій специфічній комерційній сфері є колосальною, оскільки назва бренду має бути короткою, такою, що легко запам'ятовується, і водночас максимально інформативною. Відомі вітчизняні дослідники (наприклад, видатний ономаст Ю. О. Карпенко, який ще в минулому столітті загалом розглядав невідворотну мовленнєву економію як найважливішу, рушійну причину еволюційних змін абсолютно всіх власних назв) відзначають кілька високопродуктивних способів утворення нових ергонімів на базовому ґрунті саме синтаксичної компресії.

1. **Лексикалізовані еліптичні словосполучення** (коли звична синтаксична парадигма втрачає члени і «завмирає» у формі однієї назви).

2. **Компресивне словотворення** (агресивна телескопія, злиття та контамінація основ різних слів).

3. **Онімізація** (безболісний перехід загального апелювання в розряд власних назв зі зміною синтаксичної функції).

4. **Трансонімізація** (перехід з одного розряду власних назв до іншого).

У сучасному, вкрай конкурентному українському бізнес-просторі розгорнуті, граматично правильні синтаксичні словосполучення (як-от: описова конструкція «*підприємство, що виготовляє текстиль, із міста Хуст*» або «*компанія, що продає техніку, яка використовує інноваційні віджети*») немилосердно стискаються, спресовуються до рівня одного-єдиного слова. Відбувається глобальна семантико-синтаксична компресія, де базова формула структури запису смислу радикально скорочується, породжуючи неологізми.

Аналіз фактичного матеріалу надає надзвичайно показові, репрезентативні приклади функціонування компресованих назв у сучасному українському ергоніміконі, які яскраво ілюструють цей процес злиття синтаксису в морфологію:

Хустекс ЛТД є результатом морфологічного злиття основ географічної назви *Хуст* та апелятива *текстиль*. Синтаксична конструкція означення зникає;

Віджитех є ергонімом, утвореним від згортання синтаксичної групи, що охоплює інноваційне запозичення *віджет* та слово *техніка*;

Бетафармікс є злиттям наукомістких концептів *фармацевтика* та *мікс* (суміш);

Акварена плюс є синтаксичною та фонетичною контамінацією слів *аква* (вода) та *арена*, де відбувається накладання голосної «а» на межі морфем;

Логістранс є поєднанням усічених елементів слів *логістика* та *транс* (від транспорт);

Комп'ютерра є результатом мовної гри, утвореним від синтаксичного поєднання слів *комп'ютер* та латинського *терра* (земля), що поєднуються ідеальним накладанням спільних морфем (тер/терр).

Наступний, ще вищий, ступінь компресії синтаксису спостерігається в складноскорочених назвах та різноманітних абрєвіатурах, надзвичайно активно використовуватися в українській мові після періодів суспільних потрясінь та революцій, і цей процес безперервно триває до сьогоднішнього дня [Зимовець 2019]. Під час створення таких компресованих номінативних одиниць їхні автори свідомо, без вагань жертвують кришталевою граматичною

прозорістю заради досягнення маркетингової оригінальності та абсолютної лаконічності (прегнантності) форми.

Утім, з погляду когнітивної лінгвістики, такий радикальний вид компресії має свою ціну: він автоматично перекладає левову частку когнітивного навантаження з автора на реципієнта. Від масового адресата повідомлення (пересічного споживача, клієнта) потрібно дещо більше розумових зусиль та лінгвістичної інтуїції для адекватного дешифрування прихованого мотиву номінації та відновлення первісної внутрішньої форми компресованих назв.

Важливо також наголосити, що тенденція до компресивного словотворення на базі згортання розгорнутих синтаксичних структур є універсальною типологією рисою не лише слов'янських, а й багатьох інших мов світу. Наприклад, паралельні лінгвістичні дослідження ролі мовної економії в словотворенні лексичного складу новогрецької мови переконливо демонструють, що найчастіше економія зусиль виявляє себе саме використанням жорстких скорочень, усічених форм та морфологічних зрощень на місці колишніх словосполучень. Це беззаперечно свідчить про об'єктивний, глобальний і незворотний характер цих мовних процесів у людській цивілізації [Пічахчи 2019].

Підсумовуючи розгляд цього явища, потрібно констатувати, що синтаксична компресія – це далеко не просто механічна стилістична ozdoba чи засіб економії паперу. Це надзвичайно потужний прагматичний і сугестивний інструмент, що безпосередньо спрямовує, програмує та контролює процеси когнітивного сприйняття та герменевтичної інтерпретації тексту адресатом. Глибокий аналіз прагматичного потенціалу засобів експресивного синтаксису беззаперечно доводить, що процес адекватного сприйняття тексту (особливо це стосується художнього та публіцистичного дискурсів, де компресія максимальна) є не пасивним читанням, а передбачає виконання колосальної, багаторівневої когнітивної роботи мозку реципієнта.

Читач або слухач, стикаючись з неповним, стиснутим реченням, протягом секунди має здійснити складну аналітико-синтетичну операцію і одночасно

врахувати 1) **поверхневу семантику самих наявних речень** (їхній безпосередній пропозиційний, буквальний зміст); 2) **ситуативні та глобальні контекстуальні конотації**, що невидимо супроводжують висловлювання в цій конкретній культурі; 3) **глибинний аналіз логічних відношень**, у які вступають ці розірвані синтаксичні одиниці у процесі творення єдиного тексту (наприклад, визначення каузальних чи темпоральних відношень між парцелятом і його базовим реченням, які граматично ніяк не виражені); 4) **Специфічні контекстні умови**, у яких саме зараз відбувається комунікація (що визначає, чи є певний неказаний елемент справді надмірним і чи підлягав він еліпсуванню правомірно); 5) **прагматичні функції** цих усічених структур, що зумовлені вихідною комунікативною настановою (інтенцією) автора тексту (хотів він здивувати, налякати, чи просто швидко передати факт).

Коли автор тексту свідомо вдається до синтаксичної компресії, він здійснює прихований, але надзвичайно ефективний акт мовленнєвого впливу (маніпуляції). Усунення всіх другорядних, допоміжних структурних елементів дає змогу авторові штучно, силоміць сконцентрувати увагу реципієнта на найосновнішому – на ключових семах, оголених емоціях або фактах. Завдяки цьому комунікація стає не лише економнішою в плані витрат часу та фізичного місця на носії, але й значно ефективнішою з погляду сугестії та переконання. Компресія руйнує стіну між автором і читачем. Вона перетворює пасивного, ледачого споживача інформації на активного, залученого співтворця тексту: щоб зрозуміти імпліцитний зміст еліптичного чи обірваного речення, читач мусить самотійно, спираючись на свій життєвий та мовний досвід, добудувати решту. Ця ментальна співучасть, процес розгадування своєрідного синтаксичного ребуса, багаторазово посилює вплив тексту на свідомість індивіда.

Підсумовуючи результати аналізу феномену синтаксичної компресії в сучасній українській мові, можна зробити низку фундаментальних теоретичних та практичних узагальнень, які мають вагоме значення для подальшого розвитку синтаксичної науки. Мовна компресія є іманентним, невід'ємним атрибутом еволюційного розвитку мовної системи на сучасному етапі. Її існування та

поширення жорстко зумовлено невблаганною дією універсального біологічного та соціального закону мовної економії зусиль, а також постійною, непримиренною боротьбою системи з мовленнєвою надмірністю в умовах інформаційного суспільства.

Синтаксична компресія постає надзвичайно складним, багаторівневим комплексом структурно-семантичних перетворень поверхневої структури висловлювання (до яких належать класичний еліпсис, експресивна парцеляція, синтаксичне усічення, замовчування, безсполучниковість, контамінація та структурне спрощення). Усі ці інструменти вможливають ефективне скорочення фізичного обсягу висловлювання за обов'язкової умови повного збереження (а в переважній більшості випадків – і значного посилення) його глибинного семантичного та прагматичного ядра. Як переконливо доведено аналізом, фізична втрата реченням формальних структурних компонентів не лише не збіднює загального пропозиційного змісту, але й парадоксально стрімко підвищує загальну інформативність висловлювання, робить його більш містким, лапідарним, енергійним та безпрецедентно переконливим для адресата.

Практичні сфери застосування компресійних структур сьогодні безмежні: вони охоплюють практично всі наявні функційні різновиди та стилі сучасної української мови, адаптуючись під потреби кожного з них. У динамічному масмедійному дискурсі вони забезпечують блискавичну швидкість подання гарячих новин та життєво необхідну економію обмеженого екранного простору. В академічному науково-технічному стилі компресія слугує надійним засобом термінологійної оптимізації, згортання громіздких визначень і водночас потребує особливої, фахової уваги та застосування трансформації декомпресії за умови складного міжмовного перекладу текстів інженерної чи комп'ютерної галузі. У невимушеному розмовному мовленні вона є природним, логічним наслідком ситуативності спілкування та опертя на невербальний контекст. У художньому тексті механізми компресії перетворюються на витончені фігури експресивного синтаксису, що здатні реалізувати найтоншу емотивну, оцінну та

підсилювальну функції, маючи психологічні портрети персонажів через обірвані фрази.

Окрім того, синтаксична компресія не обмежена лише рівнем речення – вона виступає надзвичайно продуктивною базою для морфологічних та лексичних інновацій у масштабах усієї мови. Як свідчить аналіз сучасного комерційного ергонімікону, масове згортання розгорнутих синтаксичних конструкцій спричиняє безперервну появу нових складноскорочених слів, аббревіатур, блендів та лексикалізованих одиниць, що постійно збагачують і модернізують словниковий склад української мови, роблячи його відповідним духу часу.

Отже, компресійні синтаксичні структури є найпереконливішим свідченням гнучкості, валідності та внутрішньої динамічності сучасної української мови. Вони наочно демонструють здатність нашої мовної системи миттєво адаптуватися до найжорсткіших умов сучасного гіперінформаційного суспільства. Мова блискуче балансує між прагматичною потребою в надшвидкому передаванні величезних масивів складних даних та не менш важливою естетичною потребою збереження абсолютної виразності, кришталеві точності та колосальної прагматичної, емоційної сили людського слова. Наступне глибоке вивчення цього багатогранного феномену компресії, зокрема в міждисциплінарному контексті сучасної психолінгвістики, когнітивістики, нейрофізіології мовлення та теорії перекладу, залишається вкрай перспективним та багатообіцяючим магістральним напрямом вітчизняного мовознавства. Це дасть змогу людству ще на крок наблизитися до розгадування найскладніших глибинних механізмів трансформації абстрактної думки в живе, ефективне мовлення.

3.3. Компресійні синтаксичні структури в англійській мові: теоретико-прагматичний вимір та механізми реалізації

Функціонування та еволюційний розвиток будь-якої природної мовної системи нерозривно пов'язані з фундаментальним принципом лінгвістичної економії. Цей принцип діє як ключовий гомеостатичний механізм, що забезпечує постійний баланс між комунікативними потребами індивіда та ресурсами когнітивної системи. Історично перші спроби осмислення феномену лінгвістичної економії простежуються ще в працях античних філософів та граматистів. Зокрема Аристотель, Діоген Вавилонський та Теофраст оперували термінами «стислість» і «поміркованість», які в сучасному науковому дискурсі розглядають як концептуальні синоніми терміна «економія». Проте концептуалізація цього явища як самостійного наукового конструкта відбулася значно пізніше, у ХХ столітті, завдяки працям провідних лінгвістів структурної та функційної шкіл.

Французький лінгвіст Андре Мартіне [Martinet, A. *Elements of General Linguistics*. London: Faber & Faber. 1960] у своїй фундаментальній праці надав класичне визначення мовній економії, постулюючи її як постійний і неминучий компроміс між прагненням мовця до мінімізації артикуляційних і розумових зусиль та потребою збереження максимальної ясності повідомлення для слухача. Відповідно до теорії А. Мартіне, мова тяжіє до економії засобів, але ця тенденція стримується комунікативними цілями, що створює діалектичну єдність економії та надмірності (*redundancy*) на всіх рівнях мовної ієрархії, охоплюючи фонологію, морфологію, лексику та синтаксис. Паралельно американський дослідник Джордж Кінгслі Зіпф розробив «принцип найменшого зусилля» (*Principle of Least Effort*), який стверджує, що людина в процесі виконання будь-яких завдань, зокрема й під час мовленнєвої діяльності, інстинктивно обирає шляхи, що мінімізують загальні витрати енергії. Зіпф розглядав мовлення як природне середовище для маніфестації цього принципу, де економія виступає як

аспект комунікативної поведінки, спрямований на оптимізацію інформаційного обміну [Vicentini 2003].

У сучасній лінгвокогнітивній парадигмі розуміння синтаксичної компресії виходить за межі суто структурного спрощення і набуває глибинного нейробиологічного обґрунтування. Дослідники пов'язують процеси сегментації мовлення та мовної комунікації із принципом вільної енергії (Free-Energy Principle, FEP), що походить з термодинаміки та теорії активного висновкування (active inference). Відповідно до цієї теорії людський мозок функціонує як машина передбачення, яка прагне мінімізувати варіаційну вільну енергію (невизначеність або «сюрприз»). Синтаксис природної мови, який генерує необмежений масив ієрархічно структурованих виразів розглядають як інструмент, що обслуговує це активне висновування [[Elliot Murphy](#), [Emma Holmes](#), [Karl Friston](#)].

Принципи економії в архітектурі мови, такі як критерій «мінімального пошуку» (minimal search) у теоретичному синтаксисі, повністю відповідають законам мінімізації вільної енергії. На основі цього висувається концепція алгоритмічного стиснення Тюрінга-Хомського (Turing-Chomsky Compression, TCC), яка доводить, що оцінки алгоритмічної складності Колмогорова та алгоритми стиснення Лемпеля-Зіва можуть ефективно прогнозувати легальні операції в синтаксичних робочих просторах [[Elliot Murphy](#), [Emma Holmes](#), [Karl Friston](#)].

Отже, синтаксична компресія в англійській мові – це не просто стилістичний прийом чи наслідок недбалості мовця, а фундаментальна закономірність мови й мовлення, яка полягає в скороченні формальних виявів мовного сегмента за повного або часткового збереження його семантичного наповнення. Цей процес спрямований на полегшення дискурсивних та когнітивних зусиль суб'єктів комунікації та підтримання рівноваги мовної системи. У межах генеративної граматики та теорії лексико-функційної граматики (Lexical Functional Grammar, LFG) метрику економії часто формулюють через розмір синтаксичної репрезентації, зокрема, дерева

безпосередніх складників поверхневої структури. Менші репрезентації або коротші дериваційні ланцюги завжди мають перевагу над більшими, якщо вони здатні передати ту саму пропозиційну семантику без втрати прийнятності речення.

Синтаксичні компресійні процеси в англійській мові реалізуються через низку специфічних структур та трансформацій, серед яких найважливішими є номіналізація, еліпс, нефінітні клаузи (підрядні речення), вторинна предикація та асиндетичні конструкції. Кожен із цих інструментів має унікальні синтаксичні, семантичні та прагматичні характеристики, а їхній вибір жорстко детермінується жанровими та стилістичними конвенціями конкретного дискурсу.

Для глибинного розуміння механізмів синтаксичної компресії потрібно спершу окреслити базові принципи архітектури англійського синтаксису. Синтаксис визначає набір конвенцій, які регламентують правильність послідовності слів та функційні відношення між ними. В англійській мові порядок слів має критичне значення: зміна позиції навіть одного слова може радикально змінити інтерпретацію всього речення (наприклад, семантична відмінність між «she only loves pizza» та «only she loves pizza»).

Усі слова (вільні морфеми) поділяються на дві великі синтаксичні категорії: лексичні (lexical) та функційні (functional). Лексичні категорії (іменники, дієслова, прикметники, прислівники) є носіями змісту і складають основу висловлювання. Функційні морфеми (прийменники, детермінанти, сполучники) забезпечують граматичну інформацію, кодуючи зв'язки між лексичними елементами. Належність слова до певної категорії визначається не лише його значенням, але й морфологічною та синтаксичною дистрибуцією. Показовим прикладом граматичності (grammaticality) речень, позбавлених стандартного лексичного сенсу, є вірш Льюїса Керрола «Jabberwocky». Носії англійської мови здатні інтуїтивно розпізнати синтаксичні категорії вигаданих слів (наприклад, ідентифікувати «gyre» та «gimble» як дієслова, а «wabe» як іменник) винятково на основі їхньої позиції в ієрархічній структурі речення.

Аналіз компресійних структур традиційно розрізняє формальний та функційний рівні. На формальному рівні досліджують форму та внутрішню структуру одиниць (ідентифікація типів фраз та клауз), тоді як на функційному рівні аналізують роль, яку ця одиниця відіграє щодо інших елементів (наприклад, підмет, об'єкт, обставина). Граматики безпосередніх складників (*phrase structure grammars*) оперують фразовими категоріями (іменникова фраза, дієслівна фраза), які й виступають основними мішенями для застосування компресійних трансформацій. Компресія здебільшого передбачає вилучення надлишкових функційних елементів або конденсацію кількох лексичних категорій у компактніші фразові єдності з одночасною зміною їхнього функційного статусу.

Одним з найпотужніших та найпродуктивніших засобів синтаксичної компресії в сучасній англійській мові є номіналізація. У найзагальнішому розумінні номіналізація – це процес утворення іменника з іншої частини мови (девербальні та деад'єктивні утворення) або деривація іменної фрази із глибинної предикативної клаузи [Liu Ying, Chengyu Fang Alex, and Wei Naixing 2014]. Якщо конгруентна (базова, неметафорична) модель мови передбачає відображення дій та процесів через дієслова, а властивостей та ознак – через прикметники, то номіналізація порушує цей природний порядок, упаковуючи дії та властивості в оболонку предметності.

У межах системно-функційної лінгвістики (SFL), розробленої Майклом Халлідесем, номіналізація концептуалізують як найпотужніший ресурс для створення ідеаційної граматичної метафори (*ideational grammatical metaphor*). Через цей пристрій процеси та властивості метафорично переформулюються як іменники; замість того, щоб функціонувати в клаузі як Предикат (Process) або Атрибут (Attribute), вони починають функціонувати як Річ (Thing) у межах номінальної групи [Miao Tian & Yuxin Zhang 2023]. Цей процес супроводжений глибокими лексико-граматичними та семантичними змінами, що дає змогу створювати текст з високою лексичною щільністю (*lexical density*), спресованою інформацією та компактною синтаксичною структурою.

Морфологічно номіналізація в англійській мові найчастіше реалізується через додавання дериваційних суфіксів до дієслівних або прикметникових основ. До найпоширеніших суфіксів належать: *-tion, -sion, -ty, -ness, -ment, -ance, -ence, -ism, -ure, -al* [[Nominalization](#)].

Семантика дериваційних процесів є складною і часто полісемічною. Дослідження засвідчують, що семантика афікса взаємодіє зі значенням бази, створюючи нові концепти. Наприклад, дослідження продуктивності англійського іменникового суфікса *-ment* на матеріалі неологізмів показало, що він приєднується майже винятково до психологічних дієслів (PSYCH VERBS), зокрема до підкласів дієслів розваги (AMUSE VERBS) та здивування (MARVEL VERBS). Номіналізовані деривати можуть мати суто транспозиційне значення (позначаючи просто події або стани), або ж суфікс може індукувати метонімічне зрушення, вказуючи на стимул (STIMULUS) або результативний стан (RESULT STATE), але ніколи не на досвідника (EXPERIENCER). Це підтверджує, що номіналізація має потенціал викликати специфічні метонімічні зсуви в семантичному репрезентуванні базового слова [Kawaletz 2015].

У таблиці 5 представлено класифікацію основних семантичних типів номіналізованих утворень порівняно з їхніми конгруентними дієслівними відповідниками.

Таблиця 5

Семантична категорія	Базове дієслово (Процес)	Номіналізація (Абстрактна сутність)	Опис зміщення семантики
Event (подія)	to demonstrate, to observe	demonstration, observation	Дія перетворюється на самотійну дискретну подію, яку можна обчислювати та описувати [https://www.liverpooluniversitypress.c

			o.uk/doi/full/10.3828/ijeap.2023.8
Discourse (дискурс)	to argue, to discuss	argument, discussion	Мовленнєвий акт перетворюється на об'єкт обговорення або аналізу [Sentence Clarity]
Cognition (когніція)	to assume, to decide	assumption, decision	Розумовий процес фіксується як статичний концепт, що має об'єктивну цінність [https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/full/10.3828/ijeap.2023.8]
Attribute (атрибут)	to be careless, to be intense	carelessness, intensity	Властивість відривається від носія і набуває статусу самостійного явища [Sentence Clarity]

Номіналізація діє як компресійний інструмент завдяки своїй здатності поглинати цілі пропозиції та перетворювати їх на аргументи (підмети або додатки) нового, абстрактнішого речення. Цей процес дає змогу уникнути повторень, інтегрувати інформацію з різних джерел та зняти акцент з виконавця дії (деагентизація).

Розглянемо механіку цієї компресії на конкретних прикладах.

Конгруентна розгорнута структура: *Because Australia changed its Prime Minister four times in four years, voters have lost confidence;*

Номіналізована компресована структура: *This rapid change in leadership has made voters lose confidence.*

У цьому прикладі дієслово *changed* трансформовано в іменник *change*. Підрядне речення причини (*Because Australia changed...*) згорнуто до іменної групи (*This rapid change in leadership*), яка тепер займає позицію підмета в новому простому реченні. Це зміщує фокус з акторів (Австралії/уряду) на сам феномен безперервної зміни, підкреслюючи його об'єктивний вплив на виборців. Такий маневр дає змогу вмістити кілька одиниць інформації в одну клаузу, значно підвищуючи інформаційну густину висловлювання.

Ще один приклад ілюструє синтез джерел інформації.

Розгорнуто: *Citizens left the city (Smith, 2020) and even migrated abroad (Jones, 2021)*;

Компресовано: *This population dispersal (Smith, 2020; Jones, 2021) resulted in economic recession*. Тут ідея залишення міста та міграції абстрагується та об'єднується в єдину концептуальну іменну групу *population dispersal*, що слугує когезійним містком між попереднім контекстом та новим висновком.

Синтаксичні переваги номіналізації полягають також у здатності іменникових фраз приймати розгалужену систему модифікаторів. На відміну від дієслова, яке модифікується переважно прислівниками, номіналізація дає змогу використовувати премодифікацію (через атрибутивні прикметники та інші іменники) і постмодифікацію (через прийменникові фрази, відносні підрядні речення тощо). Наприклад, базова конструкція *She died suddenly* після номіналізації перетворюється на *her sudden death*, де прислівник *suddenly* стає прикметником *sudden*, а займенник *she* трансформується у присвійний детермінант *her*.

Номіналізація є абсолютно домінантною рисою англомовного наукового та академічного дискурсу (*English for Academic Purposes, EAP*). Академічне письмо потребує об'єктивності, формальності та відстороненості. Вилучення агента дії (*agentlessness*) за допомогою номіналізації дає змогу досягти безособового тону, що переносить увагу з дослідника на сам процес дослідження або його результати. Наприклад, замість суб'єктивного *The university students conducted an investigation of...*, перевага надається пасивно-номіналізованій

конструкції *An investigation was conducted by the university students*, де фокус зміщується на саму інвестицію.

Корпусні дослідження підтверджують, що академічні тексти характеризуються високим ступенем абстракції, що досягається навмисним приховуванням учасників подій (*participant hiding*) та щільним пакуванням лексичних одиниць (контентних слів) у граматичну структуру. Наприклад, аналіз наукових текстів з різних дисциплін (інженерія, медицина, хімія, бізнес) показав, що номіналізація пронизує всі сфери, хоч її найвищу концентрацію спостерігають у природничих науках та медицині. Схоже дослідження абстрактів з океанотехніки та лінгвістики виявило, що найчастотнішим типом номіналізації є трансформація «процесу в річ» (*take process as thing*), що свідчить про універсальність цієї стратегії в пакуванні наукової прози [Tian? Zhang 2023].

Незважаючи на безперечні переваги в стисненні інформації, надмірна номіналізація піддається критиці в сучасній лінгвістиці та стилістиці. Вона нерідко спричиняє створення так званих «зомбі-іменників» (*zombie nouns*) — абстрактних сутностей, які «канібалізують активні дієслова, висмоктують життєву силу з прикметників і підміняють живих людей абстракціями» (за визначенням Гелен Сворд)

[<https://www.proofreadingservices.com/blogs/news/12187365-deconstructing-academic-writing-a-look-at-nominalization>]. Перенасичення речень іменниковими фразами в позиції підмета ускладнює навігацію текстом, маскує головне дієслово та знижує загальну читабельність. З огляду на це сучасні рекомендації з академічного письма закликають до пошуку балансу між структурною компресією та когнітивною прозорістю тексту.

Еліпс (*ellipsis*) є класичним механізмом синтаксичної компресії, що полягає у фізичному вилученні з поверхневої структури клаузи одного або кількох слів, які залишаються імпліцитно присутніми в глибинній семантичній репрезентації і можуть бути легко відновлені реципієнтом з лінгвістичного або екстралінгвістичного контексту. На відміну від номіналізації, яка трансформує категорії, еліпс діє через редукцію. У теоретичному синтаксисі еліпс

розглядають як інструмент обходу стандартних механізмів формування форми-значення, що дає змогу передати ширший смисл за допомогою мінімалістичної структури. Характерною рисою багатьох типів еліпса є їхня опціональність – мовець свідомо обирає еліптичну конструкцію замість повної задля підвищення ефективності комунікації.

В англійській мові виокремлюють розгалужену **типологію еліптичних конструкцій**, кожна з яких має чіткі синтаксичні правила ліцензування.

1. **Еліпс дієслівної фрази (Verb Phrase Ellipsis, VPE)**, який передбачає опущення смислового дієслова разом з його компонентами за умови наявності допоміжного або модального дієслова, яке залишається як синтаксичний маркер. Наприклад, *He will help, and she will [help], too*. Цей тип широко використовують як когезійний засіб, що об'єднує суміжні пропозиції без дублювання лексичного матеріалу.

2. **Слусинг (Sluicing)** як різновид еліпса, за якого опускається вся підрядна питальна клауза, залишаючи лише питальне слово (wh-word). Наприклад, *Someone called, but I don't know who [called]*.

3. **Гепінг (Gapping)**, який характеризується вилученням фінітного дієслова (нерідко разом з іншими ідентичними елементами) у другій та всіх наступних частинах складносурядного речення. Наприклад, у структурі *Some ate apples, and others [ate] oranges*. У цій структурі залишаються лише контрастні елементи (суб'єкт і об'єкт), що створює симетричну, ритмічну та економну конструкцію.

4. **Стрипінг (Stripping), або еліпс голих аргументів (Bare Argument Ellipsis)**, який передбачає опущення всього речення, окрім одного аргумента або ад'юнкта, що переважно виділяється інтонаційно або фокусувальними частками (*not, too, also*), наприклад, *John brought presents, but not Mary [brought presents]*.

5. **Номінальний еліпс (Nominal Ellipsis)**, тобто опущення вершини іменної фрази (іменника), за умови, що його значення реконструюється з детермінантів або модифікаторів, які залишаються. Дослідження в межах генеративної граматики доводять, що номінальний еліпс не є результатом

функціонування порожнього займенника (*pro*), а являє собою складний процес синтаксичного переміщення (NP-topicalization) у ліву периферію номінального домену з подальшим фонологічним видаленням. Елементи, що залишаються (наприклад, модифікатори), здійснюють залишкове переміщення (remnant-movement) до фокусної проєкції, що підтверджує тісний зв'язок між синтаксичною компресією та інформаційною структурою (тема-рематичним членуванням).

6. Порівняльне видалення (Comparative deletion), коли на відміну від багатьох інших типів, цей еліпс нерідко є облігаторним (обов'язковим) для уникнення аграматичності, наприклад, *More girls were there today than [girls] were there yesterday*. Повторення іменника в порівняльній конструкції робить речення неприйнятним.

Природа еліпса викликає жваві дискусії в сучасній лінгвістиці. З одного боку, існують теорії жорсткої синтаксичної ідентичності (strict structural identity) та синтаксичної реконструкції (так званий «тихий синтаксис» або silent-syntax), які стверджують, що елідована структура фізично присутня на етапі синтаксичної деривації і видаляється лише на рівні фонологічної форми (PF-deletion) за умови повного збігу з антецедентом.

З іншого боку, корпусні дослідження та аналіз спонтанного діалогічного мовлення доводять, що підхід жорсткої синтаксичної ідентичності нерідко дає збій. У реальному комунікативному середовищі трапляються численні випадки структурної невідповідності (mismatch contexts), наприклад, розбіжності в числі або роді між антецедентом та елідованим елементом. Це дає підстави для розвитку семантико-прагматичних теорій ліцензування еліпса (interpretation-driven accounts), згідно з якими компресія передбачена не формальним синтаксичним паралелізмом, а смисловою еквівалентністю та дискурсивною значущістю. Відповідно до таких гіпотез еліпс ліцензується взаємодією морфосинтаксису, семантики та дискурсу, пропонуючи гібридний фреймворк, що враховує чинники процесуальної економії (processing economy).

Прагматичні функції еліпса багатогранні. Він не лише забезпечує ефективність та компактність комунікації за рахунок вилучення надмірної інформації, але й виконує функцію когезії, міцно пов'язуючи речення з попереднім контекстом. Окрім того, еліпс діє як стилістичний інструмент: він створює фокус і контраст, спрямовуючи увагу реципієнта винятково на залишені (невилучені) елементи, у такий спосіб підкреслюючи їхню важливість. У художньому мовленні та діалогах еліпс імітує розмовну невимушеність або навмисно створює інтригу чи амбігуентність (незавершеність думки) [[Mastering the Ellipsis](#)].

Особливою рисою англійської мови є те, що вона традиційно не належить до мов типу pro-drop, потребуючи жорсткого дотримання структури S-P-O та наявності експліцитного підмета (навіть фіктивного «it»). З огляду на це еліпс підмета у фінітних клаузах в англійській мові є маркованим явищем, притаманним специфічним регістрам: неформальному розмовному мовленню (наприклад, *Thought I could handle this* замість *I thought...*) або заголовковому стилю, про що йтиметься нижче.

Поряд з номіналізацією та еліпсом нефінітні клаузи (non-finite clauses) відіграють центральну роль у синтаксичній конденсації англійської мови. Згідно з визначенням провідних дослідників (зокрема Р. Квірка), нефінітні клаузи апріорі є «засобами синтаксичної компресії», де дієслово функціонує у формі інфінітива (to-infinitive), дієприкметника теперішнього часу (-ing) або дієприкметника минулого часу (-ed) [Ропа 2008]. Втрачаючи флективні маркери особи, числа, а нерідко й експліцитні показники часу та модальності, нефінітні дієслівні форми звільняють речення від громіздкої субординації, характерної для фінітних підрядних речень.

Нефінітні конструкції виконують чотири основні синтаксичні функції, кожна з яких демонструє унікальний патерн компресії.

1. Функція аргумента (підмета, додатка або предикатива). Нефінітна клауза займає слот, здебільшого призначений для іменної фрази. Приклад компресії у функції додатка: *They tended to disagree [that hypnosis is anti-*

Christian] (фінітна клауза з *that*) може бути трансформована за допомогою об'єктного інфінітивного комплексу.

2. **Функція пре- та постмодифікації іменника.** Дієприкметникові та інфінітивні звороти діють як згорнуті відносні підрядні речення (*relative clauses*). Приклад фінітної структури: *The house [that Jack built]*. Приклад нефінітної компресованої структури: *The house [built by Jack]* або *The house [being built by Jack]*. Вилучення відносного займенника *that/which* та дієслова-зв'язки *be* зменшує структурну масу речення без втрати ідентифікувальні функції.

3. **Функція обставини (Adverbial).** Нефінітні клаузи (*clauses*) можуть виражати часові, причинові, умовні або допустові відношення. Вони формують семантико-синтаксичне тло для головної клаузи. У таких конструкціях підмет нефінітної клаузи переважно імплікується як тотожний підмету головного речення, що дає змогу уникнути його лексичного дублювання.

4. **Функція незалежного коментаря (Comment clauses).** Окремий теоретичний інтерес становлять процеси «підняття» (*raising*) у конструкціях зі складним додатком або підметом (*Complex Object / Complex Subject*). У випадках так званого *Raised Object* суб'єкт семантично підрядної дії синтаксично «піднімається» до позиції прямого додатка головного дієслова.

У таблиці 6 наведено порівняння конструкцій з піднятим (*Raised*) та звичайним (*Ordinary*) об'єктом, що ілюструє гнучкість нефінітної компресії.

Таблиця 6

Тип синтаксичного відношення	Приклад нефінітної клаузи	Синтаксична інтерпретація
Raised Object (піднятий об'єкт)	We believed the doctor to have examined the baby.	<i>The doctor</i> є синтаксичним об'єктом для <i>believed</i> , але семантичним суб'єктом для <i>to have examined</i> . Допускає пасивну трансформацію без втрати сенсу: <i>We believed the baby to have been examined by the doctor</i> .

Ordinary Object (звичайний об'єкт)	We urged the doctor to examine the baby.	<i>The doctor</i> є одночасно й об'єктом впливу <i>urged</i> , і суб'єктом <i>examine</i> . Пасивна трансформація є аномальною: <i>We urged the baby to be examined by the doctor</i> .
Raised Subject (піднятий підмет)	There seems to be nothing that we want to change.	Екзистенційний маркер <i>there</i> піднімається в позицію підмета головного дієслова <i>seems</i> , згортаючи фінітну структуру <i>It seems that there is nothing...</i> до моноклаузальної.

З позиції когнітивної метафорики, нефінітність виступає як «міст для компресії процесів» (bridge for process compression). Вона перебуває посередині між повноцінним фінітним реченням та повною номіналізацією. Категорії субординації та координації нерідко виявляються недостатніми для опису цих гібридних структур, тому вчені пропонують розглядати їх через паратактичні, обставинні та партиципiальні зв'язки, де нефінітна форма зшиває компоненти дискурсу з мінімальними морфосинтаксичними втратами.

Діахронiйні дослідження підтверджують поступовий зсув англійської писемної мови до нефінітного модусу вираження. Порівняльний аналіз академічних текстів із психології та економіки початку ХХ століття (1907 р.) та початку ХХІ століття (2005 р.) показав парадоксальну тенденцію: якщо раніше нефінітні клаузи функціонували переважно як постмодифікатори іменників, то в сучасних текстах ця частка зменшилася на користь нефінітних клауз, що безпосередньо займають синтаксичні слоти іменникових фраз (підметів/додатків) та обставин. Це свідчить про глибоку структурну еволюцію, що робить сучасну англійську мову деперсоналізованішою та компресованішою.

Вторинна предикація (Secondary Predication) постає ще одним потужним синтаксичним механізмом компресії, що дає змогу передати пропозиційний

зміст, який зазвичай потребував би окремого підрядного речення, в межах однієї простої клаузи. Вторинний предикат – це здебільшого прикметниковий (рідше іменниковий або прийменниковий) вираз, що повідомляє додаткову інформацію про підмет або додаток речення, але не є його головним (первинним) дієслівним предикатом.

За семантико-синтаксичними властивостями вторинні предикати в англійській мові жорстко поділяють на дві основні групи.

1. **Результативні предикати (Resultative predicates).** Описують стан, якого набуває аргумент у результаті дії, вираженої головним дієсловом. Наприклад, *She painted the town red; The vase fell to pieces; Fred was knocked unconscious*. Згідно з усталеною синтаксичною генералізацією, результативні предикати можуть стосуватися винятково прямого додатка транзитивного дієслова (Direct Object Restriction). Спроби приєднати результативний предикат до підмета інтразитивного дієслова без фіктивного рефлексивного займенника призводять до аграматичності (наприклад, неможливо сказати *Jim travelled the world confident* у значенні 'travelled and became confident as a result') [[Aarts Bas](#)].

2. **Депіктивні або описові предикати (Depictive predicates).** Описують стан суб'єкта або об'єкта під час виконання чи перебігу головної дії, але не є її наслідком. Наприклад:

суб'єктно-орієнтовані – *Susan walked around naked;*

об'єктно-орієнтовані – *John ate the meat raw.*

Структурний та теоретичний статус вторинних предикатів є предметом тривалих дискусій. Частина лінгвістів застосовує аналіз через «малі клаузи» (small clauses), розглядаючи вторинний предикат та його аргумент як приховану пропозиційну єдність без флективного оформлення [Bruening 2016]. Проте інші дослідники відкидають цю теорію, наводячи докази того, що депіктивні предикати є просто предикативними ад'юнктами, інтегрованими безпосередньо в дієслівну фразу (VP-internal). Тести на синтаксичну цілісність (наприклад, VP-deletion, clefting, though-movement) доводять, що вторинний предикат утворює

нерозривну єдність з дієсловом: вилучення дієслівної фрази автоматично вилучає і вторинний предикат.

Функційно вторинна предикація демонструє найвищий ступінь синтаксичної економії. Замість побудови комплексної структури на зразок *John ate the meat while it was raw* або *She painted the town so that it became red*, англійська мова об'єднує дві події (дію та стан) навколо одного набору аргументів. Дистрибуція цих предикатів надзвичайно чутлива до лексичного аспекту (Aktionsart) головного дієслова та семантичної природи самого прикметника: він має виражати тимчасовий стан (stage-level predicate), а не постійну властивість (individual-level predicate), інакше компресія втрачає логічний зв'язок з подією (event-related states).

Типологічний інтерес становить те, як різні мови кодують вторинну предикацію. Тоді як в англійській мові другорядний предикат нерідко не маркується відмінково (або потребує прийменника *of* для присвоєння тематичної ролі), інші мови використовують для цього багату морфологію. Наприклад, українська мова регулярно протиставляє орудний відмінок для секвенційних предикатів та називний для несеквенційних, тоді як корейська застосовує дефолтний називний відмінок [[Jang Youngjun & Siyoun Kim](#)]. В англійській же мові відсутність морфологічного маркування компенсується жорстким порядком слів та позиційною інтеграцією в дієслівну фразу, що є квінтесенцією аналітичної синтаксичної компресії.

Асиндетон (від грецького *asyndeton* – незв'язаний) – це специфічна синтаксична фігура компресії, яка полягає у свідомому та цілеспрямованому вилученні сурядних або підрядних сполучників між словами, фразами чи незалежними реченнями (клаузами). Будучи протилежністю полісиндетону (надмірному використанню сполучників), асиндетон виконує не лише функцію економії мовних зусиль, але й є потужним стилістичним та риторичним інструментом.

Асиндетичні конструкції функціонують на різних синтаксичних рівнях.

Між словами та фразами (Asyndeton between words and phrases).

Інтенсифікує відчуття терміновості або емпізи. Наприклад: екологічне гасло *Reduce, reuse, recycle*; популярна сентенція *Live, laugh, love*; перерахування якостей *Courage, determination, resilience – qualities that define a true leader*.

Між клаузами та реченнями (Asyndeton between sentences and clauses).

Створює стрімку, ударну послідовність ідей без формальних лінгвістичних маркерів зв'язку (syndesis), змушуючи реципієнта самотійно конструювати причиново-наслідкові чи єднальні відношення з контексту. Наприклад: *We loved, we lived, we sang, we danced* (замість ...*we sang and we danced*) або *He wanted this. He needed this. Nothing would stop him getting it.*

У таблиці 7 відображено синтаксичний контраст між розгорнутою (полісиндетичною) та стиснутою (асиндетичною) формами координації та їхній прагматичний ефект:

Таблиця 7

Тип синтаксичного зв'язку	Синтаксична структура (приклад)	Прагматичний та стилістичний ефект
полісиндетон (Polysyndeton)	On the beach we swam <i>and</i> slept <i>and</i> played games <i>and</i> ate.	Уповільнення темпу оповіді; надання кожній дії рівноцінної та відокремленої значущості; ефект монотонності або тривалості.
асиндетон (Asyndeton)	On the beach we swam, slept, played games, ate.	Прискорення ритму; злиття серії дій в єдиний стрімкий потік; створення відчуття нагальності або акумуляції вражень. Екстремальна синтаксична компресія.

В американському та британському політичному дискурсі асиндетон історично використовують для посилення сугестивного впливу та створення ефекту рішучості. Класичними зразками є Геттисбурзька промова А. Лінкольна

(...*government of the people, by the people, for the people...*), інавгураційна промова Дж. Кеннеді (...*pay any price, bear any burden, meet any hardship, support any friend, oppose any foe...*) та історичні звернення В. Черчилля (...*we shall fight in the fields and in the streets, we shall fight in the hills; we shall never surrender...*). У літературній традиції асиндетон конструює сенсорне перевантаження або гнітючу атмосферу. Наприклад, у романі «Володар мух» В. Голдінга конструкція *We saw no houses, no smoke, no footprints, no boats, no people* ілюструє повну порожнечу острова через компресоване нагнітання негативних об'єктів, а в Дж. Конрада (*The air was thick, warm, heavy, sluggish*) відсутність сполучників матеріалізує фізичну щільність атмосфери. Отже, асиндетична компресія в англійському синтаксисі є не просто відсутністю лігатури, а активним семантичним порожнім простором, що генерує додатковий смисл.

Вибір конкретного інструменту синтаксичної компресії безпосередньо залежить від прагматичних завдань функціонального стилю. Якщо академічний дискурс, як показано вище, спирається на глибинну компресію через номіналізацію та нефінітні форми задля об'єктивності та абстракції, то мас-медійний (зокрема газетно-журнальний) та рекламний дискурси експлуатують поверхневу компресію – еліпс / еліпсис та асиндетон – задля досягнення максимальної експресивності, динамізму та контакту з аудиторією.

Англомовний газетний стиль стикається з подвійним викликом: потребою швидкого поширення великих масивів інформації (швидкість і щільність) та вимогою переконання громадськості (вплив). Цей компроміс породжує специфічний комунікативний стиль, відомий як *headlines* (термін, вперше вжитий 1933 року журналістами *The New York Times*, який пізніше лінгвісти позбавили пейоративного відтінку й почали використовувати для позначення самостійного синтаксичного феномену).

Головною синтаксичною особливістю заголовків є радикальна компресія через масштабні еліптичні опущення. Для економії простору та привернення уваги (сенсаційності) регулярно вилучаються артиклі, допоміжні дієслова, дієслово *be*, займенники (підмети) та сполучники. Ця надмірна структурна

стислість часто призводить до явища синтаксичної неоднозначності (syntactic ambiguity) або ефекту «садової стежки» (garden-path sentences) – феномену психолінгвістики, коли початкова структурна інтерпретація речення виявляється хибною в міру прочитання наступних слів. В заголовках це досягається через приєднання прийменникових фраз (prepositional phrase attachment), редуковані відносні підрядні речення (reduced relative clauses) та багатокomпонентні ланцюги іменників (compound noun stacks) [Khan 2025]. Наприклад, *Mitt Romney, Paul Ryan to Awkwardly Hug, High Five*. У цьому сатиричному заголовку (The Onion) наявні: асиндетон (відсутність *and* між іменами), еліпсис дієслова-зв'язки (опущено *are* перед *to hug*) та семантична компресія через нестандартне використання іменникових фраз як дієслів (*to high five*).

Лінгво-стилістичний аналіз виявляє істотні відмінності у використанні компресії залежно від типу видання. Дослідження корпусів якісної преси (broadsheets, наприклад, *Dawn*) та бульварної преси (tabloids, наприклад, *The Express Tribune*) демонструє, що «якісні» видання тяжіють до формального та абстрактного стилю, широко використовуючи номіналізацію та складну лексику, в той час як таблоїди покладаються на еліптичні конструкції, розмовну лексику, асиндетон та імпліцитні предикати для створення експресивного, сенсаційного та дружнього до читача (reader-friendly) тону. Знамениті заголовки британських таблоїдів («Gotcha», «Super Calley Go Ballistic Celtic Are Atrocious») доводять, що еліптична компресія здатна перетворити новинний текст на культурний мем.

Рекламний дискурс поєднує інформування з маніпулятивним переконанням. Синтаксис реклами повинен бути динамічним, грамотним і водночас імітувати безпосереднє звернення. Дослідження рекламних брошур відомих автомобільних брендів (BMW, Audi, Bentley тощо) засвідчує тотальне домінування еліптичних речень, які імітують розмовне мовлення.

Характерною рисою промотекстів є поєднання еліпса підмета (де мається на увазі рекламований продукт) з імперативними конструкціями, метафорою та персоніфікацією. Наприклад:

SPEAKS FOR ITSELF IN 10 DIFFERENT GEARS (Еліпс підмета *It/The car*);

KEEPS YOU MOVING ALONG;

TECHNOLOGY AT YOUR FINGERTIPS (Номінальний еліпс, відсутність предиката).

Синтаксична компресія в рекламі нерідко доповнена лексичною метонімією та синекдохою, які створюють ефект ясності та лаконічності: наприклад, «rubber» асоціюється з колесами та швидкістю (RUBBER. MEET THE BACK ROAD), а «engine» – з усім автомобілем (START YOUR ENGINE). Така компресія дає змогу уникнути складних синтаксичних описів технічних характеристик, замінюючи їх агресивними, не-D-пов'язаними (aggressively non-D-linked) та емоційно насиченими фрагментами.

Синтаксичні компресійні структури в англійській мові становлять складний, багатовимірний феномен, що віддзеркалює фундаментальний закон еволюції природних мов – принцип лінгвістичної економії. Від прадавніх концепцій «стислості» до сучасних нейролінгвістичних моделей мінімізації вільної енергії (FER) та алгоритмічного стиснення Тюрінга-Хомського економія мовних зусиль залишається головним рушієм синтаксичних трансформацій. Мова безперервно балансує між надмірністю, потрібною для забезпечення точності передавання сенсу в умовах інформаційного шуму, та структурною редукцією, яка оптимізує когнітивні ресурси мовця та слухача.

Проведений аналіз виокремлює два діаметрально протилежні за своїми механізмами, але єдині за метою типи синтаксичної компресії.

1. Глибинна (ідеаційна) компресія, яка здійснюється через механізми номіналізації (граматичної метафори), нефінітних клауз (дієприкметникових та інфінітивних зворотів) та вторинної предикації. Ці процеси не просто вилучають елементи, а радикально перепакуюють пропозиційний зміст: процеси стають речами, а розгорнуті підрядні речення згортаються до компактних ад'юнктивів або аргументів в межах моноклаузальної структури. Цей тип компресії є жанрово-визначальним для наукового та академічного дискурсів, забезпечуючи високу лексичну щільність, об'єктивність та деперсоналізацію тексту.

2. Поверхнева (еліптична) компресія, яка реалізується через різні форми еліпса (VP-ellipsis, gapping, stripping, sluicing) та асиндетичні конструкції. Ці трансформації діють через фізичне вилучення повторюваних або контекстуально зрозумілих функційних та лексичних елементів. Ліцензування таких пропусків, як доводять сучасні корпусні дослідження, нерідко регулюється не лише суворими синтаксичними правилами реконструкції, але й семантико-прагматичною значущістю та дискурсивним фокусом. Еліптична та асиндетична компресії домінують у мас-медійному, рекламному та розмовному стилях, де вони створюють ефект динамізму, сенсаційності, емоційного напруження та безпосереднього діалогу з аудиторією.

Сукупно ці структури дають змогу англійській мові залишатися надзвичайно гнучкою, аналітичною системою, здатною адаптуватися до будь-яких комунікативних завдань: від точного узагальнення складних наукових концептів до миттєвого передавання емоційного імпульсу в медійному просторі. Подальше вивчення синтаксичної компресії в контексті корпусної лінгвістики та обчислювального моделювання мови розширить наше розуміння меж оптимізації природного синтаксису.

3.4. Компресійні синтаксичні структури в німецькій мові: структурно-семантична типологія, прагматика та транслятологічний вимір

Сучасна лінгвістична парадигма розглядає мову не лише як статичну систему знаків, але і як динамічний когнітивний механізм, що перебуває в стані безперервної оптимізації. Одним з найяскравіших виявів цієї оптимізації є синтаксична компресія – фундаментальне мовне явище, яке відображає постійну боротьбу між принципом економії зусиль мовця та потребою збереження комунікативної ясності для реципієнта. У німецькій мові, яка типологічно характеризується високим ступенем флективності, складною топологічною структурою речення (зокрема, рамковими конструкціями) та надзвичайно

продуктивною системою словотвору, механізми компресії набувають особливого синтаксичного та прагматичного значення.

Синтаксична компресія, яку в науковій літературі нерідко називають синтаксичною редукацією або конденсацією, передбачає свідомий або інтуїтивний вибір коротшої, компактнішої синтаксичної структури порівняно з розгорнутою, експліцитною базовою конструкцією (парафразою) [[Ковальчук 2019](#)]. Цей процес дає змогу оптимізувати знакову структуру тексту через еліпсування, лексико-граматичної асиметрії, використання напівпредикативних утворень та пропуску логічних ланок висловлювання, які реципієнт здатний відновити на основі лінгвістичного або екстралінгвістичного контексту.

Фундаментальна сутність синтаксичної компресії полягає в зменшенні фізичної довжини мовного повідомлення (кількості фонем, морфем чи синтаксичних вузлів у дереві безпосередніх складників) за збереження, а подекуди й посилення його семантичного та комунікативного обсягу. Німецька мова пропонує багатий та типологічно унікальний арсенал засобів для такого стиснення інформації. Згортання повноцінних пропозицій у напівпредикативні інфінітивні конструкції, тотальна номіналізація дієслівних словосполучень, використання поширених партиципціальних атрибутів замість підрядних означальних речень, а також різноманітні еліптичні та апозиційні конструкції створюють специфічний синтаксичний ландшафт. Цей ландшафт є особливо характерним для текстів наукового, технічного та офіційно-ділового стилів, де інформаційна щільність є основним критерієм якості тексту [[Beier](#)].

У психолінгвістичному та когнітивному вимірах компресовані структури висувають підвищені вимоги до системи обробки мови. Згідно з теорією синтаксичного парсингу, заснованою на підказках (cue-based parsing theory), такі структури потребують від реципієнта більших когнітивних зусиль для декодування, оскільки вони обмежують обсяг експліцитної поверхневої інформації та нерідко пропонують кілька можливих варіантів семантичної інтерпретації [[Piškur](#)]. Некомпресовані парафрази, навпаки, є точнішими,

надлишковими та однозначними [[Piškur](#)]. Однак варто чітко розмежовувати мовну економію та інформаційну економію. Як зазначають дослідники слотвору та синтаксису, стратегія мовної економії не обов'язково є тотожною економії інформаційній: навпаки, синтаксично стиснутий текст характеризується надзвичайно високою концентрацією смислів, і для його пояснення нерідко потрібні розлогі парафрази. Це означає, що економія зусиль мовця в разі продукування компресованого тексту прямо пропорційна збільшенню когнітивного навантаження слухача чи читача під час його декомпресії.

Принцип мовної економії, постульований ще в працях класиків структуралізму, знаходить своє найглибше формальне втілення у процесах синтаксичної та морфологічної компресії. Сучасні генеративні та лексико-функційні граматичні теорії, зокрема модифіковані версії граматики фразових структур, керованої вершиною (Head-Driven Phrase Structure Grammar – HPSG), пропонують розглядати синтаксичну компресію через призму декомпозиції синтаксичних функцій на базовіші атомарні ознаки. До таких ознак належать тип елемента, якому підпорядкована іменникова група, та глибинна природа зв'язку між цією групою та її вершиною (наприклад, дихотомія між комплементацією та модифікацією) [[Thilo 2021](#)]. Такий підхід дає змогу формалізувати процеси конденсації: як розгорнута предикативна структура трансформується в компактний модифікатор.

Діахронічний аналіз тенденцій синтаксичних змін підтверджує, що природні мови безперервно оптимізуються для зниження складності та підвищення загальної комунікативної ефективності. Масштабні корпусні дослідження мінімізації синтаксичної дистанції залежності (Dependency Distance Minimization – DDM), проведені на матеріалі текстів німецьких та англійських парламентських дебатів за останні 160 років, переконливо доводять еволюційний рух німецького синтаксису до оптимізації довжини лінійних зв'язків між керуючим словом та його залежними елементами [[Chen Yanran](#)]. Застосування сучасних алгоритмів синтаксичного парсингу (зокрема Stanford CoreNLP) до історичних корпусів виявило, що зміна синтаксичних метрик є найбільш

відчутною на прикінцевих сегментах розподілу довжини речень, тобто в найскладніших та найдовших періодах, де потреба в компресії для розвантаження оперативної пам'яті постає найгостріше.

Синтаксична компресія в німецькій мові нерідко перетинає межі рівнів мовної системи, балансує на стикові синтаксису та слотвору. Яскравим прикладом граничної синтаксичної компресії, що кристалізується в словотвірну модель, є складні слова (Komposita). Такі морфологічні одиниці постають результатом «стягнення» (Zusammenziehung) або контракції цілих синтаксичних фраз, що супроводжується вилученням спільного словесного матеріалу. Наприклад, композит *Ameisenprojekt* репрезентує собою компресовану версію розгорнутої синтаксичної парафрази *Projekt zur Erforschung des Verhaltens von Ameisen* (Проект із дослідження поведінки мурах). Такі оказіональні утворення залишаються семантично дифузними і відкривають широкий простір для різноманітних інтерпретацій. Інший приклад – зоонім *Polarbär*, який є компресованим позначенням для описової структури «арктичний ведмідь із міцною тілобудовою та білим або жовтувато-білим хутром».

Наявні також випадки, коли словотвірна компресія створює структури, які взагалі не піддаються точній синтаксичній парафразі без порушення граматичних чи семантичних правил. Класичним прикладом такої аномалії є слово *Welschriesling* [Piškur]. Оскільки лексема *welsch* є прикметником, від якого в цьому контексті неможливо утворити відповідний абстрактний іменник, спроба декомпресувати цей композит у синтаксичну структуру на кшталт *Riesling aus Welsch* виявляється граматично хибною та семантично некоректною. Це доводить, що процеси компресії можуть породжувати нові сутності, значення яких перевищує просту суму їхніх розгорнутих синтаксичних компонентів.

Паралелі до синтаксичної компресії можна знайти й на фонологічному рівні, що підтверджує системний характер принципу економії. Дослідження інтонаційних контурів показують, що за нестачі сонорного матеріалу в слові носії північнонімецького фонетичного стандарту застосовують стратегії транкації (обрізання інтонаційного спаду) та компресії (прискорення реалізації

підвищення тону, щоб вмістити весь контур у коротший часовий проміжок) [[Yu, Zahner 2018](#)]. Аналогічно в синтаксисі, стикаючись з обмеженнями оперативної пам'яті або часу, мовці «стискають» синтаксичні контури, прискорюючи подання інформації через усунення надлишкових граматичних маркерів.

Номіналізація (субстантивізація) визнана одним з найпотужніших та найчастотніших засобів синтаксичної компресії в сучасній німецькій мові. Вона є фундаментальною ознакою текстів наукового, технічного та офіційно-ділового стилів. Перехід від дієслівного стилю (Verbalstil), де основне смислове навантаження мають фінітні дієслова, до іменникового стилю (Nominalstil) дає змогу перетворити цілі предикативні конструкції та підрядні речення на компактні, хоч і структурно перевантажені, іменникові групи (Nominalphrasen) [https://gengo.com/wp-content/uploads/2015/04/en_forum_lesson_3.pdf].

Процес синтаксичної номіналізації передбачає складну трансформацію глибинної структури речення. Фінітне дієслово базового речення перетворюється на віддієслівний іменник (nomen actionis або nomen acti) за допомогою суфіксів *-ung*, *-keit*, *-heit* або ж унаслідок конверсії інфінітива (наприклад, *das Laufen*, *das Weinen*) [[How to turn](#)]. У цьому випадку семантичні аргументи дієслова (суб'єкт-підмет і об'єкт-прямий додаток) найчастіше переходять у позицію генітивного атрибута (Genitivus subjectivus / Genitivus objectivus) або приєднуються до новоутвореного іменника за допомогою прийменникових фраз. Відповідно зміст повідомлення передається переважно через іменники, тоді як дієслова у таких реченнях виконують функцію синтаксичних зв'язок або перетворюються на семантично порожні опорні елементи у складі конструкцій з функційними дієсловами (Funktionsverbgefüge).

Цей компресійний механізм має подвійний, парадоксальний ефект. З одного боку, він істотно ускладнює іменникову групу: вона акумулює артиклі, складні закінчення відмінків та розширені прикметникові означення, що потребує узгодження. З іншого боку, він зменшує загальну кількість предикативних центрів у тексті, зводячи складне речення з кількома підрядними (клаузами, Nupotaxe) до простого речення (Kompression).

Таблиця 8 ілюструє типові моделі трансформації експліцитного дієслівного стилю в компресований номінальний.

Дієслівний стиль (Verbalstil) / Декомпресована структура	Номінальний стиль (Nominalstil) / Компресована структура
<i>Die Arbeiterschaft wird arbeitsrechtlich davor geschützt, dass sie ausgenutzt, überlastet und benachteiligt wird.</i>	<i>Die Arbeiterschaft wird von dem Arbeitsrecht vor Ausnutzung, Überlastung und Benachteiligung geschützt.</i>
<i>Während dieses Praktikums konnte ich meine EDV-Kenntnisse vertiefen.</i>	<i>Während dieses Praktikums konnte ich eine Vertiefung meiner EDV-Kenntnisse erzielen.</i>
<i>Das Team untersuchte die Daten intensiv.</i>	<i>Die intensive Durchführung der Untersuchung der Daten erfolgte durch das Team.</i>
<i>Der Termin wird vereinbart.</i>	<i>Die Vereinbarung eines Termins.</i>
<i>Weil der Film so traurig war, konnte ich nicht unterdrücken, dass ich weinte.</i>	<i>Weil der Film so traurig war, konnte ich das Weinen nicht unterdrücken.</i>

Із прагматичного та стилістичного погляду, номіналізація не є простою граматичною вправою. Вона зміщує когнітивний фокус уваги реципієнта із процесуальності дії та її безпосереднього виконавця на саму подію як абстрактний концепт, факт або матеріалізований об'єкт. Відбувається процес деагентивізації висловлювання: суб'єкт дії нерідко елімінується або відсувається на периферію фрази (через прийменник *durch* або *von*), що додає текстові об'єктивності, формальності та анонімності. Це критично важливо для наукового дискурсу, де істина має бути подана як об'єктивна даність, незалежна від спостерігача.

Утім, використання номіналізацій має жорсткі структурно-семантичні обмеження, які вивчають у межах розподіленої морфології (Distributed Morphology). Не кожне дієслово здатне утворити повноцінний абстрактний іменник, що зберігає початкову аргументну структуру. Глибокі теоретичні проблеми виникають під час аналізу валентності таких номіналізацій. Німецькі дієслова, що мають специфічні корені або належать до класу дієслів підняття

(raising verbs), абсолютно не здатні утворювати відповідні номіналізації. Наприклад, предикативна структура з дієсловом *drohen* у значенні епістемічної ймовірності (*Er droht unterzugehen* – *Схоже на те, що він потоне*) не може бути трансформована в номінальну групу **seine Drohung unterzugehen*, оскільки іменник *Drohung* зберігає лише первинне агентивне значення (погроза), втрачаючи функцію підняття. Аналогічно неможлива трансформація *Das Wetter verspricht schön zu werden* у **das Versprechen des Wetters, schön zu werden*. Це доводить, що компресія через номіналізацію є семантично чутливим процесом, який не може бути зведений до механічної деривації.

Крім того, надмірне використання номіналізацій (так звана «іменникова хвороба» – Substantivitis або Nominalismus) може призвести до того, що текст стає громіздким, важким для сприйняття, позбавленим динаміки та «життя». Зміна стилістичної парадигми потребує обережного балансування між експліцитністю та конденсацією.

Напівпредикативні інфінітивні конструкції є класичним прикладом синтаксичної компресії на рівні складнопідрядного речення. Вони функціонують як економічна альтернатива розгорнутим підрядним реченням з підрядними сполучниками *dass* (з'ясувальні об'єктні та суб'єктні речення) або *damit* (речення мети), виступаючи дієвим інструментом синтаксичної оптимізації [[https://is.muni.cz/el/1422/podzim2008/MV508Z/um/6353645/Gramatik - dass - damit- ohne zu - statt zu - JUDr. Tauchen.pdf](https://is.muni.cz/el/1422/podzim2008/MV508Z/um/6353645/Gramatik_-_dass_-_damit_-_ohne_zu_-_statt_zu_-_JUDr._Tauchen.pdf)].

Базовою умовою для застосування цього виду компресії є правило кореферентності (Coreference) – ідентичність суб'єкта дії в головному та підрядному реченнях, або збіг суб'єкта підрядного речення з об'єктом головного (наприклад, після дієслів спонування). Компресія відбувається за рахунок елімінації відразу трьох структурних елементів: фінітного дієслова підрядного речення, підрядного сполучника та лексичного чи займенникового вираження підмета підрядного речення [<https://wisc.pb.unizin.org/readinggerman/chapter/infinite-phrases/>]. Замість них використовують інфінітив із часткою *zu* (або без неї після групи модальних дієслів, дієслів чуттєвого сприйняття та дієслів руху), який

закономірно переміщується в абсолютний кінець фрази, утворюючи класичну німецьку рамкову конструкцію (Rahmenkonstruktion).

Структура багатокomпонентних інфінітивних фраз здається реверсивною для носіїв інших мов (зокрема, англійської), оскільки всі додатки та обставини передують самому інфінітиву. У випадку з дієсловами з відокремлюваними префіксами (trennbare Verben) частка *zu* інкорпорується безпосередньо у структуру слова між префіксом та коренем (наприклад, *aufzumachen*, *vorzubereiten*), досягаючи найвищого рівня морфосинтаксичної конденсації.

Таблиця 9 демонструє паралелізм між гіпотаксисом та інфінітивною компресією.

Розгорнута структура (гіпотаксис з фінитним дієсловом)	Компресована структура (інфінітивна конструкція)
<i>Es wird erwartet, dass ich die Besprechungen vorbereite.</i>	<i>Es wird erwartet, die Besprechungen vorzubereiten.</i> (за умови зрозумілості агенца)
<i>Sie freut sich, weil/dass sie ihr Referat schon fertiggeschrieben hat.</i>	<i>Sie freut sich, ihr Referat schon fertiggeschrieben zu haben.</i>
<i>Er bringt Blumen mit, damit er einen guten Eindruck macht.</i>	<i>Er bringt Blumen mit, um einen guten Eindruck zu machen.</i>
<i>Der Ingenieur versucht, dass er einen neuen Plan entwickelt.</i>	<i>Der Ingenieur versucht, einen neuen Plan zu entwickeln.</i>
<i>Die Lehrer erwarten von den Schülern, dass sie fleißig mitarbeiten.</i>	<i>Die Lehrer erwarten von den Schülern, fleißig mitzuarbeiten.</i>

З погляду темпоральної семантики, інфінітивні конструкції здатні виражати відношення одночасності щодо дії головного речення (через використання Infinitiv I: *um einen Eindruck zu machen*) або логічного передування та завершеності (через використання перфектного Infinitiv II: *gemacht zu haben*). Універсальність цієї форми компресії полягає в тому, що інфінітив не потребує дієвідмінювання за особами чи числами, незалежно від суб'єкта чи часу виконання дії.

Окрім прямої заміни *dass*-речень, специфічні конструкції із прийменниками (*um...zu* для вираження мети, *ohne...zu* для негативного

супроводу та *anstatt/statt...zu* для заміщення) дають змогу інтегрувати складні семантико-синтаксичні відношення безпосередньо в орбіту простого речення, зберігаючи його синтаксичну компактність і позбавляючись потреби в громіздких сполучниках. Корпусні дослідження мови німецької преси та політичного дискурсу підтверджують, що більшість інфінітивних конструкцій функціонує в позиції акузативного комплемента / елемента або препозитивного атрибута. Завдяки меншій кількості лексичних одиниць, вони значно підвищують рівень мовної економії порівняно з їхніми гіпотактичними парафразами.

Специфічним, надзвичайно потужним інструментом синтаксичної компресії, який нерідко розглядають як візитівку німецького наукового та професійного синтаксису, є розгорнуте партиципiальне означення (*Erweitertes Partizipialattribut / Extended adjective constructions*). Ця унікальна топологічна структура дає змогу вбудувати масив інформації, семантично еквівалентний повноцінному підрядному означальному реченню (*Relativsatz*), безпосередньо в простір між детермінативом (артиклем чи займенником) та означуваним вершинним іменником.

Процес редукції розгорнутого релятивного речення до компактного поширеного атрибута є багатоетапною синтаксичною трансформацією. Ці етапи кваліфікуємо так.

1. Видалення відносного займенника (*Relativpronomen*), який виконував функцію підмета підрядного речення, та допоміжного фінітного дієслова-зв'язки.

2. Морфологічна трансформація смислового дієслова на дієприкметник. Вибір форми є детермінованим: *Partizip I* (дійсний дієприкметник теперішнього часу) використовують для активного стану та відношення одночасності, тоді як *Partizip II* (дієприкметник минулого часу) слугує для вираження пасивного стану або завершеної, передувальної дії в минулому.

3. Лівостороннє переміщення (*Left-branching*): усі залежні від дієслова елементи (прийменникові обставини, додатки) жорстко інкапсулюються перед

утвореним дієприкметником. Уся ця конструкція розташовується винятково між артиклем та іменником. Наприклад, у **таблиці 10**:

Релятивне речення (Декомпресований гіпотаксис)	Поширене означення (Компресована лівобічна структура)
<i>Das Ei, das in heißem Wasser gekocht und dann gegessen wurde...</i>	<i>Das in heißem Wasser gekochte und dann gegessene Ei...</i>
<i>Die grüne Wiese, die vor Opas Haus blüht...</i>	<i>Die vor Opas Haus blühende grüne Wiese...</i>
<i>Das Schiff, das gestern im Rhein gesunken ist, war alt.</i>	<i>Das gestern im Rhein gesunkene Schiff war alt.</i>
<i>Die Benzinpreise, die kaum mehr gestiegen sind...</i>	<i>Die kaum mehr gestiegenen Benzinpreise...</i>
<i>Die Studentin, die sich ausgeschlafen hat...</i>	<i>Die ausgeschlafene Studentin...</i>

Трансформація в Partizip II має суворі валентні та семантичні обмеження. Її здатні утворювати лише перехідні дієслова (transitive Verben), що формують пасив (наприклад, *das getötete Schaf, das verbrannte Schloss*), або неперехідні дієслова (intransitive Verben), що утворюють перфект винятково з допоміжним дієсловом *sein* і позначають зміну стану (mutative Verben), як-от *gestiegen, gesunken, angekommen, gestorben* [<https://www.youtube.com/watch?v=VzuaNxQiDWo>]. Дієслова, що не здатні утворювати пасива (passivunfähige Verben), не допускають такої трансформації, окрім випадків вираження активу в минулому для дієслів із *sein*.

Компресійна потужність цієї структури є феноменальною. З одного боку, вона забезпечує абсолютну економію синтаксичних вузлів: відсутні додаткові клаузи, зберігається монолітність іменної групи, інформація подається максимально ущільнено. З іншого боку, з погляду психолінгвістики та когнітивного парсингу (sentence parsing), такі конструкції створюють безпрецедентне навантаження на робочу пам'ять реципієнта. Вони потребують тривалого утримання у фокусі уваги всіх синтаксичних та семантичних маркерів (явище структурної та семантичної інтерференції) до моменту досягнення

вершинного іменника, який лексикалізує всю накопичену інформацію. Синтаксичні параметри адвербіалів у таких конструкціях обробляються негайно, тоді як їхні інформаційно-структурні характеристики (наприклад, топікальність) можуть оброблятися із затримкою на пізніших етапах когнітивної інтеграції речення [Specht 2023].

Апозицію (прикладку) розглядають у парадигмі німецької граматики як високоефективний засіб субстантивної компресії. За своєю прагматичною функцією вона є абсолютно аналогічною підрядному означальному реченню: її мета полягає в додаванні релевантної уточнювальної або описової інформації до базового (означуваного) іменника. Проте апозиція досягає цієї мети без використання предикативного центру (фінітного дієслова) та підрядного відносного займенника.

Основна диференційна ознака апозиції порівняно з релятивним реченням криється саме в її бездієслівній природі. Якщо релятивне речення формує окрему синтаксичну клаузу із власною валентною структурою (*Der Mann, der groß und schlank ist, ist mein Vater*), то апозиція функціонує як структурно залежний вставний елемент (епіфраза). Вона розташовується безпосередньо після означуваного слова й пунктуаційно ізолюється комами з обох боків (*Der Mann, groß und schlank, ist mein Vater* або *Der Hund Bello, ein Golden Retriever, ist müde*) [<https://www.scribd.com/document/762843849/Rfdr-Amtliches-Regelwerk-2024-07>].

Особливий інтерес становить так звана «давальна апозиція» (*Dativ-Apposition*). Історично використання давального відмінка в позиції прикладки (замість очікуваного граматичного узгодження у відмінку з базовим іменником) розглядалося нормативними граmaticами кінця XIX – початку XX століть (Блатц, Зандерс, Андресен), а згодом і довідниками Дуден (наприклад, виданням 1959 року) як синтаксична інконгруентність (*Inkongruenz*), «неточність» або навіть відверта помилка («*fälschlich*»). Уживання давального відмінка як універсального семантичного «замінника» чи субститута очікуваного конгруентного відмінка свідчить про глибинні процеси граматичного спрощення та економії в системі німецького відмінювання, попри стигматизацію цього

явища прескриптивістами. Загалом як стандартні, так і марковані апозиційні структури дають змогу значно ущільнити дескриптивну інформацію щодо референта в межах однієї розширеної іменної групи, уникаючи розгортання додаткових синтаксичних гілок та зберігаючи темпоритм висловлювання. За винятком структур із часткою *als* (*Ich als dein Freund...*), які не виділяють комами, класична апозиція є взірцем економного синтаксичного еліпсування.

Еліпс / еліпсис постає найрадикальнішою формою синтаксичної компресії. Його механізм полягає у фізичній відсутності (вилученні) одного або кількох структурно і семантично обов'язкових елементів речення, які за нормативних умов передбачені валентністю. Успішність такої компресії базується на здатності реципієнта безпомилково відновлювати опущені ланки з попереднього лінгвістичного контексту, загальних фонових знань або екстралінгвістичної ситуації спілкування.

Еліптичні конструкції в німецькій мові традиційно поділяють на дві макрокатегорії: граматично правильні (регулярні) та граматично дефектні (оказіональні, розмовні) [Klein 1981]. Регулярний еліпс виникає тоді, коли вилучаються елементи, ідентичні за формою та синтаксичною функцією в сусідніх клаузах. Наприклад, у реченні *Ich war erst in Raum C und dann in Raum D* елімінація повторюваного предикату зберігає речення в межах суворої норми. Граматично дефектний еліпс, навпаки, передбачає видалення унікальних структурних елементів, що робить речення формально помилковим, але абсолютно функційним у межах чат-комунікації або спонтанного мовлення (наприклад, пропуск підмета: *[Ich] Fahre los*).

Серед фундаментальних правил регулярного еліпса (*regular ellipsis*), які досліджують у формальній лінгвістиці, виділяють кілька ключових типів.

1. **Гепінг (Gapping)**, або пропуск фінітного дієслова (а іподекуди й об'єктів) у другій частині складносурядного речення. Ця компресія має чіткі координаційні правила. Наприклад: *Otto half dem Vater, [i] Wolfgang [aß] zwei Haxen* [Klein 1981]. На перший погляд, фраза *Wolfgang zwei Haxen* здається безглуздою, але вона ідеально інтегрується в структуру як відповідь на запитання

Wer aß wieviele Haxen? Автоматична реконструкція таких прогалин у німецьких текстах залишається викликом для систем оброблення природної мови (NLP) і потребує застосування потужних трансформерних моделей (наприклад, Text-To-Text Transfer Transformer – T5).

2. **Слусинг (Sluicing)**, або еліпс цілої підрядної клаузи після питального слова, який нерідко перетинає межі речень. Дослідження в межах мінімалістичної програми показують, що така фрагментація чутлива до «синтаксичних островів» (syntactic islands). Відновлення значень у таких конструкціях нерідко аналізують через Q-based підхід (на основі питань, що перебувають на стадії обговорення – Questions Under Discussion), який пояснює, чому фрагменти можуть порушувати правила генерації без втрати змісту.

3. **Фрагменти та фідбек (Fragments/Topic Drop)**. У розмовному діалогічному дискурсі висловлювання нерідко скорочують до чистого предикативного прикметника. Замість того, щоб формулювати повну структуру з підметом і зв'язкою (*Das ist gut*), німецький мовець здебільшого використовує компресовану форму (*Ist gut* - topic drop) або взагалі одиничний фрагмент (*Gut*) [Girrer 2026]. Корпусні дослідження повсякденної студентської мовленнєвої взаємодії показують, що цей вибір диктується не стільки лексичною семантикою прикметника, скільки його інтеракційною функцією: фрагменти є формально оптимізованими засобами для надання блискавичного зворотного зв'язку (listener feedback) та ситуативних оцінок тут і зараз (ad-hoc evaluations).

Синтаксична ізоляція (відокремлення) також є механізмом, спорідненим з компресією. Вставні слова та парантезні конструкції вводять у речення експромтом, не вступаючи з ним у формальний синтаксичний зв'язок. Використання парантез, як-от *Und nun, alter Fritz – Rührung ist nicht meine Sache – lebe wohl!*, сприяє експресивній конденсації викладу: мовець імпліцитно передає свій коментар, уникаючи побудови окремої розгорнутої фрази й водночас створюючи фон інтимності чи емоційного напруження.

Стилістичний потенціал еліпса інтенсивно використовують у публіцистиці, художній літературі та рекламі для створення динаміки, напруги

(Spannung) та категоричності. Зіставлення семантично повної структури (*Die Börse befindet sich im freien Fall*) та її еліптичного деривату (*Börse im freien Fall*) наочно ілюструє, як компресія підвищує рівень драматизму та швидкості передавання образу. Інтонція в таких випадках відіграє роль ключового компенсаторного механізму: правильний логічний наголос та паузація інтегрують розрізнені компоненти висловлювання в єдину смислову цілісність, замінюючи собою відсутній синтаксичний матеріал [Klein 1981]. В оповідальній теорії еліпс також виступає як маркер часового стрибка, вилучаючи цілі сегменти наративу задля підтримки сюжетного темпу.

Вибір мовця між компресованою конструкцією та її експліцитною парафразою рідко обмежений суто стилістичними вподобаннями; він глибоко закорінений у прагматичних, соціолінгвістичних та інформаційно-структурних детермінантах конкретного дискурсу [Proske 2013]. У повсякденній усній комунікації (Alltagssprache) беззастережно діє принцип оптимізації комунікативних зусиль. Мовці інтуїтивно використовують топікалізацію, випадіння займенників та еліпсис, підпорядковуючи форму своїх висловлювань універсальним патернам «уподобаної аргументної структури» (Preferred Argument Structure). У цьому контексті граматично довершені, розгорнуті речення з високим ступенем інформаційної щільності виявилися б не просто надлишковими, а прагматично маркованими й неприродними.

Діаметрально протилежна ситуація спостережена в площині мови науки (Wissenschaftssprache) та фахових мов (Fachsprachen). Німецький фаховий текст є еталоном інформаційної щільності, яка досягається не через лексичне розмаїття, а саме завдяки системному та безкомпромісному застосуванню стратегій синтаксичної компресії: номіналізацій, партиципціальних конструкцій та багатокомпонентних термінологічних композитів. Відомий лінгвіст Лотар Гоффманн, аналізуючи макроструктуру фахових текстів, класифікував синтаксичну конденсацію (Kondensierung) як архітектонічний стрижень наукового дискурсу, що несе на собі тягар анонімізації, об'єктивізації та абстрагування емпіричних знань.

У науковому тексті використання розгорнутого підрядного речення (наприклад, обставинного речення часу або умови) нерідко сприймають як стилістичний огріх, вияв непрофесіоналізму. Замість темпорального речення (*Als die Reaktion abgeschlossen war...*), яке потребує чіткого визначення часу, особи та способу, автори надають беззаперечну перевагу компактній прийменниково-іменниковій конструкції (*Nach Abschluss der Reaktion...*). Цей класичний приклад переходу від гіпотаксису до номінального стилю підтверджує тезу про те, що синтаксис наукового стилю повністю підпорядкований його епістемічній прагматиці: потребі розмістити максимальний квант точної, перевіреної інформації у мінімально можливому структурному просторі, мінімізуючи в цьому разі суб'єкта-спостерігача. Розуміння прагматичних та темпоральних відмінностей (наприклад, нюансів вживання сполучників *als* для одноразової дії в минулому проти *wenn* для багаторазової або майбутньої) є потрібною передумовою для безпомилкового вибору адекватної прийменникової конструкції у випадках компресії.

Проблема синтаксичної компресії виходить далеко за межі мономовного аналізу, набуваючи критичного, а подекуди й вирішального значення в перекладознавстві та практиці усного перекладу. Типологічна специфіка німецького речення (зокрема, рамкова конструкція та обов'язкове перенесення фінітного дієслова в кінець підрядної клаузи) створює надмірне когнітивне навантаження на короткочасну пам'ять перекладача-синхроніста (*Simultandolmetscher*). Перекладач нерідко опиняється в ситуації, коли він змушений утримувати в пам'яті величезний масив попередньої інформації (аргументів, обставин), очікуючи на появу єдиного дієслова для остаточного семантичного декодування всієї пропозиції. Будь-яка затримка в когнітивному обробленні сегмента загрожує втратою наступних інформаційних блоків (*kognitive Überlastung*).

У цих екстремальних умовах стратегія превентивної синтаксичної компресії стає не просто стилістичним вибором, а базовим інструментом професійного виживання. Г. Чернов, фундатор теорії ймовірнісного

прогнозування (Wahrscheinlichkeitsprognose) в синхронному перекладі, виокремив та систематизував низку тактик синтаксичної редуції, які застосовують для розвантаження когнітивного каналу. До таких операцій уналежнюють:

1) **розщеплення (парцеляцію)**, тобто декомпозицію надмірно складних гіпотактичних конструкцій з нагромадженням підрядних речень на кілька автономних, синтаксично простіших фраз;

2) **морфологічну субституцію**, тобто заміну громіздких підрядних речень на партиципiальні конструкції або компактні прийменникові групи в цільовій мові;

3) **редуцію атрибутів**, тобто згортання складних німецьких лівосторонніх партиципiальних означень до прийменникових фраз або навіть до одиночних лексем;

4) **лексичну конденсацію**, тобто використання семантично ємних синонімів (наприклад, вибір німецького іменника *Gespräche* замість довшого *Verhandlungen*, або прикметника *mutig* замість *unerschrocken*), що заощаджує артикуляційний час. Окрім того, стратеги узагальнення (використання гіперонімів) допомагають зберегти сутність повідомлення в разі браку часу.

Цікавим, на нашу думку, є феномен синтаксичної асиметрії між різними мовами. Професійні перекладачі, що працюють у парах «німецька-українська», емпірично фіксують, що під час перекладу з німецької на слов'янські мови обсяг генерованого тексту неминуче зростає. Німецька мова завдяки своїм потужним компресійним механізмам (зокрема композитоутворенню та поширеним означенням) дає змогу висловлювати складні поліпропозиційні концепти значно коротше та фізично швидше. Відповідно перекладачеві доводиться інтенсивно вдаватися до інтуїтивної лексико-синтаксичної компресії цільового слов'янського тексту, щоб не відстати від темпу німецькомовного оратора. Статистичний аналіз багатомовних паралельних корпусів (наприклад, Конституції ЄС, перекладеної 21 мовою) підтверджує існування глибоких

розбіжностей у морфологічній щільності текстів, зумовлених типологією кожної мови.

Під час писемного перекладу текстів наукового, технічного чи юридичного спрямування між німецькою та англійською мовами виникає серйозний конфлікт комунікативних стилів. Якщо німецький оригінал рясніє конструкціями номінального стилю (*Nominalstil*), то дослівний переклад англійською мовою з відтворенням цієї структури (через акумуляцію абстрактних іменників із суфіксами на кшталт *-tion*) майже завжди призводить до появи тексту, який англійськомовний читач сприймає як важкий, незграбний, бюрократичний і штучний (*clunky and overly stuffy*). Отже, професійний адекватний переклад потребує від перекладача усвідомленого застосування стратегії декомпресії та стилістичної трансформації: перекладу концентрованого німецького *Nominalstil* у природний англійський *Verbalstil*, де саме дієслова та дієслівні фрази перебирають на себе головну функцію передавання динаміки смислу. Це переконливо доводить тезу про те, що ступінь толерантності до синтаксичної компресії та її формальні вияви є суворо мовноспецифічними константами.

Діахронічний та соціолінгвістичний аналіз німецької мови є надважливим і розкриває те, що синтаксична та морфологічна компресія не є статичним явищем; це неперервний процес мовної еволюції, що реагує на зовнішні контакти та внутрішні структурні кризи.

Класичним історичним свідченням експорту компресійних моделей є процес інкорпорації латинських синтаксичних структур, зокрема конструкції *accusativus cum infinitivo* (AcI), у давньоверхньонімецьку (*Althochdeutsch*) мову. Спочатку перекладачі релігійних текстів сприймали цю латинську конденсацію як чужорідну й були змушені розчленовувати (декомпресувати) її за допомогою звичних німецьких підрядних речень із *dass*. Утім, із плином часу ця компактна конструкція, поруч з абсолютним акузативом, була повністю асимільована системою і перетворилася на надзвичайно важливий власний засіб мовної економії в німецькому синтаксисі. Іншим яскравим прикладом динамічної компресії, яка починалася на фонетичному рівні й мала глибокі

морфосинтаксичні наслідки, є еволюція дієслів від давньоверхньонімецького *haben, lâzen, slahen* до середньовірхньонімецьких (Mittelhochdeutsch) стягнугих форм *hân, lân, slân* унаслідок синкопи (випадіння) кореневого приголосного та апокопи голосного закінчення. Сучасні форми *haben, lassen, schlagen* свідчать про зворотний рух системи до декомпресії (стандартизації), залежно від історичного зрізу.

Сьогодні німецька мова перебуває під потужним тиском глобалізації та диджиталізації, що безумовно позначається на її компресійних механізмах. Експоненційне зростання кількості англіцизмів, особливо у сферах технологій та бізнесу, призводить до того, що запозичені лексеми плавно інтегруються в німецьку граматичну парадигму (набуваючи родів, утворюючи множину та дієвідмінюючись за німецькими правилами), не руйнуючи в цьому разі базових принципів синтаксису. Проте ці англіцизми самі по собі виступають як потужні лексичні компресиви: вони нерідко замінують собою цілі багатослівні німецькі описові конструкції, прискорюючи темп комунікації.

У площині діалектології та соціолінгвістики масштабний аналіз щоденної розмовної мови, проведений у межах монументального проєкту «Atlas zur deutschen Alltagssprache» (AdA) з використанням генералізованих адитивних змішаних моделей (GAMM) протягом останніх двадцяти років (2004–2024 рр.), показує цікаві тенденції. Попри загальну макрорегіональну стабільність німецького мовного ареалу (Німеччина, Австрія, Швейцарія), серед молодих мовців, особливо в північній Німеччині, спостерігаються потужні процеси адвергенції — наближення локальних варіантів до єдиного розмовного стандарту (Gebrauchsstandard) [Wirtz]. Ця стандартизація, хоч і виражена переважно у фонології та лексиці, неминуче тягне за собою раціоналізацію та уніфікацію синтаксичних структур, використання для компресії в усному мовленні: вони стають регулярнішими й передбачуванішими для забезпечення швидкого обміну інформацією в суспільстві.

Окрім того, засоби масової інформації активно експлуатують марковані компресовані структури (еліпсиси, специфічний порядок слів) як стилістичний

інструмент. Наприклад, вторинні етнолекти (такі як «Türkenslang» або «Kiezdeutsch») масово реплікуються в медіа не стільки заради лінгвістичної точності, скільки для пародіювання, створення мовного гумору (Sprachwitz) та конструювання кліше певних етнічних середовищ [Wirtz]. У таких контекстах синтаксична фрагментація стає символом належності до певної субкультури.

Синтаксична компресія в німецькій мові є комплексним, багатовимірним і багаторівневим явищем, яке пронизує всі без винятку сфери функціонування мовної системи – від високошвидкісного та фрагментарного розмовного діалогу до суворо регламентованого, інформаційно перенасиченого академічного тексту. Проведений глибокий лінгвістичний аналіз дає змогу зробити кілька фундаментальних висновків.

1. Типологічна унікальність та структурне розмаїття. Німецька мова має надзвичайно потужний і гнучкий інструментарій синтаксичної компресії. Центральне місце в цьому арсеналі посідають такі трансформації, як номіналізація (систематичний перехід до Nominalstil), поширені партиципціальні означення, інфінітивні рамкові конструкції, апозиція та різноманітні форми еліпса. Ці структурні механізми дають змогу перетворювати громіздкі гіпотактичні ланцюги та багатокомпонентні пропозиції в семантично щільні, компактні, нерідко лівобічно розгорнуті іменникові групи або прості речення, зменшуючи лінійну відстань між керуючими та залежними словами.

2. Парадокс взаємозалежності мовної економії та когнітивного навантаження. Згортання синтаксичних структур на поверхневому рівні незмінно призводить до експоненційного зростання інформаційної щільності повідомлення. Принцип економії засобів вираження, що полегшує завдання мовця, потребує значно вищих когнітивних зусиль для безпомилкового семантичного та прагматичного декодування від реципієнта. Ця закономірність пояснює явище посиленої семантичної багатозначності значно компресованих структур (як-от: оказіональних словотвірних композитів) та потребу активації складної оперативної пам'яті для оброблення розширених лівосторонніх атрибутів і партиципціальних конструкцій.

3. Жорстка прагматична та стилістична диференціація. Ступінь, частотність і характер застосування компресійних структур суворо детерміновані комунікативною метою та типом дискурсу. Тоді як наукова та фахова мова (Fachsprache) максимізують використання субстантивних номіналізацій та партиципціальних означень задля досягнення абсолютної об'єктивності, анонімності та інформаційної ємності (нівелюючи роль агенса), розмовна повсякденна мова (Alltagssprache) рішуче тяжіє до еліптичних конструкцій та синтаксичної ізоляції. В усному дискурсі компресія необхідна для передачі емоційної динаміки, миттєвого встановлення зворотного зв'язку (фідбеку) та забезпечення принципу мовної економії в реальному часі.

4. Критична транслятологічна значущість. У міжмовній перспективі та перекладознавстві розуміння механізмів синтаксичної компресії та декомпресії є визначальним професійним навиком. Вимушена постійна трансформація структур, наприклад, обов'язкова заміна концентрованого німецького іменникового стилю на природніший англійський дієслівний, розщеплення німецького гіпотаксису в синхронному перекладі слов'янськими мовами або застосування превентивних стратегій генералізації, доводить, що компресія не є семантично універсальною. Вона глибоко й специфічно вкорінена в морфосинтаксичну природу конкретної мови й потребує постійної, свідомої міжмовної адаптації для збереження адекватності тексту.

Отже, компресійні синтаксичні структури функціонують у німецькій мові не просто як допоміжні засоби скорочення фізичної довжини висловлювання, а як складний, інтегрований когнітивно-прагматичний механізм організації знань. Цей механізм забезпечує потрібну гнучкість, комунікативну ефективність та еволюційну життєздатність німецької мови в умовах постійно зростаючих і змінюваних інформаційних вимог сучасного світу.

Висновки до третього розділу

Синтаксична компресія передбачає системне скорочення структури тексту через еліпсис, граматичну неповноту, асиндетон, синтаксичну асиметрію, тобто опущення логічних ланок висловлювання. Модифікації компресії інформації здебільшого зумовлені жанровими особливостями й вимогами того чи того усного чи писемного дискурсу. Не можна висновкувати про первинність чи вторинність синтаксичної компресії порівняно з лексичною: по-перше, сутність їхня однакова; по-друге, причини появи і функціонування компресивних одиниць ідентичні; по-третє, відмінність полягає лише в наявності / відсутності статусу номінативності компресивних одиниць.

Синтаксична редукція широко використовується в різних стилях мовлення: у розмовному мовленні; у художній літературі: для створення певного стилістичного ефекту або передавання внутрішнього стану персонажів; у рекламі та публіцистиці: для привернення уваги, створення лаконічних та інформативних повідомлень.

В українській мові опущення і збереження елементів не є хаотичним; воно завжди мотивоване потужними екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками оптимального забезпечення комунікативного акту: непримиренною боротьбою з мовленнєвою надмірністю, прагненням до економії фізичних зусиль мовця та, щонайосновніше, цілеспрямованим фокусуванням уваги реципієнта на ключових, рематичних інформаційних блоках. Отже, компресія постає не як деградація синтаксису, а як його вища, оптимізована форма існування.

Як особливе, універсальне явище, що історично з'явилося внаслідок реалізації природних законів економії мови та невинного стремління людини максимально спростити й пришвидшити процес поширення інформації, компресія здатна пронизувати абсолютно всі архітектонічні рівні текстової структури. Сучасний лінгвістичний аналіз переконливо засвідчує, що тексти найрізноманітнішого спрямування активно імплементують компресію на всіх можливих рівнях для радикального скорочення обсягу тексту без найменшої шкоди для його змістового ядра. Сформованість у мові величезного різноманіття

засобів компресії дає змогу гнучко продукувати тексти, філігранно маніпулюючи їхнім обсягом.

Окреме, надзвичайно важливе місце в системі компресійних структур української мови посідають явища парцеляції та сегментації, які набули не баченого досі широкого поширення в сучасній художній літературі та особливо в масовій газетній публіцистиці, починаючи з кінця ХХ століття.

Сегментація (яскравим прикладом якої є називний теми) передбачає винесення логічно найважливішого компонента в абсолютну препозицію (на початок висловлювання) у формі називного відмінка з подальшим його розгортанням або займенниковим дублюванням у наступному реченні. Це також є своєрідною формою синтаксичної економії, оскільки такий прийом дає змогу мовцеві уникнути нагромадження складних, громіздких підрядних зв'язків, замінюючи гіпотаксис на простіші конструкції.

Цей складний психолінгвістичний прийом базується на розрахункові автора на те, що читач або слухач, заінтригований початком фрази, самостійно доповнить неказане у своїй уяві. Графічно в українській мові замовчування (апосіопеза) найчастіше маркується багатокрапкою або раптовим тире.

Додатковими, але не менш дієвими засобами синтаксичної компресії виступають явища безсполучниковості (асиндетону), синтаксичної контамінації та загального спрощення синтаксичних парадигм.

Теоретичні засади творення та функціонування компресійних структур в українській мові неможливо розглядати абстрактно, у повному відриві від реального стилістичного середовища їхнього побутування. Залежно від жанру комунікації, цільової аудиторії та прагматичних інтенцій мовця компресія виконує абсолютно різні завдання та набуває глибоко специфічних лінгвокультурних рис.

Підсумовуючи результати аналізу феномена синтаксичної компресії в сучасній українській мові, можна зробити низку фундаментальних теоретичних та практичних узагальнень, які мають вагоме значення для подальшого розвитку синтаксичної науки. Мовна компресія є іманентним, невід'ємним атрибутом

еволюційного розвитку мовної системи на сучасному етапі. Її існування та поширення жорстко зумовлено невблаганною дією універсального біологічного та соціального закону мовної економії зусиль, а також постійною, непримиренною боротьбою системи з мовленнєвою надмірністю в умовах інформаційного суспільства.

Синтаксична компресія постає надзвичайно складним, багаторівневим комплексом структурно-семантичних перетворень поверхневої структури висловлювання (до яких належать класичний еліпсис, експресивна парцеляція, синтаксичне усічення, замовчування, безсполучниковість, контамінація та структурне спрощення). Усі ці інструменти дають змогу ефективно скоротити фізичний обсяг висловлювання за обов'язкової умови повного збереження (а в переважній більшості випадків – і значного посилення) його глибинного семантичного та прагматичного ядра. Як переконливо доведено аналізом, фізична втрата реченням формальних структурних компонентів не лише не збіднює загального пропозиційного змісту, але й парадоксально стрімко підвищує загальну інформативність висловлювання, робить його місткішим, лапідарним, енергійним та безпрецедентно переконливим для адресата.

У сучасній лінгвокогнітивній парадигмі **англійської мови** розуміння синтаксичної компресії виходить за межі суто структурного спрощення і набуває глибинного нейробіологічного обґрунтування. Дослідники пов'язують процеси сегментації мовлення та мовної комунікації із принципом вільної енергії (Free-Energy Principle, FEP), що походить з термодинаміки та теорії активного висновковування (active inference). Відповідно до цієї теорії людський мозок функціонує як машина передбачення, яка прагне мінімізувати варіаційну вільну енергію (невизначеність або «сюрприз»). Синтаксис природної мови, який генерує необмежений масив ієрархічно структурованих виразів, розглядають як інструмент, що обслуговує це активне висновковування.

Синтаксична компресія **в англійській мові** – це не просто стилістичний прийом чи наслідок недбалості мовця, а фундаментальна закономірність мови й мовлення, яка полягає в скороченні формальних виявів мовного сегмента за

повного або часткового збереження його семантичного наповнення. Цей процес спрямований на полегшення дискурсивних та когнітивних зусиль суб'єктів комунікації та підтримання рівноваги мовної системи. У межах генеративної граматики та теорії лексико-функціональної граматики (Lexical Functional Grammar, LFG) метрика економії нерідко формулюється через розмір синтаксичної репрезентації, зокрема дерева безпосередніх складників поверхневої структури. Менші репрезентації або коротші дериваційні ланцюги завжди мають перевагу над більшими, якщо вони здатні передати ту саму пропозиційну семантику без втрати прийнятності речення.

Синтаксичні компресійні процеси в англійській мові реалізуються через низку специфічних структур та трансформацій, серед яких найважливішими є номіналізація, еліпс, нефінітні клаузи (підрядні речення), вторинна предикація та асиндетичні конструкції. Кожен із цих інструментів має унікальні синтаксичні, семантичні та прагматичні характеристики, а їхній вибір жорстко детермінується жанровими та стилістичними конвенціями конкретного дискурсу.

Одним з найпотужніших та найпродуктивніших засобів синтаксичної компресії в сучасній англійській мові є номіналізація, тобто процес утворення іменника з іншої частини мови (девербальні та деад'єктивні утворення) або деривація іменної фрази із глибинної предикативної клаузи (підрядного речення в межах складнопідрядного).

В англійській мові виокремлюють розгалужену **типологію еліптичних конструкцій**, кожна з яких має чіткі синтаксичні правила.

1. **Еліпс дієслівної фрази (Verb Phrase Ellipsis, VPE)**, який передбачає опущення смислового дієслова разом з його елементами за умови наявності допоміжного або модального дієслова, яке залишається як синтаксичний маркер.

2. **Слусинг (Sluicing)** як різновид еліпса, за якого опускається вся підрядна питальна клауза, залишаючи лише питальне слово (wh-word).

3. **Гепінг (Gapping)**, який характеризується вилученням фінітного дієслова (нерідко разом з іншими ідентичними елементами) у другій та всіх наступних частинах складносурядного речення.

4. **Стріпінг (Stripping), або еліпс голих аргументів (Bare Argument Ellipsis)**, який передбачає опущення всього речення, окрім одного аргументу або ад'юнкта, що здебільшого виділяється інтонаційно або частками.

5. **Номінальний еліпс (Nominal Ellipsis)**, тобто опущення вершини іменної фрази (іменника), за умови, що його значення реконструюється з детермінантів або модифікаторів, які залишаються.

6. **Порівняльне видалення (Comparative deletion)**, коли на відміну від багатьох інших типів, цей еліпс часто є облігаторним (обов'язковим) для уникнення аграматичності.

Синтаксичні компресійні структури в англійській мові становлять складний, багатовимірний феномен, що віддзеркалює фундаментальний закон еволюції природних мов – принцип лінгвістичної економії. Від прадавніх концепцій «стислості» до сучасних нейролінгвістичних моделей мінімізації вільної енергії (FER) та алгоритмічного стиснення Тюрінга-Хомського економія мовних зусиль залишається головним рушієм синтаксичних трансформацій. Мова безперервно балансує між надмірністю, потрібною для забезпечення точності передавання сенсу в умовах інформаційного шуму, та структурною редукацією, яка оптимізує когнітивні ресурси мовця та слухача.

Синтаксична компресія в **німецькій мові** нерідко перетинає межі рівнів мовної системи, балансує на стику синтаксису та словотвору. Яскравим прикладом граничної синтаксичної компресії, що кристалізується в словотвірну модель, є складні слова (Komposita). Такі морфологічні одиниці постають результатом «стягнення» (Zusammenziehung) або контракції цілих синтаксичних фраз, що супроводжується вилученням спільного словесного матеріалу.

Наявні також випадки, коли словотвірна компресія генерує структури, які взагалі не піддаються точній синтаксичній парафразі без порушення граматичних чи семантичних правил.

Паралелі до синтаксичної компресії можна знайти й на фонологічному рівні, що підтверджує системний характер принципу економії. Дослідження інтонаційних контурів показують, що за умови нестачі сонорного матеріалу в слові носії північнонімецького фонетичного стандарту застосовують стратегії транкації (обрізання інтонаційного спаду) та компресії (прискорення реалізації підвищення тону, щоб вмістити весь контур у коротший часовий проміжок). Аналогічно в синтаксисі, стикаючись з обмеженнями оперативної пам'яті або часу, мовці «стискають» синтаксичні контури, прискорюючи подання інформації через усунення надлишкових граматичних маркерів.

Номіналізація (субстантивізація) визнана одним з найпотужніших та найчастотніших засобів синтаксичної компресії в сучасній німецькій мові (як і в англійській). Вона є фундаментальною ознакою текстів наукового, технічного та офіційно-ділового стилів. Перехід від дієслівного стилю (*Verbalstil*), де основне смислове навантаження несуть фінітні дієслова, до іменникового стилю (*Nominalstil*) дає змогу перетворити цілі предикативні конструкції та підрядні речення на компактні, хоч і структурно перевантажені, іменникові групи (*Nominalphrasen*).

Процес синтаксичної номіналізації передбачає складну трансформацію глибинної структури речення. Фінітне дієслово базового речення перетворюється на віддієслівний іменник (*nomen actionis* або *nomen acti*) за допомогою суфіксів *-ung*, *-keit*, *-heit* або ж унаслідок конверсії інфінітива (наприклад, *das Laufen*, *das Weinen*).

Напівпредикативні інфінітивні конструкції є класичним прикладом синтаксичної компресії на рівні складнопідрядного речення. Вони функціонують як економічна альтернатива розгорнутим підрядним реченням з підрядними сполучниками *dass* (з'ясувальні об'єктні та суб'єктні речення) або *damit* (речення мети), виступаючи дієвим інструментом синтаксичної оптимізації.

Базовою умовою для застосування цього виду компресії є правило кореферентності (*Coreference*) – ідентичність суб'єкта дії в головному та підрядному реченнях, або збіг суб'єкта підрядного речення з об'єктом головного

(наприклад, після дієслів спонування). Компресія відбувається за рахунок елімінації відразу трьох структурних елементів: фінітного дієслова підрядного речення, підрядного сполучника та лексичного чи займенникового вираження підмета підрядного речення.

Серед фундаментальних правил регулярного еліпса (*regular ellipsis*), які досліджують у формальній лінгвістиці, виділяють кілька ключових типів.

1. **Гепінг (Gapping)**, або пропуск фінітного дієслова (а подекуди й об'єктів) у другій частині складносурядного речення.

2. **Слусинг (Sluicing)**, або еліпс цілої підрядної клаузи після питального слова, який часто перетинає межі речень.

3. **Фрагменти та фідбек (Fragments/Topic Drop)**. У розмовному діалогічному дискурсі висловлювання нерідко скорочують до чистого предикативного прикметника.

Синтаксична ізоляція (відокремлення) також є механізмом, спорідненим із компресією. Вставні слова та парантезні конструкції вводять у речення експромтом, не вступаючи з ним у формальний синтаксичний зв'язок.

ВИСНОВКИ

У дослідженні застосовані засади словоцентричного й несловоцентричного підходів, перший з яких ґрунтується на постулаті про те, що саме слово є центральною, вихідною ланкою мовної ієрархії. Згідно із цією концепцією, будь-який лінгвістичний аналіз має починатися саме з детермінації слів. У межах цієї парадигми перехід до вивчення як дрібніших складників (морфем), так і складніших конструкцій (словосполучень чи цілих речень) розглядають як рух від базового ядра – слова. Несловоцентричний підхід пропонує принципово іншу візію. Прибічники такого підходу стверджували, що роль центрального елемента системи може виконувати не лише синтетична одиниця (слово), а й аналітична (словосполучення).

За умови прийняття несловоцентричної моделі традиційне домінування слова нівелюється. Слово припиняє існувати як апріорна та виняткова одиниця порівняно з іншими компонентами мови.

Ми дійшли висновку, що є нагальна потреба в критичному переосмисленні засад словоцентризму. І слово, і словосполучення ми досліджували крізь призму їхнього номінативного ресурсу. Фундаментальне завдання теорії номінації полягає в деталізації зв'язків між ментальними образами та мовними формами, тобто в розкритті механізмів того, як номінації створюються, стабілізуються та розподіляються в термінах різних фрагментів об'єктивної реальності. Категорія слова має різні термінологійні інтерпретації.

На нашу думку, найперспективнішим сьогодні видається підхід, що розглядає номінацію як діалектичну єдність процесу та результату. Синкретичне вживання цього терміна дає змогу об'єднати статику мовної системи та динаміку мовленнєвого акту в цілісний комплекс.

Впроваджено категорію **номена** – абстрактної номінативної одиниці інваріантного типу, яка здатна експлікуватися в дискурсі як у формі окремого слова, так і у вигляді розгорнутих аналітичних структур. Ця тенденція чітко простежується у випадку порівняння різних мовних систем, де спостерігається

прагнення до семантичної компресії – згортання розлогих словосполучень у компактні слова. Номінативний статус таких сполучень підтверджений їхньою здатністю виступати лексичними еквівалентами слів.

Інваріантна одиниця (номен, лексема чи складна лексема) може матеріалізуватися в різних структурних варіантах. Термін **номен** у цьому контексті постає універсальним, оскільки він відповідає сутності номінаційних процесів і релевантно стає в ряд системних лінгвістичних одиниць (фонема, морфема, лексема, фразема).

Дослідивши номінативні моделі на матеріалі трьох мов – української, англійської й німецької, ми дійшли висновку, що, наприклад, комплексні моделі компресії наявні лише в українській і англійській мовах. У німецькій вони відсутні, і причиною є типологічні особливості німецької мови.

В англійській мові деякі моделі також не зrealізована через відсутність у ній композитів абрєвіатурного типу (одиниць з аброморфемами). У німецькій мові комплексна модель цього зразка також відсутня. Загалом, як бачимо, комплексні моделі номєнів у німецькій мові побудувати неможливо. Це пов'язано з тим, що в німецькому мовленні є непродуктивною модель творення, наприклад, універбів, що внеможливлє багатоконпонєнтність тих чи тих номінаційних моделей.

Номен постає гнучкою системою глос, де кожна модифікація (абрєвіатура, універб, композит, еліптема) є прагматично вмотивованим вибором мовця для найефективнішої рєалізації номінативної функції в конкретному контексті.

Сучасна лінгвальна дійсність демонструє, що номєни нерідко мають не лише два, а три або чотири структурні дублєти. Такі складні ланцюжки модифікацій підтверджують, що в основі номінативної системи лежить прагнення до гнучкості: мова зберігє розгорнуту форму для офіційності та точності (WCom), але водночас продукує стислі варіанти (Abbr, U) для економії часу та зусиль у неформальному чи професійному спілкуванні. Саме тому номен постає не статичним знаком, а динамічним інваріантом, який «проростає» в мовленні через цілу низку семантично тотожних рєалізацій.

Універби, кліпінги та акроніми є не просто зредукованими одиницями, а функційними дублетами номенів, які забезпечують баланс між точністю наукового опису (аналітична форма) та швидкістю живої комунікації (стисла форма). Це доводить, що лінгвальна компенсаторність є глобальним вектором розвитку людської мови сучасної доби.

Можна висновкувати, що компресія є втіленням універсальної тенденції до компенсаторності в мові. Універби та інші типи скорочених номінацій постають як реальні форми аналітичних номінативних одиниць і водночас як потенційні альтернативи синтетичних назв.

З позицій хронології та механізмів виникнення виокремлюємо два класи компресивів: 1) одиниці, отримані через ментально-мовленнєві первинні (давні) перетворення; 2) одиниці, що є результатом вторинних (сучасних) універбальних трансформацій.

Синтагматична економія проковує скорочення лінійної структури найменувань, роблячи їх зручнішими для комунікації. Вона є процесом «внутрішнього» мовленнєвого словотворення, що веде до появи нової форми втілення вже наявної номінативної одиниці. Отже, компресія не лише спрощує мовлення, а й гармонізує структуру мови відповідно до когнітивних можливостей людини.

Незалежно від мови (українська, англійська чи німецька), бачимо підтвердження теорії номена: мозок зберігає ідеальний зміст об'єкта, але миттєво адаптує його зовнішню оболонку до вимог середовища. Сучасна людина більше не говорить словосполученнями там, де можна обійтися одним спрощеним конструктом.

Визначення типології процесів мовленнєвої компресії залежить від того, в якій площині, тобто на якому рівні, розглядають результативні одиниці, що виникли внаслідок певних системних чи позасистемних (субсистемних) трансформацій.

Ідеться передусім про визначення місця цих трансформацій, їхню частотність, регулярність, підпорядкування правилам тощо. У цьому контексті

потрібно зазначити, що, оскільки будь-яка мова постає системою, мовлення доцільно кваліфікувати як субсистему з певними ознаками асистемності.

Процеси компресії зумовлені зокрема економією мовленнєвих чи мисленнєвих зусиль.

У класичному мовознавстві абрєвіацію традиційно кваліфікують як дериваційний механізм, що зумовлює лексикалізацію та закріплення в системі мови графічних ініціальних скорочень. Водночас цей феномен інтерпретують як процес продукування абрєвіатур – компресованих складних одиниць (переважно субстантивів), утворених із початкових сегментів твірних основ. Науковці також припускають можливість інтеграції цілісних слів до структури таких скорочень.

Досить поширеною є теза, що мета абрєвіації полягає в генерації компактніших, синонімічних до вихідних структур, номінацій. Однак лінгвістичний аналіз засвідчує не синонімічність, а абсолютну семантичну тотожність цих одиниць. Ця специфіка детермінована внутрішньою вмотивованістю, що відбиває мовленнєву залежність абрєвіатури від твірного слова чи словосполучення. Такий зв'язок зреалізовано між одиницями, які функціонують як мовленнєві та/або текстові репрезентанти (форми) тих самих номінативних конструктів. Відтак, оперувати поняттям синонімії в цьому контексті методологічно некоректно: синоніміїні відношення притаманні окремим номінативним одиницям (лексемам), але вони неможливі між різними формами одного номінативного знака, якими фактично виступають базова конструкція та абрєвіатура.

Абсолютний семантичний збіг вихідної одиниці та відповідної їй абрєвіатури дає підстави стверджувати, що природа зв'язків між ними не є словотвірною. З огляду на це, абрєвіатуру доцільно трактувати як форму, семантично еквівалентну базовому словосполученню або поліструктурному слову. Вона може стилістично збігатися з вихідною формою або відрізнитися від неї, постаючи дублетом єдиного спільного номена. Отже, взаємозв'язок між абрєвіатурою та співвідносним вербальним комплексом варто кваліфікувати як

рівноправний реляційний, що ґрунтується на семантичній тотожності та детермінується внутрішньою вмотивованістю.

Аналіз фактичного матеріалу довів універсальність явища аббревіації у трьох мовах – українській, англійській та німецькій. Попри належність цих мов до різних груп у межах індоєвропейської мовної єдності вони демонструють ідентичність типології абревіатур (у межах номенів з домінантою-словом та з домінантою-словосполученням), відмінність полягає лише в особливостях структурного оприявлення синтетичних дублетів номенів.

Емпірична база дослідження засвідчує лише відносну універсальність феномену універбації в українській, англійській та німецькій мовах. Варто наголосити на мінімальній продуктивності цього дериваційного процесу в німецькомовній системі, де під універбацією лінгвісти переважно розуміють композитотворення – конструювання складних лексичних еквівалентів синтаксичних словосполучень. Така специфіка детермінована іманентною схильністю німецької мови до асиміляції саме композитів. Універбація як новітній лінгвальний процес потребує ґрунтовного аналізу, оскільки цей екстрасистемний за своїм генезисом механізм виявляє здатність трансформуватися в системний мовний конструкт, який інтегрується та функціонує відповідно до структурних закономірностей конкретної мовної системи.

Категорія еліпсису характеризується тривалою епістемологічною традицією в мовознавчій науці. Якщо в античній риторичі цей феномен кваліфікували переважно як стилістичну фігуру, то в сучасній лінгвістичній парадигмі його концептуальний обсяг суттєво розширився. Редукція вербальних одиниць розглядається науковцями як закономірний результат реалізації принципу економії мовленнєво-мисленнєвої діяльності.

У макролінгвістичному вимірі еліпсис інтерпретують як інтенційне або контекстуально детерміноване вилучення мовного компонента, який реципієнт безперешкодно реконструює, спираючись на прагматичну ситуацію, попередній дискурс чи фонові знання комунікантів. У вузькому синтаксичному сенсі еліпсис

дефініюють як специфічний тип структурної неповноти, за якого окремі складники висловлення позбавлені формального вираження, проте імпліцитно присутні на семантичному рівні. Як формотворчо-дериваційний та номінативний механізм, еліпсис екстраполюється і на синтаксичний ярус: згідно з принципом ізоморфізму, процеси, притаманні одному рівню мовної ієрархії, закономірно проєктуються на інші рівні, відтворюючись через специфічні одиниці відповідних підсистем.

Українська мова, як мова з розвиненою флексійною системою, характеризується широкими можливостями для еліптичних конструкцій. Найпоширенішими є еліптичні речення без присудка або підмета, особливо в діалогічному мовленні.

В англійській мові еліпсис є одним із ключових механізмів синтаксичної економії, обмежений жорсткою структурою SPO (підмет – присудок – додаток). Попри фіксований порядок слів, тут широко використовують еліпсис як у розмовному, так і в публіцистичному та художньому стилях. Особливу роль у цьому процесі відіграє редукція допоміжних дієслів, яка нерідко спостерігається у складних реченнях та відповідях на запитання. Типовим для англійської мови є еліпсис допоміжних дієслів, інфінітивів або цілих предикативних груп. Еліпсис дієслова *to be* нерідко використовують у заголовках та рекламних слоганах. Німецька мова поєднує жорсткий порядок слів з можливою синтаксичною редукцією, особливо в неофіційному мовленні. Вона демонструє специфічні моделі еліпсису, в яких найчастіше пропущені компоненти, що легко відновлюються граматично. Німецький еліпсис зберігає баланс між граматичним структуруванням та комунікативною доцільністю, що відображає типологічні особливості мови.

Порівняння прикладів української, англійської та німецької мов демонструє як спільні, так і відмінні риси в площині досліджуваного явища. До спільних рис належать прагнення до економії мовних засобів, залежність від контексту, активне використання в розмовному мовленні, медійних текстах, зокрема в заголовках. Відмінності пов'язані з типологічними особливостями

кожної із трьох мов, а саме: в українській мові наявний ширший спектр еліптичних варіантів завдяки флексійній системі; в англійській – обмежений синтаксис компенсований контекстом; у німецькій – структурована граматики із гнучким використанням еліпсису.

Зіставлення трьох мов дає змогу зробити такі узагальнення: еліпсис є універсальним мовним явищем; тип еліпсису залежить від граматичної будови мови; у перекладі нерідко застосовують стратегії компенсації та експлікації.

Синтаксична компресія передбачає системне скорочення структури тексту через еліпсис, граматичну неповноту, асиндетон, синтаксичну асиметрію, тобто опущення логічних ланок висловлювання. Модифікації компресії інформації переважно зумовлені жанровими особливостями й вимогами того чи того усного чи писемного дискурсу. Не можна висновкувати про первинність чи вторинність синтаксичної компресії порівняно з лексичною: по-перше, сутність їхня однакова; по-друге, причини появи й функціонування компресивних одиниць ідентичні; по-третє, відмінність полягає лише в наявності / відсутності статусу номінативності компресивних одиниць.

Синтаксична редукція широко використовується в різних стилях мовлення: у розмовному мовленні, в художній літературі, в рекламі та публіцистиці.

В українській мові опущення і збереження елементів не є хаотичним; воно завжди мотивується потужними екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками оптимального забезпечення комунікативного акту: подоланням мовленнєвої надмірності, прагненням до економії фізичних зусиль мовця та, щонайосновніше, цілеспрямованим фокусуванням уваги реципієнта на ключових, рематичних інформаційних блоках. Отже, компресія постає не як деградація синтаксису, а як його вища, оптимізована форма існування.

Як особливе, універсальне явище, що історично з'явилося внаслідок реалізації природних законів економії мови та невинного стремління людини максимально спростити й пришвидшити процес поширення інформації, компресія здатна пронизувати абсолютно всі архітектонічні рівні текстової структури. Сучасний лінгвістичний аналіз переконливо засвідчує, що тексти

найрізноманітнішого спрямування активно імплементують компресію на всіх можливих рівнях для радикального скорочення обсягу тексту без найменшої шкоди для його змістового ядра.

Окреме, надзвичайно важливе місце в системі компресійних структур української мови посідають явища парцеляції та сегментації, які набули небаченого досі широкого поширення в сучасній художній літературі та, особливо, в масовій газетній публіцистиці, починаючи з кінця ХХ століття.

Сегментація (яскравим прикладом якої є називний теми) передбачає винесення логічно найважливішого компонента в абсолютну препозицію (на початок висловлювання) у формі називного відмінка з подальшим його розгортанням або займенниковим дублюванням у наступному реченні. Це також є своєрідною формою синтаксичної економії, оскільки такий прийом дає змогу мовцеві уникнути нагромадження складних, громіздких підрядних зв'язків, замінюючи гіпотаксис на простші конструкції.

Зазначений комплексний психолінгвістичний механізм ґрунтується на авторській інтенції щодо реципієнта (читача чи слухача), який, будучи зацікавленим ініціальним сегментом висловлення, здатен імпліцитно реконструювати опущену інформацію у власній свідомості. На графічному рівні в українській літературній мові фігура замовчування (**апосіопеза**) переважно позначається еліпсом (трикрапкою) або ж несподіваним тире.

Допоміжними, проте однаково ефективними інструментами реалізації синтаксичної компресії слугують феномени безсполучникового зв'язку (**асиндетону**), синтаксичної контамінації, а також процеси загальної редукції синтаксичних парадигм.

Теоретико-методологічні основи генерації та функціонування компресованих конструкцій у сучасній українській мові недоцільно досліджувати ізольовано, без урахування автентичного стилістичного контексту їхньої актуалізації. Відповідно до комунікативного жанру, параметрів цільової аудиторії та прагматичних настанов адресанта, мовна компресія реалізовує

диференційовані функції, набуваючи при цьому виразних і глибоко специфічних лінгвокультурних характеристик.

Резюмуючи наслідки наукової розвідки феномену синтаксичної компресії в новітній українській мові, варто сформулювати низку базових теоретико-практичних висновків, що характеризуються високою вагомістю для подальшого поступу синтаксичної теорії. Лінгвальна компресія постає іманентною, невіддільною властивістю еволюційної динаміки мовної системи на сучасному етапі. Її функціонування та експансія детермінуються дією універсального психосоціального принципу **економії мовленнєвих зусиль**, а також безперервною протидією мовної структури надмірній вербальній надлишковості в реаліях сучасного інформаційного соціуму.

Синтаксична компресія позиціонується як багатовимірний ієрархічний комплекс структурно-семантичних трансформацій поверхневого синтаксису (що охоплює традиційний *еліпсис*, *експресивну парцеляцію*, *синтаксичне усічення*, *апосіопезу*, *асиндетон*, *контамінацію* та *структурну редукацію*). Означені механізми забезпечують ефективну мінімізацію матеріальної оболонки висловлення за умови неухильного збереження (а здебільшого – істотної інтенсифікації) його глибинного семантико-прагматичного центру. Як беззаперечно підтверджує здійснений аналіз, матеріальна елімінація формально-структурних складників речення не спричиняє редукації базового пропозиційного змісту. Навпаки, такий процес парадоксально посилює сумарну інформаційну щільність висловлення, трансформуючи його в більш містке, лапідарне, динамічне та максимально персуазивне (переконливе) повідомлення для адресата.

У сучасній лінгвокогнітивній парадигмі **англійської мови** розуміння синтаксичної компресії виходить за межі суто структурного спрощення і набуває глибинного нейробіологічного обґрунтування. Дослідники пов'язують процеси сегментації мовлення та мовної комунікації із принципом вільної енергії (Free-Energy Principle, FEP), що походить з термодинаміки та теорії активного висновковування (active inference). Відповідно до цієї теорії, людський мозок

функціонує як машина передбачення, яка прагне мінімізувати варіаційну вільну енергію (невизначеність або «сюрприз»). Синтаксис природної мови, який генерує необмежений масив ієрархічно структурованих виразів, розглядається як інструмент, що обслуговує це активне висновкування.

Синтаксична компресія в англійській мові – це не просто стилістичний прийом чи наслідок недбалості мовця, а фундаментальна закономірність мови й мовлення, яка полягає у скороченні формальних виявів мовного сегмента за повного або часткового збереження його семантичного наповнення. Цей процес спрямований на полегшення дискурсивних та когнітивних зусиль суб'єктів комунікації та підтримання рівноваги мовної системи. У межах генеративної граматики та теорії лексико-функціональної граматики (Lexical Functional Grammar, LFG) метрика економії нерідко формулюється через розмір синтаксичної репрезентації, зокрема, дерева безпосередніх складників поверхневої структури. Менші репрезентації або коротші дериваційні ланцюги завжди мають перевагу над більшими, якщо вони здатні передати ту саму пропозиційну семантику без втрати прийнятності речення.

Синтаксичні компресійні процеси в англійській мові реалізуються через низку специфічних структур та трансформацій, серед яких найважливішими є номіналізація, еліпс, нефінітні клаузи (підрядні речення), вторинна предикація та асиндетичні конструкції. Кожен із цих інструментів має унікальні синтаксичні, семантичні та прагматичні характеристики, а їхній вибір жорстко детермінується жанровими та стилістичними конвенціями конкретного дискурсу.

Одним з найпотужніших та найпродуктивніших засобів синтаксичної компресії в сучасній англійській мові є номіналізація, тобто процес утворення іменника з іншої частини мови (девербальні та деад'єктивні утворення) або деривація іменної фрази з глибинної предикативної клаузи (підрядного речення в межах складно-підрядного).

В англійській мові виокремлюють розгалужену **типологію еліптичних конструкцій**, кожна з яких має чіткі синтаксичні правила ліцензування.

Синтаксична компресія у **німецькій мові** нерідко перетинає межі рівнів мовної системи, балансує на стику синтаксису та слотвору. Наявні випадки, коли словотвірна компресія створює структури, які взагалі не підлягають точній синтаксичній парафразі без порушення граматичних чи семантичних правил.

Номіналізація (субстантивізація), яка визнана одним із найпотужніших та найчастотніших засобів синтаксичної компресії, властива і сучасній німецькій, і сучасній англійській мові.

Отже, мовна компресія постає не як розрізнений набір стилістичних чи граматичних аномалій, а як іманентний, системний і багаторівневий механізм еволюції сучасної мови. Вона функціонує на перетині лексико-словотвірного, синтаксичного та прагматичного ярусів, підпорядковуючись універсальному закону економії мовленнєвих зусиль та потребі подолання вербальної надмірності.

Основним наслідком будь-якого виду компресії є те, що фізична редукція мовних одиниць (скорочення обсягу тексту чи висловлення) не призводить до втрати пропозиційного змісту. Навпаки, це зумовлює підвищення загальної інформативності, роблячи повідомлення більш містким, динамічним та лапідарним.

Компресовані структури виконують потужну персуазивну (переконливу) та експресивну функції. Вони активізують когнітивну діяльність адресата, змушуючи його самостійно доповнювати смисли (як у випадку з апосіопезою), що значно посилює вплив повідомлення.

Будучи первинно позасистемними чи суто стилістичними утвореннями (як античний еліпсис), компресійні конструкції поступово імплементуються в мовну систему, стаючи її закономірними та продуктивними моделями.

Усі види мовної компресії (від творення ініціальних абревіатур до складних психолінгвістичних фігур замовчування) є функційно спорідненими явищами. Вони слугують єдиній меті: забезпеченню максимальної ефективності та швидкості комунікації за умови мінімальних витрат мовно-фізичних ресурсів, що є критично важливим в умовах сучасного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архангельська А. М. До питання про засади побудови загальної ономасіологічної моделі номінації. *Мовознавство*. 2007. № 4-5. С. 20–35.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія. 2004.
3. Білецький А. О. Програма курсу “Загальне мовознавство”. К. : Вид-во КДУ, 1962. 50 с.
4. Богатько В. В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики. Вінниця: Нова книга, 2010. 176 с.
5. Булаховський Л. А. Основи мовознавства. Соціальна природа мови. Харків, 1928-1929.
6. Ващило О., Нагнибіда В. Засоби синтаксичної компресії в текстах галузі механічної інженерії та особливості їх перекладу українською мовою. *Advanced Linguistics*, 8, 2021. С. 47 – 60.
7. Вежбицька А., Годдард К. Слова і смисли: Лексична семантика в різних областях, мовах і культурах. Oxford UP (2014). [ISBN 9780199668434](https://doi.org/10.1017/9780199668434)
8. Веремчук Е., Гудзовата С. Роль семантичної деривації у формуванні англomовного торговельного лексикону. *Слобожанський науковий вісник. Серія : Філологія*. 2023. № 3. С. 24–28. <https://doi.org/10.32782/philspu/2023.3.4> URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/philology/issue/view/15>
9. Вінтонів М., Вінтонів Т. Динаміка структури речень в українських публіцистичних текстах початку ХХІ ст. *Філологічний часопис*, 2026, вип. 1 (7). С. 9 – 13.
10. Віняр М. Г. Закономірності оформлення новотворів способом аббревіації. <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/pdf>
11. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. К. : Наукова думка, 1988. 256 с.
12. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К., 1985.
13. Георгиев В. И. Езикознание. София : Наука и искусство, 1972. 336 с.

14. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод: сучасні концепції. *Наукові праці : науково-методичний журнал*. Т. 195. Вип. 183. Філологія. Мовознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. С. 17 – 20.
15. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2011. 132 с.
16. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навч. посібник [для студ. філол. спец. вищих закл. освіти]. К. : Вища школа, 1999. 208 с.
17. Гурко О. В. Основні способи перекладу англійських антонімічних одиниць українською мовою (на матеріалі засобів масової інформації). Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2020. 27(6), 35–39.
18. Гурко О. В. Неологізми та їхня експлікація в англійському мовленні. *Нова філологія*, 2021. 82, 49-53.
19. Гурко О. В. Особливості функціонування сучасних англіцизмів та їхніх відповідників в українській мові (на матеріалі платформи «Словотвір»). *Міжнародний гуманітарний вісник*, 2022. 53(2), 119-122.
20. Гурко О. В. Словотвірна структура неозапозичень (на матеріалі платформи «Словотвір»). *Вісник науки та освіти*, 2023. 3(9), 94-103.
21. Гурко О. В., Новікова О. В. Вербалізація концепту SUCCESS на матеріалі ділового дискурсу. *Вісник науки та освіти*, 2024. 4 (22), 118-130.
22. Гурко О. В. Особливості функціонування сленгових одиниць у британському кінотексті. *Іншомовна комунікація: інноваційні та традиційні підходи: колективна монографія*. Вип. 2. Dallas: Primedia eLaunch LLC, 2022. С. 78–98.
23. Гурко О. В., Попова І. С. Лінгвістична інтерпретація номенів графічного дизайну: історія і сьогодення: монографія, доповнене видання. Дніпро: Ліра. 2023. 188 с.
24. Гурко О. В., Алісеєнко О. М., Мудренко Г. А. Проблеми перекладу мовних трансформацій у дискурсі воєнного часу. *Вісник науки та освіти*. Вип. 3

(45). 2026. С. 624-638. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/39947/39962>

25. Дзикович О., Моїсеєва Н. Лапідарність як ознака мовної економії. *Advanced Linguistics*. № 11, 2023. <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.11.277689>

26. Долешаль У., Дубічинський В.В., Ройтер Т., Суржик: лексичний аспект (на матеріалі телепередачі „Ключовий момент”, лексикографічних джерел ХІХ–ХХІ стст. і ре зультатів анкетування), [w:] „Linguistica Sorernicana”, 2016, nr 13, s. 335–364.

27. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. К. : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.

28. Думчак І. М. Універбація в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. Івано-Франківськ, 1998. 19 с.

29. Дьячок Н. В. Особливості номінацем типу «словосполучення + еліптичний універб»: лексико-семантичні та тематичні групи універбів. *Наукові записки КДПУ. Сер.* : Філологічні науки (Мовознавство). Вип. 89 (4). Кіровоград : КДПУ, 2010. С. 21–25.

30. Дьячок Н. В., Датченко Ю. В. Особливості утворення назв писанок в українськомовній традиції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Філологія»*. Вип. 87. 2020. С. 9–15.

31. Дьячок Н. В., Датченко Ю. В. Особливості комплексних назв писанкарської термінології. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки*. № . 2022. С. 5–13.

32. Дьячок Н. В., Шпілько І. М. Принципи визначення універбації в словацькій мові. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал*. 2023. № 3(9) 2023. С. 152-165.

33. Дьячок Н. В., Датченко Ю. В., Куварова О. К. Абревіація як засіб лінгвальної компресії в польській мові. *Вісник науки та освіти (Серія*

«Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 3(9) 2023. С. 141-151.

34. Дьячок Н. В., Тихоненко В. В. Особливості номінації реалій лінгвальної дійсності. *Ukrainian Sense / Український смисл : scientific collection / Edited by I. S Popova, prof. Dnipro : Lira, 1/2023. С. 82-89.*

35. Дьячок Н. В., Івко О. С. *Vocabulary of the Modern Wartime: Compressive Professionalisms vs Slangisms in the Ukrainian Language.* Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах». Дніпро, 20-21 квітня 2023 р. С. 48-52.

36. Дьячок Н. В. Особливості актуальної номінації в індоєвропейському мовному просторі. Матеріали II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрастивні та ареальні дослідження». Дніпро, ДНУ імені Олеся Гончара, 16 листопада 2023 року. С. 34-37.

37. Дьячок Н. В. Основи теорії мовленнєвої номінації (на матеріалі номем з домінантою-словосполученням): монографія / Н. В. Дьячок. Дніпро, «Ліра». 2023. 226 с.

38. Єрмоленко С. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Єрмоленко, С. Бибик, О.Тодор; за ред. С. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001. 224 с.

39. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : [моногр.]. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.

40. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису : навч. посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2003. Ч. 1. 228 с.

41. Загнітко А. П. Теоретичні аспекти семантичної типології прийменників. *Филология в пространстве культуры : К 75-летию Е. С. Отина.* Донецьк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. С. 113–121.

42. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : [монографія]. Донецьк : «Юго-Восток», 2007. 219 с.
43. Заїка С. О. Компресія та надмірність як характерні тенденції розмовного стилю: особливості перекладу. Кваліфікаційна робота. Херсонський державний університет. Херсон, 2021. 54 с.
44. Зимовець Г. В. Мовна компресія в ергонімії. Мовознавство. 2019. № 3. С. 25-37.
45. Івко О. С., Дьячок Н. В. Дієслівні компресиви в мовленні українських військових: шляхи розвитку. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 7(13) 2023. С. 170-183.
46. Камінський Ю. І. Комплементарна єдність компресії та декомпресії в межах закону мовної економії. Вісн. СумДУ відп. ред. О.А. Дубасенюк. 2007. С. 109–112. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14041695.pdf>
47. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови : будова та реалізація : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. К., 2000. 36 с.
48. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. К., 1998. 161 с.
49. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. К., 1973.
50. Книшенко Н. Абревіація в системі сучасної дорожньо-будівельної термінологічної номінації. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 19–22. <https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-675-2010/abreviatsiya-v-systemi-suchasnoyi-dorozhno-budivelnoyi>
51. Коваль Л. М. Інформативно недостатні слова української мови : семантика, функції : автореф. дис. на здоб наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». К., 2004. 23 с.

52. Ковальчук Г. О. Перекладацький скоропис як засіб реалізації прийому компресії в умовах усного послідовного перекладу. Київ: КНЛУ, 2029. 129 с.

Режим

доступу:

<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/587/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.%20%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%93.%D0%9E.%20%D0%9C%D0%BF%D0%BD%2055-18.docx?sequence=1&isAllowed=y>

53. Кочан І. М. Українське термінознавство 1960–1990-х років. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології. 2012. № 733. С. 24-28.

54. Кочерга Г. Асоціативно-термінальна мотивація відіменникових дієслів у сучасній українській мові. *Вісник Львівського університету : Серія «Філологія»*. 2004. № 34. С. 88–94.

55. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник [для філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів]. К. : «Академія», 2003. 464 с.

56. Кротевич Е. В. Про зв'язки слів : навч. посібник [для студентів філологічних факультетів вузів]. Львів : Вид-во Львівського державного університету, 1959. 265 с.

57. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. Т.1. К.: Рад. шк., 1951.

58. Кухарева В. І. Комунікативний потенціал односкладних речень у науковому тексті (на матеріалі науково-технічної літератури) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 20 с.

59. Левицький В. В. Семасіологія. Вінниця : Нова книга, 2006. 512 с.

60. Лучик А. А. Відображення еквівалентів слова в базових словниках української мови. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 3. С. 35–38.

61. Лучик А. А. Еквіваленти слова в українській і російській мовах : автореф. дис. на здоб наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”; 10.02.02 “Російська мова”. Київ, 2001. 34 с.
62. Лучик А. А. Словник еквівалентів слова української мови. К.: НаУКМА, 2008. 200 с.
63. Лучик А. А. Природа і статус еквівалентів слова в мовній системі. *Мовознавство*. 2006. № 5. С. 95–99.
64. Максим’юк О. В. Кореферентність нерозкладних компонентів у структурі речення : автореф. дис. на здоб наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. Чернівці, 2006. 22 с.
65. Мацько О. М. Аббревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 31-36.
66. Мельничук О. С. Розвиток мови як реальної системи. *Мовознавство*. 1981. № 2. С. 22–34.
67. Мірошниченко І. Г. Мовна компресія як чинник функціонування стислого тексту. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/393517888_Movna_kompresia_ak_cinnik_funkcionuvanna_stislogo_tekstu
68. Мірошниченко І. Г. Еліптичні неповні речення як засоби стиснення масмедійного тексту. Режим доступу: https://e-pidruchniki.com/content/830_eliptichni_nepovni_rechennya_yak_zasobi_stisnennya_masmediinogo_teksty.html
69. Нагнибіда В. В. Компресія сучасної англійської наукової мови галузі механічної інженерії та особливості її відтворення в українському перекладі. Магістерська дисертація. Київ, 2021. 204 с. режим доступу: <https://ktpmam.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/12/%D0%9C%D0%90%D0%93.-%D0%94%D0%98%D0%A1.-%D0%9D%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B8%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%B0-%D0%92..pdf>

70. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови. Х., 2007. 303 с.
71. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови (системний вимір). Х. : ХІФТ, 2014. 184 с.
72. Нелюба А. М. Універбація як вторинний спосіб найменування реалій. *Лінгвістичні дослідження*. 1992. Вип. 2. С. 67–71.
73. Нелюба А. М. Способи словотвірної номінації (проблема відмежування). *Гуманітарний вісник. Філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 53–57.
74. Нелюба А. М. Деякі аспекти в дослідженні сучасних словотвірно-номінативних явищ. *Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія*. 2004. № 631. Вип. 41. С. 106–109.
75. Нелюба А. М. Новітні тенденції у словотворі й модифікація норм мови. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. 2005. Вип. 13. С. 291–296.
76. Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації (2010 – 2011). Словник. Х. : ХІФТ, 2012. 100 с.
77. Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації (2012 – 2013). Словник. Х. : ХІФТ, 2014. 172 с.
78. Нелюба А. М. : www-philology.univer.kharkov.ua
79. Олексенко В. П. Структурно-семантичні особливості неолексем на позначення культурно-мистецької сфери. *Записки з українського мовознавства*. 2021. №28. С. 149–168. URL: <http://dx.doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235532>
80. Олексенко В. П., Розгон В. В. Номінації людини в українському молодіжному сленгу: структура, семантика, функції. *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І. М. Зимомря (голов.ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Т. 1. Вип. 34. С.184-195.
81. Олексенко В.П. Утворення з компонентом -gate/-гейт у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр.* Харк. нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди / гол. ред. Н.В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-

річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 102-117.

82. Олексенко В. П. Семантико-стилістичні властивості емоційно-експресивної лексики (на матеріалі творів Марії Матіос). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 40. Том. 1. Видавничий дім «Гельветика». 2025. С. 234-244.

83. Олексенко В.П. Віддієслівні іменники як словотвірна репрезентація категорії непередикатності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія, 2025 №76. С. 134-139 DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.76.26>

84. Олексенко В. П. Когнітивні трансформації у воєнному дискурсі: словотвірний аспект. «Вісник науки та освіти»: журнал. 2026. №3(45) 2026. 4175 DOI: [https://oi.org/10.52058/2786-6165-2026-3\(45\)](https://oi.org/10.52058/2786-6165-2026-3(45)). С. 1134-1152 [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3\(45\)-1134-1152](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-3(45)-1134-1152) ISSN 2786-6165 Online

85. Ольшанський О. Ю. Про слова, генетично співвідносні з словосполученнями. *Мовознавство*. 1989. № 3. С. 24–27.

86. Панченко О.І., Вотінцева М.Л. Осучаснене розуміння стислого тексту (на матеріалі української та англійської мов). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, 2022, 33(72), № 5(1), 226-231.

87. Панченко О.І., Корсун А.А. Ієрархія лексики дверного бізнесу (на матеріалі англійської мови). *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки, 2023, 206, 106-111.

88. Панченко О.І. Особливості перекладу українською мовою опису локусів роману С. Фітцджеральда. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, 2023. 34 (73), 6, 108-113.

89. Панченко О.І., Житник А. Використання okazіonalіzmів у творі С. Коллінз «Голодні ігри». *Слобожанський науковий вісник*. Серія: Філологія, 2023. 3, 113-117.

90. Пічахчи О. В. Роль мовної економії в словотворенні новогрецької мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 8(76), грудень. С. 71–73.
91. Пономаренко С. Сучасна українська мова : Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія : навчальний посібник / С. Пономаренко ; відп. ред. О. В. Крутоголова. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 300 с.
92. Попова І. С. Складені онімні назви в «Щоденниках» Олесея Гончара. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Серія: Філологія, 2023. 61, 107–110.
93. Попова І. С., Дьячок Н. В. «Мова стає зброєю, надійним засобом оборони» (до характеристики мовомислення Олександра Михеда). Ukrainian Sense / Український смисл : scientific collection / Edited by I. S Popova, prof. Dnipro : Lira, 2/2026. С. 245-257.
94. Потебня А. А. Мысль и язык. Репринт. изд. 1913 года. Київ : Синто.1993.
95. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр. 2008.
96. Рекотова В. С. Новини на сайті Запорізького національного університету в аспекті перекладу на англійську мову. Кваліфікаційна робота магістра. 2022. 70 с.
97. Русанівський В. М. Поняття семантичного і стилістичного інваріанта. Мовознавство. 1981. № 3. С. 9–20.
98. Селіванова О. О. Когнітивна ономазіологія. К. : Фітосоціоцентр, 2000. 248 с.
99. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Довкілля-К, 2008. 712 с.
100. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
101. Сидоренко Є. М. Про поняття універбізації в сучасному слов'янському мовознавстві. Мовознавство. 1992. № 4. С. 42–47.

102. Симоненко Л. О. Термін у загальнономовних словниках. Українська і слов'янська лексикографія. 2012. С. 220-226.
103. Слин'ко І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч посібник / 1.1. Слин'ко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. К.: Вища шк., 1994. 670 с.
104. Стішов О. А. Відфраземні деривати-неологізми в сучасній українській мові. Мовознавство. 1990. № 2. С. 64–66.
105. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – XXI ст.). К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. С. 80-82.
106. Торосян О. М. Прагматичний потенціал експресивного синтаксису. Science Review. 2 (9). Vol. 6. February 2028. Режим доступу: https://www.academia.edu/36361428/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%93%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B_%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A2%D0%90%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A3
107. Українська мова : енциклопедія [за ред. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 854 с.
108. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : автореф. дис. на здоб наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. Харків, 2003. 18 с.
109. Шистко А. О., Дьячок Н. В. (2024) Щодо визначення мовленнєвої компресії – аббревіації – в українській, англійській та німецькій мовах. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. № 4(22). С. 560–571.

110. Шистко А. О., Козак В. А., Решетиллов К. В. Філологічні погляди на стилістику та аналіз дискурсу: стратегії текстової інтерпретації. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія»)*. 2023. № 12(18). С. 125–139.
111. Шистко А. О. Принципи визначення універбації в українській, англійській та німецькій мовах. *Ukrainian sense / Український смисл*. Дніпро : Ліра, 2024. Вип. 2. С. 137–144.
112. Шистко А.О. «Синтаксична компресія: особливості еквівалентності» *Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2025. Вип. 2. С. 166–173.
113. Шистко А.О. «Еліпсис як джерело появи нових лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій». *Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2026. Вип. 1. С. 168–178.
114. Шистко А.О. «Проблема вмотивованості слова». *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: XI міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, ДНУ ім. Олесь Гончара, 20-21 квітня 2023 р.): мат. / укл. і заг. ред. О. К. Куварової*. Дніпро: Ліра, 2023. С. 174–176.
115. Шистко А.О. «Способи класифікації німецьких слів-комполітів (на матеріалі електронної публіцистики)» *Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: зб. наук. праць: у 2 ч.* Дніпро: Вид-во ГІМ ДВНЗ ДДПУ, 2023. Вип. 10. Ч.1. С. 94–96.
116. Шистко А.О., Осіпчук Н., Вільчинська Т. «Лінгвістичний аналіз інтернет-комунікацій: вплив соціальних мереж на мовний стиль та виразність» *International scientific conference: Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science (December 15, 2023, Poland)* С. 202–205.
117. Шистко А.О. «Основи синтаксичної компресії» *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали XII Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олесь Гончара, 24–25 квітня 2025 року) / укладання і загальна редакція О. К. Куварової*. – Дніпро: Ліра, 2025. С.137–140.

118. Кравченко В.Д., Шистко А.О. «Способи творення похідних іменників в англійській та німецькій мовах» «Наукова весна» 2025: матеріали XV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 26–28 березня 2025 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2025. С. 282–284.

119. Шпітько І. М. Семантична модель мотивації та номінації соматизму *обличчя* в сучасних слов'янських мовах / І. М. Шпітько // International research and practice conference «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine»: Conference Proceedings, April 28-29, 2017. Lublin. – С. 32 – 36.

120. Aarts Bas. Secondary predicates in English. Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Bas-Aarts/publication/317032835_Secondary_predicates_in_English/links/5920128caca27295a8a07b6c/Secondary-predicates-in-English.pdf

121. Baldinger K. Semantic Theory: Towards a Modern Semantics. Oxford: Blackwell. 1980.

122. Benjamin Bruening. Depictive Secondary Predicates and Small Clause Approaches to Argument Structure. University of Delaware. 2016. Режим доступу: <https://udel.edu/~bruening/Downloads/DepictivesSCs1.pdf>

123. Ch. Bally. La pensée et la langue *Bulletin de la Société linguistique de Paris*, 1922. С. 22-23.

124. Ch. Bally. Загальне та французьке мовознавство / *Linguistique générale et linguistique française*. 1932.

125. Beier R. Zur Syntax in Fachtexten. Режим доступу: <https://d-nb.info/1127047973/34>

126. Benvenist E. Problèmes de linguistique générale, 1, 1966; 2, 1974.

127. Bloomfield L. Language. New York: Holt. 1993.

128. Bühler K. Sprachtheorie: Die Darstellungsfunktion der Sprache. Jena: Gustav Fischer. 1934.

129. Bybee J. Morphology : A study of the relation between meaning and form. Amsterdam : Benjamins, 1985. 234 p.
130. Bychkovska Tetyana (Tanya) and Joseph J. Lee. Nominalization in high- and low-rated L2 undergraduate writing. International Journal of English for Academic Purposes: Research and Practice. Liverpool University Press Режим доступу: <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/full/10.3828/ijeap.2023.8>
131. Cabré M. Teresa. Terminology : theory, methods, and applications. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins. 1999.
132. Chen Yanran , Wei Zhao, Anne Breitbarth, Manuel Stoeckel, Alexander Mehler, Steffen Eger. Syntactic Language Change in English and German: Metrics, Parsers, and Convergences. arXiv.org. Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2402.11549>
133. Coseriu E. Principios de semántica estructural. Madrid: Gredos. 1977.
134. Crain, S. Linguistic Theory and the Acquisition of Syntax. Cambridge: MIT Press, 1991. 256 p.
135. Croft W. Radical Construction Grammar. Oxford, 2001.
136. Natalia Diachok, Olena Kuvarova, Tetiana Vysotska, Svitlana Korotkova, Iryna Khurtak. A Word and a Word Combination in Language and Speech. Studies in Media and Communication Vol 10, No 3 (2022). ISSN 2325-8071 (Print) ISSN 2325-808X (Online). Copyright © Redfame Publishing Inc. <https://redfame.com/journal/index.php/smc/article/view/5829>
137. Diachok N. COMPRESSIVES IN STUDENT DISCOURSE OF THE INDO-EUROPEAN LANGUAGE ENVIRONMENT. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки» № 1 (25) 2023. Рр. 166-176. <https://phil.duan.edu.ua/index.php/uk/arkhiv/130-2023-1/121-visnyk-universytetu-imeni-alfreda-nobelii-seriia-filolohichni-nauky-2023-1-25>
138. Dokulil M. Tvoreni slov v ceštine. I. Teorie odvozování slov. Praha : CAV, 1962. 263 s.

139. Doroszewski W. J. Monografie słowotwórcze [1]. Formacje z podstawowem -k- w części sufiksальной (пол.). Prace Filologiczne, 13. 1928-1931. C. 1-261.
140. Doroszewski W. J. Rozmowy o języku. Warszawa: Radiowy Instytut Wydawniczy.
141. Doroszewski W. J. Słowotwórstwo a geografia lingwistyczna (mechanizm działania analogii w słowotwórstwie gwarowym). Варшава: Studia i szkice językoznawcze, 1962.
142. Engineering abbreviations. URL: <https://abbreviations.yourdictionary.com/articles/engineering-abbreviations.html>
143. Faber P. A Cognitive Linguistics View of Terminology. De Gruyter Mouton. 2012.
144. Felber H. Terminology Manual. Paris: UNESCO; Vienna: Infoterm. 1984.
145. Fillmore Charles J. The Case for Case. In Bach and Harms (Ed.): Universals in Linguistic Theory. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1968. 1-88.
146. Fillmore Charles J. Frame semantics and the nature of language. In Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech. 1976. Volume 280: 20-32.
147. Fillmore Charles J. Frame semantics. In Linguistics in the Morning Calm. Seoul, Hanshin Publishing Co., 1982. 111-137.
148. Finck F. N. Die Haupttypen des Sprachbaus. Berlin und Leipzig, 1909.
149. Firbas J. Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication. Cambridge: Cambridge University Press. 1992.
150. Frege G. Über Sinn und Bedeutung. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik, NF 100, 1892, S. 25-50.
151. Gipper Sonja, T. Mark Ellison, Tobias-Alexander Herrmann, Nikolaus P. Himmelmann, Petra B. Schumacher, Sophie Repp. Why ellipsis? Interactional function predicts choice of syntactic form in conversation. Dialogue & Discourse -

<https://journals.uic.edu/ojs/index.php/dad/article/view/13662>

152. Gramatyka współczesnego języka polskiego : morfologia / [red. R. Grzegorzycowej, R. Laskowskiego, H. Wrybla]. Warszawa : PWN, 1984. 312 s.

153. Grzegorzycowa R. Zarys słowotwórstwa pols Słowotwórstwo opisowe. Warszawa, 1984.

154. Grzegorzycowa, R., Jadacka, H. System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000). Warszawa, 2001.

155. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. London: Edward Arnold. 1994.

156. Helbig, G., Buscha, J. Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Berlin: Langenscheidt, 2001. 654 S.

157. P. Horielova, O. Hurko, H. Khutorna, V. Panchenko, N. Styrnik. Ukrainian historical prose archaisms: Strategies and translation ways into English on the example of Valeriy Shevchuk's novel *The Meek Shall Inherit*). *Critical Survey*. Vol.36. Issue 3. 2024. P.101-114. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/critical-survey/36/4/cs360409.xm>

158. Hurko, O., Koroliova, V., Popova, I., Holikova, N., Maiboroda, N. Ethnolinguistic specificity of the manifestation of the category of affirmation in the Ukrainian and English languages. *Dragoman Journal of Translation Studies*, 14 (Special Issue 16), 2024, 269–287.

159. Hurko, O. Compiled Name as a Type of Nomination Graphic Design Terminology Vocabulary. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17 (Special Issue 2), 2021, 1253–1263.

160. Hurko O. V., Suima I. P. Translating Contemporary Military Vocabulary in the Context of Modern Warfare: Teaching and Methodological Aspect for Higher Education Students. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 45. 2026. С. 134-140. URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/45/part_1/23.pdf

161. Jackson H. *Words and their Meaning*. London and New York : Longman, 1995. 279 p.

162. Jakobson R. Linguistics and Poetics. In T. Sebeok (Ed.), *Style in Language* Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press. 1960. P. 350-377.

163. Jang Youngjun & Siyoun Kim. Secondary Predication and Default Case. *ZAS Papers in Linguistics* РЕЖИМ ДОСТУПУ: <https://zaspil.leibniz-zas.de/article/download/140/139/268>

164. Janočková, Nicol. Univerbizácia a 18. zasadnutie Komisie pre slovenskú slovotvorbu pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Univerbisation and 18th Session of Commission for Slavic Word-formation of the International Committee of Slavists. *Slovenská reč*, 2(82), 169-174.

165. Jespersen, Jens Otto Harry *Language, its nature, development and origin*. L., 1922.

166. Jespersen, Jens Otto Harry. *An international language*. L., 1928.

167. *Język polski. Kompendium / Pod r M. Derwojedowej, H. Karaś, D. Kopcińskiej*. Warszawa, 2005.

168. Kastovsky D. Semantics and vocabulary. In: Hogg, Richard M. (ed.), *The Cambridge history of the English language*. 1992. Vol. 1. P. 290-407.

169. Kawaletz Lea & Plag Ingo. Predicting the semantics of English nominalizations: a frame-based analysis of -ment suffixation. 2015. РЕЖИМ ДОСТУПУ: https://www.anglistik3.hhu.de/fileadmin/redaktion/Fakultaeten/Philosophische_Fakultaet/Anglistik_und_Amerikanistik/Ang3_Linguistics/Dateien/Detailseiten/Plag/Kawaletz_Plag2015_Predicting_the_semantics_of_English_nominalizations.pdf

170. Khan Sharmeen Sherazi, Kanwal Sajjad, Nira Fatima, Sameer Ali Shah. Syntactic Ambiguity in News Headlines: A Linguistic Analysis of Structural Ambiguity and Its Interpretative Effects. *Journal of Applied Linguistics and TESOL (JALT)*. Vol. 8 No. 2 (2025). РЕЖИМ ДОСТУПУ: <https://jalt.com.pk/index.php/jalt/article/view/766>

171. Klein Wolfgang. *Some Rules of Regular Ellipsis in German*. ResearchGate, 1981

https://www.researchgate.net/publication/300512922_Some_Rules_of_Regular_Ellipsis_in_German

172. Králik Ľ. Stručný etymologický slovník slovenčiny / Ľ. Králik. – Bratislava: Veda, 2015. 704 s.
173. Kučerová, Eleonóra: Univerbizácia substantivizáciou dvojslovných pomenovaní mužských osôb. In: Slavica Slovaca, 1973, roč. 8, č. 1, s. 3 – 14.
174. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things. Chicago.1987.
175. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar. 1987. Volume 1. Stanford.
176. Leech G. Semantics. Harmondsworth: Penguin. 1974.
177. Liu Ying, Chengyu Fang Alex, and Wei Naixing. A Corpus-Based Quantitative Study of Nominalizations across Chinese and British Media English - ACL Anthology. 28th Pacific Asia Conference on Language, Information and Computation, 2014. Pages 101–110. Режим доступа: <https://aclanthology.org/Y14-1014.pdf>
178. Lyons J. Semantics. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 1977.
179. Martinet, A. Elements of General Linguistics. London: Faber & Faber. 1960.
180. Masojć I. Gramatyka współczesnego języka polskiego. – Wilno, 2010.
181. Masojć I. Gramatyka współczesnego języka polskiego. Słowotwórstwo rzeczowników. Wilno, 2015.
182. Murphy Elliot, Holmes Emma, Friston Karl. Natural language syntax complies with the free-energy principle. Режим доступа: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11068586/>
183. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej. Warszawa, 1998.
184. Nagórko A. Podręczna gramatyka języka polskiego. Warszawa, 2010.
185. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem). Warszawa, 2000.

186. Navalna Maryna, Kostusiak Nataliia, Levchenko Tetiana, **Oleksenko Volodymyr**, Shyts Andriy, Popkova Oksana. Extra-linguistic factors and tendencies of activation of military vocabulary in Ukrainian mass media [Позамовні чинники та тенденції активізації військової лексики в українських ЗМІ]. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 12/01-XXV. 2022. P. 184-189. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21010/1/A_33.pdf

187. Navalna M., Kostusiak N., Mezhev O., **Oleksenko V.**, Levchenko T., Lychuk M., Skliarenko O., Poliak I., Druz Yu, Druz G. New Functional Appearance of Stable Expressions in the Media Texts of the Russian-Ukrainian War Period. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14 Issue 2 Spec. Issue XLIV. P. 49-58. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140244/papers/A_09.pdf. (Web of Science Q3)

188. Nikolaev G.A. Univerbierung. Handbuch zu den modernen Theorien der russischen Wortbildung. Frankfurt am Main, 2000.

189. Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Pod r. A. Markowskiego. Warszawa, 1999.

190. Oleksenko V. Neolexemes with the VIP component in the modern Ukrainian language [Неолексеми з компонентом VIP сучасній українській мові]. *Філологічні трактати*. 2021. Т. 13. №. 1. С. 42–55. URL: [http://dx.doi.org/10.21272/ftk.2021.13\(1\)-5](http://dx.doi.org/10.21272/ftk.2021.13(1)-5)

191. Ogden C. K., & Richards I. A. *The Meaning of Meaning*. New York: A Harvest Book. 1923.

192. Overview of English Syntax – Principles of Natural Language Processing. Режим доступу: <https://wisconsin.pressbooks.pub/naturallanguage/chapter/chapter-3-overview-of-english-syntax/>

193. Palková L. Univerbizácia v slovenčine. Prešov. 2018. 270.

194. Panchenko, O., Shevchyk, K., Suima, I., Muliar, I., & Novikova, O. Linguistically and culturally marked units in “Harry Potter and the Cursed Child” by J. K. Rowling and their translation into Ukrainian. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17 (Special Issue 2), 2021. 1438-1446.

195. Panchenko, O., Pidmohylna, N, Shkurko, O, Muliar, I, Dotsenko, O. Analytical and philosophical issues of studying current problems in the development of modern derivatology. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys.* 55, 2024, 1705–1712.
196. Panchenko, O., Suima, I., Patsan, V., Vlasenko, N. The Dialogue between Universalized Dialectics and Logic of Interpersonal Communication: Manifesting the Discourse Reciprocity. *Studies in Media and Communication*, 10(3), 193–204.
197. Piškur Lea. Wortbildungskonstruktionen als synthetische Strukturen und freie syntaktische Fügungen als ihre Entsprechungen. *VESTNIK ZA TUJE JEZIKE.* 25-42. Режим доступу: <https://journals.uni-lj.si/Vestnik/article/download/3471/3174>
198. Popa Ecaterina. Non-Finite and Verbless Clauses: Textual Values. *RRL*, LIII, 3, p. 329–339, București, 2008. Режим доступу: <https://www.lingv.ro/RRL%203%202008%20Popa.pdf>
199. Nadine Proske. Die pragmatische Funktion syntaktischer Funktionen in spontan gesprochener Sprache. 2013. Режим доступу: <https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/1017>
200. Pustejovsky J. *Lexical Semantics : the Problem of Polysemy.* Oxford : Language Arts & Disciplines, 1996. 214 p.
201. Ravin Y., Leacock C. *Polysemy : theoretical and Computational Approaches.* Oxford : Oxford University Press, 2000. 227 p.
202. Rozwadowski J. O dwusłonowości wyrazów. *Język polski.* 1921. № 5.
203. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. *A Comprehensive Grammar of the English Language.* London: Longman, 1985. 1779 p. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1299883>
204. Sager J. C. *A Practical Course in Terminology Processing.* Amsterdam. 1990.
205. Saussure F. de. *Cours de linguistique générale.* Paris: Payot. 1916.
206. *Słownik języka polskiego* [Red. naczelny W. Doroszewski]. Warszawa, 1963. 348 p.
207. Specht Larissa, Britta Stolterfoht. Processing word order variations with frame and sentence adjuncts in German: Syntactic and information-structural

constraints. Glossa, 2023. 8. Режим доступу: <https://www.glossa-journal.org/article/id/8514/>

208. Štekauer P. An Onomasiological Theory of Word-Formation. Amsterdam: John Benjamins. 1998.

209. Taylor J. Cognitive Grammar. Oxford. 2002.

210. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.

211. Teun Dijk, A. van. Discourse and Context. Cambridge. 2008.

212. Tian Miao & Zhang Yuxin. Exploring Nominalization in Academic Writing: A Comparative Study of Shipbuilding and Oceanography Engineering and Linguistics. Athens Journal of Philology. Volume 10, Issue 2, June 2023. Pages 101-122. Режим доступу:

213. Tsvietaieva, O., Pryshchepa, T., Biriukova, D., Ponomarenko, O., **Hurko, O.** Analysis of texts of the author's column genre in the Ukrainian and American press. Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research. 11/01-XV, 2021, 46-51.

214. Strutyński J. Gramatyka polska. Kraków, 1998.

215. Ullmann S. Semantics: An Introduction to the Science of Meaning. Oxford: Basil Blackwell. 1962.

216. Veremchuk Eldar. Ontological metaphors for moral concepts in the Bible: Introduction. *Acta Neophilologica*. Ljubljana : University of Ljubljana Press, 2022. V. 55 (1-2). P. 177–191. URL: <https://journals.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/10932> DOI: <https://doi.org/10.4312/an.55.1-2.177-191>

217. Veremchuk Eldar. What is Conscience? Some Ontological Metaphors in the English-Language Aphorisms. *Slavia Centralia*. 2023. № 16. P. 142–153. URL: <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/en/article/view/3455>; <https://doi.org/10.18690/scn.16.2.142-153.2023>

218. Vicentini Alessandra. The Economy Principle in Language. Mots Palabras Words ñ 3/2003. Режим доступу: <https://www.ledonline.it/mpw/allegati/mpw0303vicentini.pdf>
219. Wartburg W. von. Einführung in Problematik und Methodik der Sprachwissenschaft. Tübingen. 1962.
220. Weber Thilo. Syntaktische Funktionen von Nominalphrasen und Funktionen der Kasus. Bausteine einer Korpusgrammatik des Deutschen. Veröffentlicht in Bd. 2 (2021): Determination, syntaktische Funktionen der Nominalphrase und Attribution, 63-102. Режим доступу: <https://heiup.uni-heidelberg.de/journals/bkgd/article/view/24419>
221. Wierzbicka A. Lexicography and conceptual analysis. Ann Arbor : Ann Arbor Karoma publishers, 1985. 368 p.
222. Wirtz Mason A. Mapping real-time language stability and change in colloquial German: A 20-year trend study. Режим доступу: <https://unisalzberg.elsevierpure.com/en/publications/mapping-real-time-language-stability-and-change-in-colloquial-ger/>
223. Wróbel H. Gramatyka języka polskiego. Kraków, 2001.
224. Wüster E. Internationale Sprachnormung in der Technik. Berlin. 1931
225. Yu Jenny and Katharina Zahner. Truncation and compression in Southern German and Australian English. ISCA. 2028. Режим доступу: https://www.isca-archive.org/interspeech_2018/yu18d_interspeech.pdf
226. Ђорић Б. Б. Универбизација у српском језику на фону хомонимије. Новые явления в славянском словообразования: система и функционирование. М.: Макс Пресс, 2010. С. 326–336.

Интернет-джерела

- <https://mazovia.pl/pl/slownik-skrotow.html>
- <https://www.tlumaczenia-budowlane.pl/darmowe-slowniki-techniczne/skroty-polskie>
- https://typy.interia.pl/artykul_12549,jakie-sa-polskie-skroty-internetowe.html

<https://scroll.morele.net/rozrywka/skroty-mlodziejowe-ale-beka-xd-co-to-znaczy-xd-lol-boomer-czy-cringe/>

https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C

Narodowy Korpus Języka Polskiego – NKJP: <http://www.nkjp.pl/>

Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко, А. Лукашевський та ін. Київ, Львів, Єна, 2017–2025. — uacorporus.org.
<https://uacorporus.org/>

[bnc] British National Corpus <https://www.english-corpora.org/bnc/>

<https://www.dwds.de/r/?corpus=dtax1&q=anomal%20Person>

Nominalizations- know them; try not to use them. UNC Charlotte Pages, <https://pages.charlotte.edu/unccwrc/blog/2017/09/07/nominalizations-know-them-try-not-to-use-them/>

Sentence Clarity: Nominalizations and Subject Position. Purdue OWL, https://owl.purdue.edu/owl/multilingual/multilingual_students/nominalizations_and_subject_position.html

Deconstructing Academic Writing: A Look at Nominalization. Proofreading Services. <https://www.proofreadingservices.com/blogs/news/12187365-deconstructing-academic-writing-a-look-at-nominalization>

Mastering the Ellipsis: Its Importance in English Writing. 98thPercentile, <https://www.98thpercentile.com/blog/mastering-the-ellipsis/>

How to turn German words into nouns? Mango Languages. <https://mangolanguages.com/resources/learn/grammar/german/how-to-turn-german-words-into-nouns->

Verben mit dass-Sätzen oder Infinitivkonstruktionen 83 teilei ist. - IS MUNI, https://is.muni.cz/el/1422/podzim2008/MV508Z/um/6353645/Gramatik_-_dass_-_damit_-_ohne_zu_-_statt_zu_-_JUDr._Tauchen.pdf

Infinitive Phrases – A Foundation Course in Reading German,
<https://wisc.pb.unizin.org/readinggerman/chapter/infinitive-phrases/>

Partizip in Relativsätze umwandeln in 5 Schritten. YouTube,
<https://www.youtube.com/watch?v=VzuaNxQiDWo>

ДОДАТОК

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань

України з присвоєнням категорії «Б»

1. Шистко А. О., Козак В. А., Решетилів К. В. Філологічні погляди на стилістику та аналіз дискурсу: стратегії текстової інтерпретації. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія»)*. 2023. № 12(18). С. 125–139.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)-125-139](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-125-139)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/view/201>

2. Шистко А. О., Дьячок Н. В. Щодо визначення мовленнєвої компресії – аббревіації – в українській, англійській та німецькій мовах. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія»)*. 2024. № 4(22). С. 560–571.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-560-571](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-560-571)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/11169>

3. Шистко А. О. Принципи визначення універбації в українській, англійській та німецькій мовах. *U-45 Ukrainian sense / У-45 Український смисл*. Дніпро : Ліра, 2024. Вип. 2. С. 137–144.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462431>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/issue/view/27>

4. Шистко А.О. «Синтаксична компресія: особливості еквівалентності» *У-45 Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2025. Вип. 2. С. 166–173.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462537>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/download/463/438>

5. Шистко А.О. «Еліпсис як джерело появи нових лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій» *У-45 Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І.С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2026. Вип. 1. С. 168–178.

DOI: <https://doi.org/10.15421/462617>

URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/483>

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження (статті в інших виданнях, матеріали конференції тощо)

1. Шистко А.О. «Проблема вмотивованості слова» Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: XI міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, ДНУ ім. Олесь Гончара, 20-21 квітня 2023 р.): мат. / укл.і заг. ред. О. К. Куварової. – Дніпро: Ліра, 2023. С. 174–176.

URL: <https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf.pdf>

2. Шистко А.О. «Способи класифікації німецьких слів-комполітів (на матеріалі електронної публіцистики)» Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: зб. наук. праць: у 2 ч. Дніпро: Вид-во ГІМ ДВНЗ ДДПУ, 2023. Вип. 10. Ч.1. С. 94–96.

URL: <https://edu.forlan.org.ua/doc/nauka7.1.pdf>

3. Шистко, А.О., Осіпчук, Н., Вільчинська, Т. «Лінгвістичний аналіз інтернет-комунікацій: вплив соціальних мереж на мовний стиль та виразність» International scientific conference: Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science (December 15, 2023, Poland) С. 202–205.

URL: https://futura-publiishing.com/international_conference_3/

4. Шистко А.О. «Основи синтаксичної компресії» Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали XII Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олесь Гончара, 24–25 квітня 2025 року) / укладання і загальна редакція О. К. Куварової. – Дніпро: Ліра, 2025. С.137–140.

URL: <http://uzs-dnu.dp.ua/NEO-2025.pdf>

5. Кравченко В.Д., Шистко А.О. «Способи творення похідних іменників в англійській та німецькій мовах» «Наукова весна» 2025: матеріали XV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 26–28 березня 2025 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2025. С. 282–284.

URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c6cee806-adde-46dc-b66c-c5164fbd273c/content>